

Θέμα Εργασίας: Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη. Η περίπτωση του Δήμου Πάργας

Βασίλης Γκόλιας
Επιβλέπων: Ανδρέας Αλεξόπουλος

Καλαμάτα, Νοέμβριος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

- 1.1 Τουρισμός – η έννοια του όρου.....σελ7-9
- 1.2 Το περιεχόμενο της έννοιας Ανάπτυξης .....σελ 10-11
- 1.3 Έννοια της Ολοκληρωμένης Τοπικής Ανάπτυξης.....σελ 11-12
- 1.4 Ολοκληρωμένη Ενδογενής Ανάπτυξη.....σελ13-16
  - 1.4.1 Βιώσιμη ή Αειφόρος Ανάπτυξη.....σελ 17-18
  - 1.4.2 Πολιτικές προς Βιώσιμη Ανάπτυξη για τον Τουρισμό..... σελ 18-19
- 1.5 Η συμβολή του Ιδιωτικού Τομέα.....σελ19-21
- 1.6 Εργαλεία Περιβαλλοντικής Διαχείρισης για τον Τουρισμό..... σελ22
- 1.7 Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης..... σελ23-25
- 1.8 Συστήματα Απονομής Οικολογικού Σήματος..... Σελ25-26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

- 2.1 Τουρισμός και Ελλάδα..... σελ27-28
- 2.2 Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού 2004-2010..... σελ29-33
- 2.3 Οι Επενδύσεις στον Τουρισμό σε εκατομμύρια Ευρώ..... σελ 33-34
- 2.4 Κύριοι Φορείς Τουρισμού..... σελ 34-35
  - 2.4.1 Υπουργείο Τουρισμού..... σελ 35-36

2.4.2 Γενική Γραμματεία Τουρισμού.....	σελ 36-37
2.4.3 Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.....	σελ 37-38
2.4.4 Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης.....	σελ 39
2.4.5 Τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα.....	σελ 40
2.4.6 Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος.....	σελ40-41
2.4.7 Αγροτουριστική Α.Ε.....	σελ42-43
2.5 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.....	σελ 44
2.5.1 Θαλάσσιος Τουρισμός	σελ 45
2.5.2 Θεραπευτικός Τουρισμός.....	σελ 46
2.5.3 Οικολογικός Τουρισμός.....	σελ 46-47
2.5.4 Συνεδριακός Τουρισμός.....	σελ 47
2.5.5 Θρησκευτικός Τουρισμός.....	σελ 48
2.5.6 Αγροτουρισμός.....	σελ 48
2.5.7 Γεωτουρισμός.....	σελ 49
2.5.8 Τουρισμός Περιπέτειας.....	σελ 50
2.5.9 Πολιτιστικός Τουρισμός.....	σελ 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη.....	σελ52-53
3.2 Προβλήματα Τουριστικού Σχεδιασμού.....	σελ 54
3.3 Συνολικός Σχεδιασμός της Τουριστικής Ανάπτυξης.....	σελ 55
3.4 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ανάπτυξη και προβολή του Τουρισμού.....	σελ 56-57
3.5 Τοπική Αυτοδιοίκηση και Ανθρώπινος Παράγοντας.....	σελ57-58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

- 4.1 Σύνδεση της Τουριστικής Ανάπτυξης με τον Πρωτογενή Τομέα.....σελ 59
- 4.2 Αγροτουρισμός..... σελ59-62

ΜΕΡΟΣ Β

Β1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ

- B1.1 Οι προοπτικές στο ευρύτερο χωροταξικό πλαίσιο (Νομού και Περιφέρειας)..... σελ63-66
- B1.2 Η θέση και ο ρόλος του Δήμου Πάργας στα πλαίσια της Περιφέρειας και του Νομού..... σελ 67-71
- B1.3 Ο ρόλος του Δήμου Πάργας σε σχέση με άλλα Αστικά Κέντρα ή οικιστικά σύνολα του Νομού και της Περιφέρειας .....σελ 71-72
- B1.4 Ευρωπαϊκές – Διεθνείς σχέσεις η συμμετοχή σε δίκτυα.....σελ 72

B2 Φυσιογνωμία Δήμου Πάργας

- B2.1. Εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού (1951-2001)..... σελ 73
- B2.1.1 Λοιπά δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού..... σελ74-76
- B2.2 Οικονομικές Δραστηριότητες..... σελ 76
- B2.2.1 Δομή παραγωγής – Τομέας παραγωγικής δραστηριότητας..... Σελ76-79
- B2.2.2 Πρωτογενής τομέας παραγωγής .....σελ 79-82
- B2.2.3 Δευτερογενής τομέας παραγωγής.....σελ82-83
- B2.2.4 Τριτογενής τομέας παραγωγής..... σελ84-87
- B2.2.5 Τουρισμός.....σελ87-95
- B2.2.6 Διαθέσιμο Τοπικό δυναμικό ανάπτυξης Δήμου Πάργας.....σελ 96-97

B2.3 Κρίσιμες περιβαλλοντικές παράμετροι για τον σχεδιασμό της μελλοντικής ανάπτυξης του Δήμου.....	σελ97-98
B2.4 Πολιτιστικό – Αρχιτεκτονικό – Ιστορικό- Περιβάλλον.....	σελ 98
B2.4.1 Προστατευόμενα Στοιχεία Πολιτιστικού Αποθέματος	σελ98-103
B.3. Λοιπά αξιόλογα στοιχεία Πολιτισμού Αρχιτεκτονικού – Ιστορικού Περιβάλλοντος	σελ103

ΜΕΡΟΣ Γ

Γ 1 <u>ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ</u>	σελ 104-116
--	-------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ 117
-------------------	---------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η στροφή του σύγχρονου ανθρώπου προς τη φύση και η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της σχέσης του με αυτή, η άρνηση του προς τα απρόσωπα τουριστικά πακέτα, το ενδιαφέρον του για την προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς με ένα πιο εσωτερικό και προσωπικό τρόπο, είναι «γενεσιουργές αιτίες» εμφάνισης του Εναλλακτικού Τουρισμού αλλά και στοιχεία που ζητούν άμεση εκμετάλλευση από την ελληνική πολιτεία.

Μέσο της παρούσας εργασίας επιδιώκεται μια όσο το δυνατόν ολοκληρωμένη προσέγγιση της έννοιας του Τουρισμού γενικά, και πιο συγκεκριμένα η συμβολή του ως μοχλός τοπικής ανάπτυξης στο Δήμο Πάργας του Νομού Θεσπρωτίας. Στο πλαίσιο της έρευνας και ανάλυσης των παραπάνω στοιχείων, κρίθηκε απαραίτητη και το ίδιο σημαντική, πέρα της θεωρητικής μελέτης του αντικειμένου, η διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας με στόχο τη βαθύτερη κατανόηση της μελέτης περίπτωσης. Βασική υπόθεση εργασίας αποτέλεσε η δυνητική σημασία που μπορεί να επιτελέσει η ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου για την ευρύτερη ανάπτυξη μιας περιοχής. Παρακάτω παραθέτονται αναλυτικά τα περιεχόμενα των κεφαλαίων.

Το Μέρος Α αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια και παρουσιάζονται βασικές και ουσιώδεις έννοιες όπως η εισαγωγή στον τουρισμό, η έννοια της ανάπτυξης και συγκεκριμένα της Ελλάδας. Επίσης αντικείμενο ανάλυσης είναι η έννοια του τουρισμού, οι φορείς του, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η συμβολή τους σε τοπικό επίπεδο.

Στο Μέρος Β γίνεται αναφορά στην περιοχή μελέτης εξετάζονται δηλαδή, φυσιογνωμικά, δημογραφικά, πολιτιστικά χαρακτηριστικά της περιοχής καθώς και οι επιπτώσεις του τουρισμού στην ανάπτυξη της περιοχής μέχρι πρόσφατα.

Το Μέρος Γ περιλαμβάνει την ανάλυση του ερωτηματολογίου στο σύνολο των ερωτηθέντων, τα συνολικά συμπεράσματα που προκύπτουν από τη συνολική μελέτη καθώς και τις προτάσεις που γίνονται για την περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Τουρισμός - η έννοια του όρου

Η σύγχρονη πραγματικότητα και ο έντονος τρόπος ζωής των μεγάλων αστικών κέντρων, ωθεί ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό ατόμων, στην αναζήτηση ξεκούρασης, αναζωογόνησης καθώς και περιήγησης μέσα από διάφορους ταξιδιωτικούς προορισμούς. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού «ως τουρισμό εννοούμε το σύνολο των σχέσεων και των φαινομένων που προκύπτουν μέσω του ταξιδιού (σε διεθνές και εγχώριο επίπεδο) και της παραμονής των ατόμων σε κάποιο συγκεκριμένο τόπο παραμονής. Ο τόπος παραμονής για τα άτομα αυτά δεν είναι ο κύριος και μόνιμος τόπος κατοικίας αλλά ούτε και ο τόπος εργασίας τους».

Ιστορικά η ανάγκη για τουρισμό χρονολογείται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και συνδυάστηκε με επισκέψεις σε πολιτιστικούς, εμπορικούς και θρησκευτικούς χώρους καθώς επίσης και σε φυσικά αξιοθέατα. Αρχικά η δυνατότητα για άσκηση τουριστικών δραστηριοτήτων περιοριζόταν μεταξύ εκείνων που ήταν οικονομικά εύρωστοι όμως με το πέρασμα του χρόνου όλο και περισσότεροι άνθρωποι όλων των κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων συμμετείχαν σε τουριστικές δραστηριότητες.

Το φαινόμενο του τουρισμού πρέπει να εξετάζεται ως στοιχείο ενός ευρύτερου συστήματος, στο οποίο υπάρχει μια διαρκής αλληλοεπίδραση μεταξύ των στοιχείων που το συνθέτουν. Τα στοιχεία αυτά είναι κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά που αποτελούν και συγκροτούν το ευρύτερο σύστημα της σύγχρονης κοινωνίας και επιδρούν, επηρεάζουν και επηρεάζονται από τη διαμόρφωσή της. Ο πολιτισμός ενός λαού, οι παραδόσεις, τα έθιμα, το φυσικό περιβάλλον και το τοπίο μιας περιοχής αποτελούν από μόνα τους κίνητρα έλευσης αλλά και παράγοντες σχηματισμού εντυπώσεων για τον επισκέπτη. Ακόμη τα οικονομικά στοιχεία της χώρας παραμονής όπως το Εθνικό προϊόν, το επίπεδο τιμών, το εισόδημα των απασχολούμενων ατόμων και η συναλλαγματική κίνηση επηρεάζουν και επηρεάζονται από τις τουριστικές δραστηριότητες.

Η Ελλάδα έχει σήμερα το υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης των τελευταίων 20 ετών που αναμένεται να διατηρηθεί υψηλός για αρκετό καιρό. Το 70% της τουριστικής δραστηριότητας της χώρας οφείλεται στον διεθνή τουρισμό με περίπου 13 εκατομμύρια αφίξεις. Ο τουρισμός απασχολεί περίπου 8.000 μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις με συνολική δυναμικότητα 600.000 κλινών καθώς και άλλες 30.000 μικρές επιχειρήσεις ενοικιαζομένων δωματίων συνολικής δυναμικότητας 500.000 κλινών. Η τουριστική δραστηριότητα ενεργοποιεί για την υποστήριξή της ακόμη άλλες 55.000 περίπου συναφείς επιχειρήσεις (τουριστικά γραφεία, γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων, σκαφών αναψυχής, εστιατόρια, ξεναγούς).

Σε ορισμένες περιοχές της χώρας ο τουρισμός αντιπροσωπεύει μέχρι και το 60% του Α.Ε.Π. οι τρεις περισσότερο τουριστικές περιφέρειες της χώρας είναι η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο και τα νησιά του Ιονίου με συμμετοχή που ξεπερνά τα 200 εκατομμύρια ευρώ, συγκεντρώνουν πάνω από το 35% των συνολικών επενδύσεων στον τουριστικό τομέα.¹

Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις σημαντικότερες οικονομικές εκφάνσεις κάθε χώρας αλλά και μοχλός ανάπτυξης σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, το 2010 προβλέπεται να επισκεφτούν την Ευρώπη πάνω από 332 εκατομμύρια τουρίστες ενώ η παγκόσμια τουριστική κίνηση θα αυξηθεί άνευ προηγουμένου. Σήμερα ο τουρισμός συχνά αποκτά την έννοια ενός οργανωμένου και ελεγχόμενου χώρου, όπως για παράδειγμα οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης, τα τουριστικά χωριά και άλλα θέρετρα.

Η ραγδαία αύξηση του τουρισμού έχει θετικά αποτελέσματα με την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος κάθε χώρας τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και πλήθος συνακόλουθων ωφελειών είναι όμως υπεύθυνη και για μια σειρά κοινωνικών και φυσικών επιπτώσεων, όπως ανεπανόρθωτη καταστροφή της φύσης.

---

¹ Γενικό πολεοδομικό σχέδιο Δήμου Πάργας ,με παραπομπή στο Υπουργείο Ανάπτυξης, «Τουρισμός και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας» Πάργα 2005

Ο τρόπος αντιμετώπισης της τουριστικής ανάπτυξης τις τελευταίες δεκαετίες διαφοροποιήθηκε και ο νέος όρος που την συνόδευε ήταν «βιώσιμη». Η αντίληψη πηγάζει από την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων να χρησιμοποιούν πόρους φύσης που δεν κινδυνεύουν να εξαντληθούν αλλά και να κληροδοτούν στις επόμενες γενεές ένα περιβάλλον με διαθέσιμο το σύνολο των στοιχείων που το χαρακτηρίζουν.

Οι προορισμοί σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο οφείλουν να λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς για να παραμένουν ανταγωνιστικοί, παράλληλα όμως οι υπεύθυνοι του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να προνοούν για τυχόν αρνητικές παρεμβάσεις στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον και μέσα από συντονισμένες δράσεις να προστατεύουν και να διαφυλάσσουν την κληρονομιά κάθε τόπου.

1.2 Το Περιεχόμενο της Έννοιας Ανάπτυξης

Τον όρο ανάπτυξη είναι δυνατόν να τον αντιληφθούμε με πολλούς τρόπους. Ανάλογα με την κοσμοαντίληψη του καθενός από εμάς, ο όρος ανάπτυξη μπορεί να υποδηλώνει:

- Είτε πραγματική, θετική μεταβολή των βασικών συστηματικών στοιχείων της οικονομικοκοινωνικής δραστηριότητας, όπως η αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, δηλαδή η μεγέθυνση του παραγόμενου προϊόντος που είναι συνυφασμένο με την αύξηση της απασχόλησης, του εισοδήματος και της χρήσης νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία, η αύξηση της ευημερίας, η άνθηση της πολιτικής δραστηριότητας,
- Είτε, ακόμα, διεύρυνση της κοινωνικής δικαιοσύνης μιας χώρας, αφού ο όρος ανάπτυξη περιλαμβάνει τη βελτίωση της υλικής ευημερίας, ιδίως των ατόμων που έχουν χαμηλότερα εισοδήματα, την εξάλειψη της φτώχειας, του αναλφαριθμισμού και των ασθενειών, με παράλληλη μεταβολή της διάθρωσης της παραγωγής και των κοινωνικών δομών που θα εξασφαλίσει πλήρη παραγωγική απασχόληση του πληθυσμού και συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Ο δεύτερος ορισμός είναι περισσότερο αποδεκτός επειδή δέχεται ότι η όποια ανάπτυξη επιτυγχάνεται σε έναν τόπο είναι αποτέλεσμα συλλογικής προσπάθειας και έχει σκοπό να εξυπηρετήσει το σύνολο του πληθυσμού της περιοχής και όχι επιλεκτικά τους λίγους και εκλεκτούς.

Για πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση της αναφοράς στο θέμα του ορισμού και του περιεχομένου της ανάπτυξης και για πιο αντικειμενική τοποθέτηση, κρίνεται αναγκαίο να αναφέρουμε και τον ορισμό που δίνει η UNESCO:

- 1) Ολοκληρωμένη οργανική διαδικασία οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων διαρκώς αλληλεπηρεαζόμενων.
- 2) Ενδογενή αναπτυξιακή προσπάθεια κάθε χώρας, περιφέρειας ή πραιοχής που αναλαμβάνει τη διαδικασία της ανάπτυξης σύμφωνα με τις δικές της επιλογές και σε αρμονία με τους στόχους και τις επιδιώξεις του πληθυσμού της και τέλος
- 3) Παγκόσμια διαδικασία με την έννοια ότι οι στόχοι κάθε χώρας σε συνάρτηση με τα προβλήματα της, καθορίζονται σε συνάρτηση πάντα με τα προβλήματα των χωρών της υφελίου².

1.3 Έννοια της Ολοκληρωμένης Τοπικής Ανάπτυξης

Το τοπικό έχει σχέση με την έννοια του γεωγραφικού χώρου. Ο γεωγραφικός χώρος ορίζεται είτε από φυσικά όρια είτε από διοικητικά. Ένα οροπέδιο, μια κοιλάδα, μια πεδιάδα ή ένα νησί αποτελούν γεωγραφικούς χώρους καθορισμένους από τη φύση. Ο Δήμος, η Επαρχία, ο Νομός, η Περιφέρεια είναι γεωγραφικοί όροι που ορίζονται με διοικητικά μέτρα. Οι παραπάνω δεν είναι μόνο διαχωρισμοί. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο γεωγραφικός χώρος προσδιορίζεται από πολιτιστικούς ή και γλωσσικούς διαχωρισμούς. Το τοπικό λοιπόν, έχει σχέση πολλές φορές και με την περιοχή που ορίζουμε για την εκπόνηση μιας μελέτης ή για τη χάραξη στρατηγικής για την ανάπτυξη της.

Βέβαια η ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη είναι μια οργανική διαδικασία στην οποία παίζουν ρόλο, πέρα από τους φυσικούς πόρους, την εργασία και το κεφάλαιο, οι θεσμοί, οι οργανισμοί (δημόσιο, δημοτικοί, κοινοτικοί, ιδιωτικού δικαίου), οι φορείς της κοινωνίας (συνδικάτα, επιμελητήρια, συνεταιρισμοί, δημοτικό – συνεταιριστικές επιχειρήσεις, πολιτιστικοί σύλλογοι), οι τοπικοί παράγοντες, η τοπική πρωτοβουλία, οι τοπικές επιχειρήσεις, η επιχειρηματικότητα, η ανθρώπινη αναζήτηση στους τομείς του πολιτισμού, το επίπεδο δημοκρατικής διακυβέρνησης ενός τόπου, η ποιότητα της επικοινωνίας των ατόμων ενός κοινωνικού συνόλου.

---

²Προβατάς Δ. (2002) Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου ο ρόλος της Τ.Α., Παπαζήσης. Αθήνα. σελ:44-53

Επιπλέον, η ολοκληρωμένη ανάπτυξη σε αντιδιαστολή με την τομεακή ανάπτυξη έρχεται να κινητοποιήσει το σύνολο των παραγωγικών πόρων μιας περιοχής και όχι ενός μόνον τομέα. Η αντίληψη του παρελθόντος ότι η ενίσχυση ενός τομέα της οικονομίας ήταν αρκετή για να αναπτυχθεί αυτός ο τομέας και με βάση αυτόν να έχουμε διάχυση της ανάπτυξης είναι πλέον ξεπερασμένη, αφού δοκιμάστηκε στην πράξη και δεν έδωσε τα αποτελέσματα που προσδοκούσε η κοινωνία. Η άσκηση τομεακής πολιτικής έδωσε την ευκαιρία σε ορισμένους να βελτιώσουν την οικονομική τους θέση χωρίς να βελτιωθεί η θέση του συνόλου της τοπικής κοινωνίας. Η διάχυση της ανάπτυξης μέσω της διάχυσης του πλεονάσματος στους άλλους τομείς της οικονομίας δεν έγινε, αφού τις περισσότερες φορές οι ανάγκες εισροών του τομέα αυτού καλύπτονταν από πηγές έξω από τα όρια της περιοχής.

Με βάση την αντίληψη της ολοκληρωμένης ανάπτυξης η παρέμβαση γίνεται σε όλους τους τομείς και κλάδους της τοπικής οικονομίας που εμφανίζουν προοπτικές δυναμικής εξέλιξης. Επιδιώκεται η παραγωγή τελικών προϊόντων αυτών από τις δυνάμεις της τοπική κοινωνίας. Τα παραγόμενα προϊόντα της περιοχής δεν αποτελούν αναγκαστικά πρώτη ύλη για τις βιομηχανίες άλλων περιοχών, αλλά μεταποιούνται και γίνονται τελικό προϊόν στα όρια της περιοχής. Παράλληλα με την παραγωγή αναπτύσσονται θεσμοί, δημιουργούνται οργανισμοί, αξιοποιείται η τοπική επιχειρηματικότητα και η τοπική πρωτοβουλία. Κινητοποιείται, δηλαδή το σύνολο του ενδογενούς δυναμικού μιας περιοχής με στόχο την ανάπτυξη της και την επέκταση της ευημερίας που φέρνει η ανάπτυξη σε όσο το δυνατόν ευρύτερες ομάδες του πληθυσμού της περιοχής.

1.4 Ολοκληρωμένη Ενδογενής Ανάπτυξη

Η ολοκληρωμένη ενδογενής τοπική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία που ξεκινάει από τη βάση, από τους απλούς πολίτες, οι οποίοι κάποια στιγμή αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να παρέμβουν αποφασιστικά για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και για το καθορισμό του δικού τους μέλλοντος. Από τους πολίτες, που κάποια στιγμή αντιλαμβάνονται ότι είναι πιο αποτελεσματικοί από την όποια δημόσια διοίκηση και παίρνουν την πρωτοβουλία των κινήσεων από την κεντρική διοίκηση, ζητώντας από την τελευταία μόνο οικονομική συνδρομή για την αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων. Από τους πολίτες, που προγραμματίζουν ελεύθερα την οικονομική τους δράση στα όρια της περιοχής τους, σχεδιάζοντας παράλληλα την αναγκαία υποδομή για την επιτυχία της επένδυσής τους και που οργανώνονται για την υλοποίηση αυτής της υποδομής.

Η ολοκληρωμένη, λοιπόν. Ενδογενής τοπική ανάπτυξη αποτελεί τη σύγχρονη αντίληψη την ανθρωποκεντρικής θεώρησης της ανάπτυξης και ως τέτοια στηρίζεται από όλο το σύγχρονο προοδευτικό κόσμο.

Σημαντική προϋπόθεση της επιτυχίας της αναπτυξιακής προσπάθειας είναι η αυτοπεποίθηση της ηγετικής ομάδας μιας τοπικής κοινωνίας ότι μπορεί δηλαδή να Παρέμβει αποτελεσματικά και να αλλάξει θετικά τις εξελίξεις στο χώρο της. Γι' αυτό πρώτο μέλημα της είναι να ασχοληθεί με το ανθρώπινο δυναμικό της τοπικής κοινωνίας, τον παράγοντα δηλαδή εκείνον που αποτελεί το μοχλό των όποιων εξελίξεων και να επενδύσει σ' αυτόν προκειμένου να επηρεαστεί θετικά η διαδικασία της ανάπτυξης.

Η ενδογενής ανάπτυξη έχει στόχο:

- Την αξιοποίηση της παραγωγικής δομής της τοπικής οικονομίας, βελτιώνοντας, συμπληρώνοντας και εκσυγχρονίζοντας τον παραγωγικό ιστό, ώστε να αυξηθεί η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της περιοχής.

- Την αξιοποίηση της αγοράς εργασίας βελτιώνοντας το μορφωτικό επίπεδο και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού, εισάγοντας νέες ειδικότητες και τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία, εκπαιδεύοντας και κατάρτιζοντας τους νέους σε συνεχή βάση.
- Την αξιοποίηση και βελτίωση της επιχειρηματικότητας του τοπικού πληθυσμού, με ενημέρωση, εκπαίδευση, οικονομική ενίσχυση, χρηματοοικονομική διευκόλυνση, δημιουργία υποδομής, δημιουργία τοπικής αγοράς η τοπικών αγορών.
- Την αξιοποίηση και προστασία των φυσικών πόρων, όπως της γης, των δασών, των υδάτων, της φυσικής ομορφιάς, του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Μια τέτοια δράση προϋποθέτει την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, με γνώμονα την αγορά και την προστασία της γης από την υπερβολική χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, την αξιοποίηση των δασών της περιοχής για παραγωγή δασικών προϊόντων και δημιουργία χώρων αναψυχής, την ορθολογική αξιοποίηση των υδάτων πηγών, ποταμών και λιμνών της περιοχής για ύδρευση, άρδευση, αλιεία και αναψυχή και την οργάνωση του τουρισμού ή και αγροτουρισμού στα όρια της περιοχής.
- Την αξιοποίηση της κοινωνικής και πολιτικής δομής της τοπικής κοινωνίας προς όφελος της ανάπτυξης. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η σωστή λειτουργία του αγροτικού συνεταιρισμού ή ο ρόλος που μπορούν να παίζουν τα συνδικάτα, τα επιμελητήρια, οι πολιτιστικοί σύλλογοι, οι αθλητικοί σύλλογοι και άλλοι φορείς.
- Την αξιοποίηση των παραδόσεων και της πολιτιστικής κληρονομιάς με ανάδειξη των αρχαιοτήτων, της λαϊκής αρχιτεκτονικής, των λαϊκών εκδηλώσεων και της καλλιτεχνικής διάθεσης του πληθυσμού για την προσέλευση επισκεπτών στην περιοχή, την ανάπτυξη του τουρισμού και της αναψυχής.
- Η συμμετοχή στην κινητοποίηση για την ανάπτυξη πρέπει να είναι παλλαϊκή, η προσπάθεια για την ανάπτυξη μιας περιοχής για να επιτύχει πρέπει να έχει παλλαϊκή συμπαράσταση και συμμετοχή.

Η κινητοποίηση όλου αυτού του ενδογενούς δυναμικού μιας περιοχής αποσκοπεί:

1. Στην ενεργοποίηση του πληθυσμού για την αναπτυξιακή διαδικασία. Σ' αυτή την περίπτωση είναι πολύ σημαντικό:

- ❖ Να πιστέψει και να αγκαλιάσει ο πληθυσμός της περιοχής το όλο εγχείρημα της ανάπτυξης,
- ❖ Να πιστέψει ότι η επιτυχία μιας μικρής επιχείρησης στο τόπο του συμβάλλει έμμεσα και στη βελτίωση του δικού του βιοτικού επιπέδου,
- ❖ Να πιστέψει ότι κάθε επενδυτική προσπάθεια μεταποίησης των τοπικών αγροτικών προϊόντων αξιοποίησης των φυσικών πόρων και ανάπτυξης της βιοτεχνίας ή και της χειροτεχνίας στον τόπο διαμονής του αναβαθμίζει και τη δική του ζωή εφόσον δεν προσβάλλει το περιβάλλον,
- ❖ Να πιστέψει ότι η ποιότητα της ζωής του θα βελτιωθεί με τη δική του συστράτευση στην κοινωνική διαδικασία της ανάπτυξης.

2. Στην εξάλειψη των φαινομένων του δυϊσμού. Όπου δυϊσμός σημαίνει:

- ❖ Ανεπτυγμένες και καθυστερημένες περιοχές
- ❖ Δυναμικές και οριακές επιχειρήσεις
- ❖ Πλούσιους και φτωχούς πολίτες
- ❖ Ανισομερή πολιτιστική ανάπτυξη

Επιδιώκεται, δηλαδή, η ισόρροπη ανάπτυξη μέσα στα όρια της περιοχής, ώστε να μην αισθάνεται ο πληθυσμός ότι κάποιος ενισχύονται και κάποιος αδικούνται, ότι η αναπτυξιακή προσπάθεια γίνεται προς όφελος μερικών και εις βάρος άλλων. Παράλληλα, είναι αναγκαίο να πεισθεί ο πληθυσμός ότι η εξάλειψη των φαινομένων του δυϊσμού είναι μια διαδικασία που παίρνει χρόνο. Δεν είναι μια αυτόματη διαδικασία που δίνει άμεσες λύσεις.

3. Στη συγκράτηση του πληθυσμού στις εστίες του. Αυτό εξασφαλίζεται με την παροχή ίδιου επιπέδου οικονομικής και κοινωνικής υποδομής καθώς και ίδιες ευκαιρίες απασχόλησης, ώστε να μην αναγκάζεται ο πληθυσμός να εγκαταλείπει

το μόνιμο τόπο κατοικίας του και να αναζητεί απασχόληση και εισόδημα σε άλλες περιοχές.

4. Στην τόνωση της απασχόλησης στο επίπεδο της περιοχής. Αυτό επιτυγχάνεται με τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης ώστε να εξασφαλίζεται μερική ή μόνιμη απασχόληση σε μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού. Είναι γνωστό το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας σήμερα και των κοινωνικών συνεπειών που δημιουργεί η έλλειψη απασχόλησης.
5. Στην αξιοποίηση των πόρων που διατίθενται από την κεντρική διοίκηση ή από τα κοινοτικά ταμεία για την ανάπτυξη των διαφόρων τομέων της οικονομίας. Αξιοποίηση των κινήτρων, δηλαδή, για την γεωργία, τον αγροτουρισμό, την βιοτεχνία, την οικοτεχνία. Η αξιοποίηση αυτών των πόρων πρέπει να γίνεται πάντοτε σε συνδυασμό με την κινητοποίηση των τοπικών πόρων σε επενδύσεις εντός της περιοχής που θα αξιοποιούν, όπως έχει αναφερθεί, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής.
6. Στην οικολογική ανάπτυξη της περιοχής. Μια ανάπτυξη, που δεν θα αποβλέπει στην υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων της περιοχής, αλλά θα διασφαλίζει την αειφορία και την συμπληρωματικότητα των οικονομικών δραστηριοτήτων, έτσι ώστε ότι αποτελεί υποπροϊόν για μια επιχείρηση να αποτελεί πρώτη ύλη για κάποια άλλη επιχείρηση. Τα απόβλητα μιας κτηνοτροφικής μονάδας, για παράδειγμα, αποτελούν πρώτη ύλη για τον εμπλουτισμό των εδαφών μιας γεωργικής μονάδας.
7. Στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής. Στην οργανωμένη, δηλαδή, προσπάθεια ανάπτυξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων της περιοχής καθώς και τη βελτίωση των υποδομών, της εκπαίδευσης, της υγείας, του αθλητισμού, του πολιτισμού και της προστασίας του περιβάλλοντος.³

---

³ Προβατάς Δ. (2002) Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου ο ρόλος της Τ.Α., Παπαζήσης, Αθήνα

1.4.1 Βιώσιμη ή Αειφόρος Ανάπτυξη

Η αειφόρος ανάπτυξη ορίζεται ως η ανάπτυξη η οποία καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. Η ανάπτυξη αυτή συνεπάγεται:

- Τη διατήρηση της γενικής ισορροπίας και αξίας του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου.
- Τον επαναπροσδιορισμό των βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων κριτηρίων αξιολόγησης κόστους / οφέλους και των μέσων που θα ανταποκρίνονται σε πραγματικά κοινωνικοοικονομικά δεδομένα και αξίες της κατανάλωσης και συντήρησης.
- Τη δίκαιη κατανομή και χρήση των πόρων μεταξύ εθνών και περιοχών σε όλο τον κόσμο.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης που, πρώτα, αναπτύχθηκε την δεκαετία του 1970, ουσιαστικά πηγάζει από την αντίληψη ότι το περιβάλλον και οι φυσικοί και πολιτισμικοί πόροι δέχονται αρνητικές επιπτώσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες που υποβαθμίζουν τη διαθεσιμότητα και τα χαρακτηριστικά τους, επιπλέον γίνεται ολοένα και πιο αντιληπτό ότι η φυσική και πολιτισμική κληρονομιά (οι πόροι του τουρισμού) δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ατομικής ιδιοκτησίας αλλά ανήκουν εξίσου στην τωρινή όσο και στις μελλοντικές γενεές. Η οικονομική ανάπτυξη αλλά και κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές προεκτάσεις. Η αντίληψη αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος, ως σημείου προσέλκυσης, για τη διατήρηση του εισοδήματος από τον τουρισμό. Η ιδιαίτερη σημασία του βιώσιμου τουρισμού, που εντάσσεται σε μια γενικότερη στρατηγική Βιώσιμης ανάπτυξης, αναδείχθηκε στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης για το « Περιβάλλον και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» (Rio, 1992) μέσω της Local Agenda 21, ενώ δέκα χρόνια μετά, στη Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ (2002), η προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης, μεταξύ άλλων και στον τομέα του

τουρισμού, αποφασίστηκε ότι αποτελεί σημαντική προτεραιότητα για τις σύγχρονες κοινωνίες την επόμενη δεκαετία. Ήδη, στο πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο τουρισμός είχε θεωρηθεί ως ένας από τους αναπτυξιακούς τομείς όπου κατά προτεραιότητα απαιτείται η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης⁴.

1.4.2 Πολιτικές προς Βιώσιμη Ανάπτυξη για τον Τουρισμό

Η ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα μπορεί να συμβάλει αλλά σίγουρα δεν επαρκεί για την επίτευξη μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η αναζήτηση μίας πολιτικής βιώσιμης ανάπτυξης για τον τουρισμό συμπεριλαμβάνει, με σημαντικότατο βασικό μερίδιο ευθύνης, τους κρατικούς και τοπικούς φορείς άσκησης τουριστικής πολιτικής. Σε επίπεδο τουριστικού προορισμού, βασικά στοιχεία της στρατηγικής αποτελούν η θεσμοθέτηση και ο έλεγχος εφαρμογής διαφόρων εργαλείων (ρύθμιση χρήσεων γης, εκτίμηση φέρουσας ικανότητας, ζωνοποίηση και άλλα) από τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό και την περιβαλλοντική διαχείριση. Σε εθνικό επίπεδο, η πολιτική για τον τουρισμό εστιάζεται στην ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος της χώρας με στόχους την άμβλυνση της εποχικότητας, τη μεγιστοποίηση των ωφελειών από πλευράς συναλλάγματος, την ανανέωση του τουριστικού πόρου. Γενικότερα η ανάπτυξη και διεύρυνση του τουρισμού προς τις διάφορες μορφές του μπορεί να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις για:

---

⁴ Ηροβατάς Δ. (2002) Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου ο ρόλος της Τ.Α., Παπαζήσης, Αθήνα.

- ◆ Ποιοτική αναβάθμιση των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων.
- ◆ Διατήρηση της ιδιαίτερης τοπικής φυσιογνωμίας και κουλτούρας.
- ◆ Καθοδήγηση της ανάπτυξης και των επενδύσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα σε μία ήπια μορφή τουρισμού που σέβεται το περιβάλλον.
- ◆ Δυνατότητα ανάπτυξης του τουρισμού σε περιοχές που μέχρι σήμερα δεν έχουν αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητες τους.

Τελικά, η ανάπτυξη του τουρισμού στο μέλλον φαίνεται να είναι όλο και πιο στενά συνδεδεμένη με γενικότερα θέματα ανάπτυξης ενός τόπου και σε άμεση συνάρτηση με την προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση της φυσικής και πολιτισμικής του κληρονομιάς. Οι πολιτικές σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο θα πρέπει να αναγνωρίσουν την αλληλεξάρτηση τουρισμού και περιβάλλοντος με βάση τις αρχές της ολοκληρωμένης προσέγγισης και στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης⁵.

1.5 Η Συμβολή του Ιδιωτικού Τομέα

Η αντίληψη ότι οι τουριστικές μονάδες έχουν ποιο ήπιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε σχέση με άλλου είδους επιχειρηματικές δραστηριότητες (για παράδειγμα μεταποίηση ή πρωτογενής τομέας) έχει πλέον αναθεωρηθεί, ανάγοντας το πρόβλημα στις σωστές του διαστάσεις. Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις κατά την φάση της εγκατάστασης τους έχουν επιπτώσεις στο έδαφος και στους υδάτινους πόρους ενώ μπορούν να συμβάλουν στην υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και του τοπίου του τουριστικού προορισμού. Παράλληλα κατά τη λειτουργία τους αποτελούν συστήματα που καταναλώνουν σημαντικές ποσότητες ενέργειας και φυσικών πόρων,

---

⁵ Προβατάς Δ. (2002) Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου ο ρόλος της Τ.Α., Παπαζήσης, Αθήνα

είναι υπεύθυνες για την παραγωγή στερεών και υγρών αποβλήτων ενώ συνδέονται και με άλλες επιπτώσεις στο περιβάλλον όπως η υποβάθμιση της ποιότητας του αέρα (κατά τη μεταφορά προϊόντων και επισκεπτών στις εγκαταστάσεις τους ή τη χρήση ουσιών επικίνδυνων για το περιβάλλον).

Με σκοπό τον περιορισμό των επιπτώσεων κατά την εγκατάσταση των τουριστικών μονάδων, ο ρόλος της πολιτείας θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός μέσω της θέσπισης και ελέγχου εφαρμογής εργαλείων όπως οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και οι περιβαλλοντικοί όροι και μέσω της προώθησης οικοδομικών κανονισμών καθώς και των αρχών και κανόνων της Βιοκλιματικής Αρχιτεκτονικής, η λογική για τη συμβολή του ιδιωτικού τομέα προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο που αυτός λειτουργεί και στην αντιμετώπιση των πιέσεων στο περιβάλλον που προκύπτουν από την δραστηριότητά του. Στο πλαίσιο αυτό, απόκριση της τουριστικής βιομηχανίας στο αυξανόμενο επίπεδο της περιβαλλοντικής ευαισθησίας και της ζήτησης για υψηλής ποιότητας περιβάλλοντος έχει αποτελέσει η ανάπτυξη πρωτοβουλιών και εργαλείων περιβαλλοντικής διαχειρίσεις για τις τουριστικές επιχειρήσεις. αρχικά, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή τέτοιων εργαλείων αποσκοπούσε στον περιορισμό των επιπτώσεων στο περιβάλλον και στην ανθρώπινη υγεία μέσω της βελτίωσης των περιβαλλοντικών επιδόσεων των επιχειρήσεων, στη μείωση του λειτουργικού τους κόστους καθώς και στην προσέλκυση περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων επισκεπτών. Πρόσφατα, η υιοθέτηση τέτοιων εργαλείων και πρακτικών από τον ιδιωτικό τομέα, δίνει τη δυνατότητα διείσδυσης σε νέες και ιδιαίτερα δυναμικές αγορές ευαισθητοποιημένων επισκεπτών υψηλού επιπέδου και κατ' επέκταση υψηλών εισοδηματικών στρωμάτων.

Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ήδη αναπτυχθεί μία σειρά από σχήματα και πρότυπα για την πρακτική ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης κατά τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Τα σχήματα αυτά είναι δυνατό να διακριθούν σε δύο κύριες κατηγορίες.

Σε εκείνα που επιδιώκουν συνεχή βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων και συνδέονται κυρίως με τις διαδικασίες διοίκησης και τις οργανωτικές δομές μίας τουριστικής επιχείρησης (συστήματα περιβαλλοντικής διαχειρίσεις),

Σε εκείνα που αποβλέπουν στην εφαρμογή βέλτιστων τεχνικών λύσεων και προσαρμογών στους τομείς της πρόληψης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οικολογικά σήματα και σφραγίδες περιβαλλοντικής ποιότητας).

Αξίζει να αναφερθεί ότι μία ολοκληρωμένη προσέγγιση στην περιβαλλοντική διαχείριση μίας τουριστικής επιχείρησης εμπεριέχει την αξιοποίηση και των δύο παραπάνω συμπληρωματικών εργαλείων, τα οποία αποτελούν απόρροια αποσπασματικών και άτυπων πρωτοβουλιών για την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης των τουριστικών επιχειρήσεων (για παράδειγμα τεχνικά εγχειρίδια και οδηγοί καλής πρακτικής)που είχαν αναπτυχθεί ήδη από τις δεκαετίες του 1970 και 1980.⁶

---

⁶ Διαδύκτιο www.ecology.gr

1.6 Εργαλεία Περιβαλλοντικής Διαχείρισης για τον Τουρισμό

Το σημαντικό εύρος των εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης που έχουν αναπτυχθεί για τον κλάδο του τουρισμού – ορισμένα από τα οποία θα αναπτυχθούν στην συνέχεια – δίνει τη δυνατότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις να υιοθετήσουν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον, συμβάλλοντας στην προστασία του και ικανοποιώντας τις απαιτήσεις μεγάλου αριθμού επισκεπτών σ'ολόκληρο τον κόσμο. Υπάρχουν εργαλεία που αφορούν στη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης μίας τουριστικής επιχείρησης (συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης), στην ικανοποίηση μίας σειράς κριτηρίων και προϋποθέσεων έτσι ώστε η συγκεκριμένη δραστηριότητα να θεωρείται φιλική προς το περιβάλλον (συστήματα απονομής οικολογικού σήματος). Έχουν θεσπιστεί, επίσης, εθνικά και ευρωπαϊκά βραβεία για την καλύτερη περιβαλλοντική επίδοση μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων και έχουν υιοθετηθεί απλούστερα εκπαιδευτικά μέσα για την περιβαλλοντική διαχείριση των επιχειρήσεων, όπως οι εκδόσεις και οι κώδικες καλής πρακτικής του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programs). Παρόλο που τέτοιου είδους εργαλεία και πρωτοβουλίες μπορούν να αξιοποιηθούν από το σύνολο του ιδιωτικού τομέα, ορισμένες θεωρούνται καταλληλότερες για μεγάλου μεγέθους ξενοδοχειακές μονάδες ενώ άλλες προτείνονται για τουριστικές επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους⁷.

---

⁷ Διαδίκτυο www.ecology.gr

1.7 Συστήματα περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Η ανάπτυξη, εφαρμογή και πιστοποίηση εθελοντικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης διεθνούς εμβέλειας όπως το πρότυπο της σειράς ISO 14000 και το Κοινοτικό Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ελέγχου (Eco Management and Audit Scheme EMAS) δίνουν τη δυνατότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις να αναπτύξουν περιβαλλοντική πολιτική και παράλληλα να εισαγάγουν διαχειριστικές και τεχνικές πρακτικές για την υλοποίηση συγκεκριμένων ποιοτικών και ποσοτικών στόχων, σαφώς καθορισμένων και δεσμευτικών για την ανώτατη διοίκηση. Στο πλαίσιο αυτό η υιοθέτηση τέτοιων συστημάτων για την ανώτατη διοίκηση. Στο πλαίσιο αυτό η υιοθέτηση τέτοιων συστημάτων για την ανώτατη διοίκηση από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά περιβαλλοντικά και επιχειρηματικά οφέλη, όπως:

1. Μείωση της κατανάλωσης των φυσικών πόρων (νερού και ενέργειας) και του λειτουργικού κόστους της επιχείρησης.
2. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων των εργαζομένων της επιχείρησης συμβάλλοντας σε αποτελεσματικότερη διοίκηση.
3. Βελτίωση των γενικών διοικητικών δομών και διαδικασιών διοίκησης, αναγνωρίζοντας την περιβαλλοντική διαχείριση αναπόσπαστο κομμάτι της εφαρμογής συστημάτων διαχείρισης ολικής ποιότητας (Total Quality Management).
4. βελτίωση της δημόσιας εικόνας της επιχείρησης, ενισχύοντας παράλληλα την ανταγωνιστική της θέση με την υιοθέτηση προτύπων επιχειρηματικής αριστείας (EFQM).
5. Προστασία και αναβάθμιση του τοπικού περιβάλλοντος μέσω βελτιωμένης συνεργασίας με τους εξωτερικούς συνεργάτες, τους προμηθευτές, τους τοπικούς φορείς και τους κατοίκους του τουριστικού προορισμού.

Παράλληλα, η ανάπτυξη και η εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης δημιουργεί ορισμένες υποχρεώσεις και δαπάνες, όπως η αμοιβή των εξωτερικών συμβούλων και φορέων πιστοποίησης, η αγορά νέου τεχνολογικού εξοπλισμού και η απασχόληση προσωπικού αρμόδιου για την υλοποίηση και παρακολούθηση του συστήματος.

Η αναθεώρηση του Κοινοτικού Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ελέγχου (EMAS) από το Κανονισμό 761/2001 επιτρέπει πλέον τη συμμετοχή ξενοδοχειακών μονάδων και επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα. Τα κύρια μέσα για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης, όπως αυτά καθορίζονται από το Κανονισμό, είναι αρχικά η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του φορέα. Στη συνέχεια μία δημόσια διατυπωμένη περιβαλλοντική πολιτική καθώς και ένα ευέλικτο και προσαρμοστικό σύστημα διαχείρισης. Τελικός στόχος είναι η σύνταξη της περιβαλλοντικής δήλωσης και η πιστοποίηση της επιχείρησης από ένα ανεξάρτητο επιθεωρητή περιβάλλοντος. Σημαντικό στοιχείο του Κανονισμού αποτελεί, επίσης η προώθηση της ευαισθητοποίησης και της ενημέρωσης του κοινού καθώς και η πραγματοποίηση κατάλληλων προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης. Το διεθνές πρότυπο ISO 14001 παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό με την ουσιαστική διαφορά ότι δεν απαιτεί την κατάρτιση και κοινοποίηση της περιβαλλοντικής δήλωσης. Η σημαντική εμπειρία κατά την υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης από τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα έδειξε ότι:

1. Οι ελληνικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις δείχνουν ζωνρό ενδιαφέρον για την υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης λόγω της αναγνώρισης ότι υψηλής ποιότητας περιβάλλον είναι απαραίτητη συνθήκη για τουριστική ανάπτυξη.
2. Οι μεμονωμένες πρωτοβουλίες και ενέργειες αρκετών ξενοδοχείων δεν μπορούν εύκολα να αποδώσουν αν δεν υπάρχει συντονισμός σε ευρύτερο επίπεδο με συλλογικούς επιχειρηματικούς φορείς και συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση.

3. Υπάρχει σημαντικό έλλειμμα ενημέρωσης σε θέματα περιβαλλοντικής νομοθεσίας και τεχνολογικών προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ η εποχιακή λειτουργία πολλών ξενοδοχειακών μονάδων δεν ευνοεί την πιστοποίηση τυπικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης.⁸

1.8 Συστήματα Απονομής Οικολογικού Σήματος

Παράλληλα με την εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης, κατάλληλα οικολογικά σήματα ή σφραγίδες περιβαλλοντικής ποιότητας έχουν αναπτυχθεί σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο που, όπως έχει ήδη αναφερθεί, έχουν στόχο την εφαρμογή βέλτιστων τεχνικών λύσεων κατά την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προέρχονται από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων. Εκτιμάται ότι στην Ευρώπη λειτουργούν 30 έως 40 τέτοια σχήματα για τον τομέα του τουρισμού, ενδεικτικά αναφέροντας το Nordic Ecolabelling (Σκανδιναβία), το Embel (Καταλονία- Ισπανία), το Environmental Quality Seal “Dehoga” (Γερμανία). Το Green Key (Δανία) και το Green Suitcase της Ένωσης Οικολογικού Τουρισμού στην Ευρώπη. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στον Κανονισμό 1980/2000 για το Κοινοτικό Σύστημα Απονομής Οικολογικού Σήματος (European Ecolabel), ο οποίος αποσκοπεί στο σχεδιασμό, παραγωγή και προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν μειωμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις καθ’όλη την διάρκεια του κύκλου ζωής τους καθώς και στην κατάλληλη ενημέρωση των καταναλωτών.

---

⁸ Διαδύκτιο www.ecology.gr

Γενικά μπορεί να αναφερθεί ότι η ανάπτυξη ενός οικολογικού σήματος για τις τουριστικές επιχειρήσεις βασίζεται σε τρία κύρια στάδια:

- 1) Προσδιορισμός των τεχνικών απαιτήσεων για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών πιέσεων από τη λειτουργία των ξενοδοχειακών μονάδων και των τουριστικών επιχειρήσεων.
- 2) Καθορισμός κριτηρίων απονομής του οικολογικού σήματος.
- 3) Έλεγχος της εφαρμοσιμότητας των κριτηρίων απονομής αυτού.

Η ανάπτυξη ενός τέτοιου συστήματος εξαρτάται και έχει άμεση σχέση με τις ιδιαιτερότητες του τουριστικού προορισμού ή της ευρύτερης περιοχής στην οποία αναφέρεται, τα χαρακτηριστικά των ξενοδοχειακών μονάδων, το φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον, το είδος των επισκεπτών αποτελούν ορισμένους από τους κρίσιμους παράγοντες που θα εξειδικεύσουν τα κριτήρια απονομής ενός συστήματος οικολογικού σήματος. Σε κάθε περίπτωση, και ιδιαίτερα σε κριτήρια που είναι αποτελεσματικά και εύκολο να εφαρμοστούν, που θα δίνουν έμφαση σε διαχειριστικά μέτρα και τεχνικές λύσεις με χαμηλό κόστος ενώ θα συμβάλουν στην ανάδειξη των τοπικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων του κάθε προορισμού. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για επέκταση του κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος στον τομέα των υπηρεσιών και ειδικότερα στον τουριστικό τομέα και τη σημαντική συμβολή του στην προστασία του περιβάλλοντος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε – τον Απρίλιο του 2003 στην θέσπιση προδιαγραφών για την απονομή οικολογικού σήματος για τα τουριστικά καταλύματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Τουρισμός και Ελλάδα

Η Ελλάδα, λοιπόν, είναι παγκοσμίως ένας από τους 15 πρώτους σε προτίμηση στόχους προορισμού τουρισμού, σήμερα. Ο τουρισμός, συνεπώς, αποτελεί σημαντική οικονομική δραστηριότητα και αντιπροσωπεύει περίπου το 7% του ΑΕΠ, και το 10% της απασχόλησης. Σε ορισμένες περιοχές της χώρας (π.χ. Κέρκυρα, Ρόδος) ο τουρισμός αντιπροσωπεύει μέχρι και το 60% του ΑΕΠ. Το 75% της τουριστικής δραστηριότητας της χώρας οφείλεται στον διεθνή τουρισμό με περίπου 13εκ. Αφίξεις ετησίως. Συγκριτικά, η εικόνα του τουρισμού στον Πλανήτη σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού(ΣΤΟ1995)ήταν 25,3 εκ συνολικά διεθνείς αφίξεις το 1950, που έφθασαν τα 567,4 εκ το 1995. Τα 220 εκ από αυτές τις τουριστικές αφίξεις αφορούν την λεκάνη της Μεσογείου. Το 2010 προβλέπεται ότι θα διακινούνται ετησίως και διεθνώς 1 δις τουρίστες. Η χώρα έχει σήμερα τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης των τελευταίων 20 ετών(4,1%το 2002), που αναμένεται να διατηρηθεί υψηλός για αρκετό καιρό. Ο τουρισμός απασχολεί περίπου 8000 μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις με συνολική δυναμικότητα 600.000 κλινών καθώς και άλλες 30.000 μικρές επιχειρήσεις ενοικιαζομένων δωματίων συνολικής δυναμικότητας 500.000 κλινών. Όμως η τουριστική δραστηριότητα ενεργοποιεί για την υποστήριξη της, άλλες 55.000 περίπου συναφείς επιχειρήσεις (τουριστικά γραφεία καφετέριες, εστιατόρια, ξεναγούς και άλλα)⁹. Επομένως, ο τουρισμός είναι σημαντικός μοχλός της Ελληνικής οικονομίας.

---

⁹ οπ.π. υποσ Ι

Η τουριστική υποδομή στην Ελλάδα είναι πλήρως αναπτυγμένη. Κυριολεκτικά σε κάθε γωνιά της χώρας μπορεί κανείς να βρει τουριστικά γραφεία έτοιμα να εξυπηρετήσουν τον επισκέπτη, παρέχοντας απαραίτητες πληροφορίες και την οργανωτική υποδομή για διαφορετικά είδη τουρισμού στη χώρα. Οι δυναμικές προσπάθειες του Ελληνικού λαού στην ανάπτυξη των υπηρεσιών τουρισμού έχουν καταστήσει την Ελλάδα σημαντικό πόλο έλξης για ανθρώπους από ολόκληρο τον πλανήτη και μάλιστα ανθρώπους με διαφορετικές προτιμήσεις και ανάγκες. Μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα είναι και ο ρόλος του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) που προσπαθεί συνεχώς να ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας στις πρακτικές ανάπτυξης του τουριστικού τομέα, προωθώντας την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

Ο τουρισμός ως έννοια περιλαμβάνει πολλές παραμέτρους, τις οποίες θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε στη συνέχεια της εργασίας μας. Πρόκειται για τους φορείς που εμπλέκονται σε τουριστικές δραστηριότητες και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Βέβαια στον τομέα του τουρισμού υπολείπονται πολλά να γίνουν. Για το λόγο αυτό παραθέτουμε το σχέδιο ανάπτυξης 2000-2006 καθώς και το στρατηγικό σχέδιο 2004-2010. Με βάση αυτά τα σχέδια δράσης διακρίνουμε αισιόδοξες τουριστικές προοπτικές για την εφαρμογή των εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης και εκθέτουμε τρόπους αναδιάρθρωσης των δομών της δημόσιας διοίκησης τουρισμού.

2.2 Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού 2004-2010

Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού παρουσιάζει, συνοπτικά και συνεκτικά, την πολιτική και τις δεσμεύσεις σε κατευθύνσεις, στόχους, άξονες δράσης και παρεμβάσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του Ελληνικού Τουρισμού με ορίζοντα το 2010. Σύμφωνα με την Χάρτα Σύγκλισης καθώς και το Σχέδιο Υπανάπτυξης 2004-2008 για την Ανταγωνιστικότητα και την Ανάπτυξη, κεντρικός στόχος στην τρέχουσα δεκαετία είναι η επιτάχυνση της διαρκούς, μετρούμενης με ποσοτικούς και ποιοτικούς στόχους βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου όλων των Ελλήνων Πολιτών. Για την επίτευξη του στόχου, πρέπει να εστιάσουμε και να ενισχύσουμε τους τομείς εκείνους που έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και προοπτικές ανάπτυξης. Ο τουρισμός είναι ο δυναμικότερος και ανταγωνιστικότερος κλάδος της ελληνικής οικονομίας σε διεθνές επίπεδο ενώ παράλληλα παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης στην κλασική αντίληψη της βιομηχανίας (πλευρά της προσφοράς), και περισσότερο σύνθετη από την εστίαση στην άμεση συνεισφορά στο προϊόν και την απασχόληση. Ο τουρισμός είναι ένας οριζόντιος τομέας, εξετάζεται κυρίως από την πλευρά της ζήτησης, ως μια πηγή ζήτησης εγχωρίων και διεθνών καταναλωτών για αγαθά και υπηρεσίες μεταφοράς, στέγασης, διατροφής, ένδυσης, ψυχαγωγίας, καθώς και πολιτισμικά αγαθά.

Αναφερόμενοι στον Τουρισμό, στη χώρα μας, σήμερα, στην πραγματικότητα εννοούμε τα 13-14 εκατομμύρια τουρίστες – καταναλωτές (έναντι 10-11 εκατ. Εγχωρίων καταναλωτών) οι οποίοι δαπανούν για μεταφορά (αεροπορικά, Πλοίων, οδικά και άλλα) διαμονή (ξενοδοχεία, ενουκιαζόμενα, κάμπινγκ) διατροφή (εστιατόρια, βιομηχανία και μικρές επιχειρήσεις τροφίμων, και άλλα) αναψυχή (διασκέδαση, καφέ, κλαμπ, και άλλα) επίσκεψη σε χώρους (μουσεία, πάρκα, και άλλα). Με βάση αυτά τα δεδομένα είναι δυνατόν να γίνει αντιληπτό το «σφάλμα» στον προσδιορισμό του τουρισμού ως απλά και μονοδιάστατα «βιομηχανίας» ή «τομέα υπηρεσιών» και όχι στις πραγματικές οικονομικές του διαστάσεις ως μιας ετησίως ιδιαίτερα διαμορφούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης. Πρόκειται, δηλαδή, για τον οικονομικό και πολιτικό προσδιορισμό του τουρισμού ως βασικού πλέον συντελεστή της συνολικής τελικής ζήτησης για εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες και

επομένως βασικού συντελεστή της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας του συνόλου της ελληνικής οικονομίας.

Στο συγκεκριμένο σχέδιο αντί της Ανάπτυξης της Τουριστικής Βιομηχανίας ή των Υπηρεσιών Τουρισμού, στόχο αποτελεί η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και η Ανάπτυξη της Τουριστικής Οικονομίας. Η αντίληψη και αποδοχή αυτής της θέσης (που υιοθετήθηκε από τους κοινωνικούς εταίρους στα πλαίσια λειτουργίας του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης) είναι καθοριστική για την χάραξη και την εφαρμογή της τουριστικής πολιτικής ως μέρους της ευρύτερης πολιτικής για την ανταγωνιστικότητα την ανάπτυξη και την πραγματική οικονομική και κοινωνική σύγκλιση, με τον τουριστικό τομέα, - εκτός από το Υπουργείο Ανάπτυξης, που καθορίζει και εφαρμόζει την ακολουθούμενη πολιτική, λόγω του οριζόντιου χαρακτήρα του – εμπλέκονται μια σειρά από υπουργεία, όπως το ΥΠΕΧΩΔΕ. Στα πλαίσια αυτά, για τον καλύτερο συντονισμό στην εφαρμογή της πολιτικής, απαραίτητη είναι η λειτουργία της Διυπουργικής Επιτροπής. Έτσι στο Στρατηγικό Σχέδιο περιγράφονται οι στόχοι και οι κατευθύνσεις της πολιτικής, οι βραχυπρόθεσμες δράσεις για τον τουρισμό, και εντοπίζονται τομείς όπου προκύπτει ανάγκη καλύτερου συντονισμού και κοινής – Διυπουργικής – δράσης για τη μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων και την επίτευξη των στόχων. Επιπλέον, το Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης, αρχικά, αξιολογεί το που βρισκόμαστε σήμερα σε σχέση με τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον και τους ανταγωνιστές μας.

Οι προοπτικές ανάπτυξης του Τομέα είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Σύμφωνα με την εκτίμηση του Παγκοσμίου Συμβουλίου Τουρισμού και Ταξιδιών, η οποία στηρίζεται στην μέθοδο κατάρτισης των δορυφόρων λογαριασμών του Oxford Economic Forecasting, τα επόμενα δέκα χρόνια, πρόκειται να γνωρίσει σημαντικούς (ετήσιους) ρυθμούς ανάπτυξης μετρούμενης σύμφωνα με τους ακόλουθους δείκτες:

- ◆ 5% στην ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες
- ◆ 4,6% συμβολή στο ΑΕΠ του τομέα (άμεση επίδραση) όπου ανεβάζει τον αριθμό των επισκεπτών σε περίπου 19,7 εκατ.

- ◆ 2,1% στην απασχόληση (άμεση) στον τομέα
- ◆ 2,2% στην συνολική απασχόληση της χώρας
- ◆ 4,8% στις επενδύσεις.

Οι ποσοτικοί στόχοι του σχεδίου δράσης που τίθενται με ορίζοντα επίτευξης το 2010 είναι οι ακόλουθοι:

- ◆ Αύξηση των αφίξεων σε 20 εκ.
- ◆ Αύξηση των εισπράξεων από τον Τουρισμό σε 20δισ ευρώ
- ◆ Αύξηση της Μέσης κατά κεφαλήν δαπάνης σε 1020ευρώ (ποιοτικός τουρισμός).
- ◆ Αύξηση της συμμετοχής του Τουρισμού στο ΑΕΠ κατά 3 τουλάχιστον ποσοστιαίες μονάδες.
- ◆ Αύξηση του απασχολούμενου στον Τουρισμό εργατικού δυναμικού τουλάχιστον κατά 16%.
- ◆ Αύξηση των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχεία σε 87 εκ.
- ◆ Αύξηση των πληροτήτων των ξενοδοχείων των ανεπτυγμένων περιοχών κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες

Οι ποιοτικοί στόχοι που τίθενται με ορίζοντα επίτευξης το 2010 είναι οι ακόλουθοι:

- ◆ Καλύτερος συντονισμός όλων των φορέων της «τουριστικής αλυσίδας» και αναβάθμιση της τριμερούς συνεργασίας (κυβέρνηση και τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρήσεις και εργαζόμενοι).
- ◆ Βελτίωση (της ανταγωνιστικότητας) της εικόνας και της θέσης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις διεθνείς αγορές.

- ◆ Πλήρης τουριστική επιτυχία των μεγαλύτερων τουριστικών γεγονότων.
- ◆ Αναβάθμιση και διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς.
- ◆ Αναβάθμιση του συνόλου των εγκαταστάσεων και υπηρεσιών που απαρτίζουν την «τουριστική αλυσίδα»
- ◆ Προώθηση των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής καθώς και των οργανωτικών υποδομών.
- ◆ Ενίσχυση της «επιχειρηματικής κουλτούρας» και της επιχειρηματικότητας.
- ◆ Συστηματική ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος με το συγκριτικό πλεονέκτημα του πολιτιστικού μας αποθέματος
- ◆ Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου των ανεπτυγμένων κυρίως περιοχών.

Οι άξονες Δράσης, η εξειδίκευση των Στόχων και τα Μέτρα του στρατηγικού σχεδίου

Για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού πρέπει αφενός το ελληνικό τουριστικό προϊόν να κερδίζει όλο και μεγαλύτερο μερίδιο από τη διεθνή τουριστική αγορά (δράσεις ενίσχυσης της ζήτησης) και αφετέρου να αναβαθμίζεται η ποιότητα της προσφοράς του (δράσεις ενίσχυσης της προσφοράς), να εμπλουτίζεται και να διαφοροποιείται (σε σχέση με τα προϊόντα των ανταγωνιστών), να ενσωματώνει ένα όλο και μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών μέσα από την ενίσχυση του ρόλου του ανθρώπινου δυναμικού και της επιχειρηματικότητας και τον εκσυγχρονισμό των δομών της δημόσιας διοίκησης καθώς και των μηχανισμών άσκησης της τουριστικής πολιτικής.

- Στο πλαίσιο αυτό, για την περίοδο 2004-2010, η στρατηγική θα υλοποιηθεί μέσα από έξι βασικούς άξονες:
- Την αναβάθμιση της ποιότητας της προσφοράς,
- Τον εμπλουτισμό και τη διαφοροποίηση του συνολικού τουριστικού προϊόντος,
- Την εκπαίδευση και την κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού,
- Την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας,
- Την προώθηση και την προβολή της χώρας με νέα εργαλεία και σύγχρονες μεθόδους, και
- Τον εκσυγχρονισμό των δομών της δημόσιας διοίκησης και των μηχανισμών άσκησης της τουριστικής πολιτικής¹⁰.

2.3 Οι επενδύσεις στον Τουρισμό σε εκ. Ευρώ

Μέχρι τα τέλη Φεβρουαρίου ο συνολικός προϋπολογισμός των έργων του τουριστικού τομέα που έχουν ενταχθεί σε διάφορα προγράμματα του Ύ Κ.Π.Σ. έφτασε τα 593 εκ.. ευρώ. Τα πρωτεία ανάμεσα στις 13 περιφέρειες της χώρας κατέχει η Κεντρική Μακεδονία με έργα συνολικού προϋπολογισμού 96,7 εκ. Ευρώ. Η υψηλή αυτή επίδοση οφείλεται σε δύο λόγους:

Στα υψηλά κονδύλια που έχουν εγκριθεί για έργα στη Χαλκιδική, τα οποία ξεπερνούν τα 44,4 εκ. Ευρώ χαρίζοντας της την πρώτη θέση ανάμεσα στους 52 νομούς της χώρας και στο Ύ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης με το οποίο έχουν ενταχθεί διανομαρχιακά έργα ύψους 41 εκ. Ευρώ, ποσό που είναι το υψηλότερο σε όλη τη χώρα.

---

¹⁰ www.ypan.gr

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι τρεις περισσότερο τουριστικές περιφέρειες της χώρας, η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο και τα Νησιά του Ιονίου, με συμμετοχή που ξεπερνά τα 200 εκ. Ευρώ, συγκεντρώνουν πάνω από το 35% των συνολικών επενδύσεων στον τουριστικό τομέα. Το μερίδιο της Κεντρικής Μακεδονίας φθάνει το 16,3% και της Αττικής το 14,1%. Οι τρεις πρώτοι νομοί (Χαλκιδική, Δωδεκάνησα, Αθήνα) συγκεντρώνουν το 20% των συνολικών επενδύσεων, ενώ το μερίδιο των επομένων εννέα φθάνει στο 22% (Κέρκυρα, Κυκλάδες, Ηλεία, Ηράκλειο, Λασιθί, Αργολίδα, Ζάκυνθος, Εύβοια, Φθιώτιδα). Σε επτά νομούς δεν έχει ενταχθεί στο Γ' Κ.Π.Σ. κανένα έργο στον τομέα του τουρισμού (Δυτ. Αττική, Αττική, Δράμα, Κοζάνη, Φλώρινα, Άρτα, Ευρυτανία, Καρδίτσα).

Οι επιχορηγήσεις, που στην πλειονότητα τους έχουν ως αποδέκτες τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις του κλάδου, χορηγούνται μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου, αλλά και μιας σειράς άλλων δράσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα προγράμματα:

- ❖ Εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων,
- ❖ Κάμπινγκ και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων που δεν υπάγονται στον Αναπτυξιακό Νόμο,
- ❖ Επιχειρηματικά Σχέδια ΜΜΕ τουριστικών επιχειρήσεων,
- ❖ Διάδοση Ελληνικής Κουζίνας,
- ❖ Ενίσχυση επιχειρήσεων για απόκτηση σήματος του ΕΟΤ,
- ❖ Παροχή κινήτρων για αύξηση της ανταγωνιστικότητας¹¹.

2.4 Κύριοι φορείς Τουρισμού

- **Υπουργείο Τουρισμού**
- **Γενική Γραμματεία Τουρισμού του Υπουργείου Ανάπτυξης**
- **Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)**

---

¹¹ Διαδύκτιο www.info.gr

- **Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης (ΟΤΕΚ)**

- **Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε.**

- **Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος**

- **Αγροτουριστική Α.Ε.**

2.4.1 Υπουργείο Τουρισμού

Το Υπουργείο Τουρισμού έχει ως στόχο τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής, το σχεδιασμό της ανάπτυξης και τον καταρτισμό προγραμμάτων μέσα στα πλαίσια της γενικότερης κυβερνητικής πολιτικής καθώς και την επιδίωξή τους με την προώθηση των αναγκαίων θεσμικών μέτρων και άλλων ρυθμίσεων, με την κατάρτιση βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και την παροχή κατευθύνσεων προς τους καθ' ύλη αρμόδιους φορείς για την υλοποίησή τους.

Επίσης, εισηγείται προς τα αρμόδια κυβερνητικά όργανα τα αναγκαία μέτρα και τις ενέργειες για την αποτελεσματική λειτουργία του τουριστικού τομέα. Ταυτόχρονα παρεμβαίνει προς τα αρμόδια Υπουργεία, τους κρατικούς και άλλους φορείς για την εναρμόνιση των πολιτικών που επηρεάζουν τον τουρισμό και τον συντονισμό των δράσεων με στόχο την υποβοήθηση της τουριστικής ανάπτυξης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού της χώρας.

Ένας ακόμη στόχος του είναι η εποπτεία, η υποστήριξη και ο συντονισμός των εποπτευόμενων νομικών προσώπων και η εναρμόνιση των ενεργειών τους προς ενιαία κατεύθυνση για την αποτελεσματική υλοποίηση των επιδιώξεων της τουριστικής πολιτικής. Αποβλέπει, εξάλλου, στη συνεργασία και στην υποστήριξη

άλλων φορέων με αρμοδιότητες στον τομέα του τουρισμού και στη μέριμνα για την ενιαία εφαρμογή των αρμοδιοτήτων αυτών.

Ακόμη, προχωρά στην έρευνα και στη μελέτη των επιπτώσεων του Τουρισμού στην Εθνική Οικονομία και στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, καθώς και των όρων ανταγωνισμού στη διεθνή τουριστική αγορά με σκοπό τον τεκμηριωμένο προσδιορισμό της τουριστικής πολιτικής. Αποτελεί το βασικό εκπρόσωπο της χώρας στις διακρατικές σχέσεις που αφορούν στον τουρισμό. Κατά αυτό τον τρόπο προωθεί τις ελληνικές θέσεις στον τομέα του τουρισμού προς τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους άλλους Διεθνείς Οργανισμούς.

Επιπλέον, η προεργασία και σύνταξη των διμερών και διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών τουριστικής συνεργασίας, καθώς και η μέριμνα για την εξασφάλιση κοινοτικών πόρων και την παρακολούθηση της απορρόφησης τους, αποτελούν αρμοδιότητες του. Συν τοις άλλοις προχωρά στον καθορισμό της πολιτικής τουριστικής εκπαίδευσης για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού και στη γνωμοδότηση προς αρμόδια Υπουργεία για ιδιωτικές επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού¹².

2.4.2 Γενική Γραμματεία Τουρισμού

Η Γενική Γραμματεία είναι αρμόδια για την παρακολούθηση του Νομοθετικού έργου στον Τουρισμό και των προγραμμάτων του Κ.Π.Σ., για την απορρόφηση των αρμοδιοτήτων από τον Ε.Ο.Τ., όπως ο έλεγχος σήματος αδειοδότησης Τουριστικών και άλλων επιχειρήσεων. Έτσι η Τουριστική Πολιτική και η Τουριστική Ανάπτυξη, δύο στοιχεία αλληλένδετα, ενοποιούνται ξεπερνώντας το σημερινό διαχωρισμό ο οποίος οφείλεται στη διάσπαση του αντικειμένου της Γενικής Γραμματείας Τουρισμού και του Ε.Ο.Τ. Συνεπώς, ενισχύεται η λειτουργία των περιφερειακών Διευθύνσεων Τουρισμού και ο συντονισμός τους με την Κεντρική Διοίκηση ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Ε.Ο.Τ.).

---

¹² Διαδύκτιο www.economist.gr

Με προτάσεις της, εξάλλου, επιχειρείται η αναμόρφωση της λειτουργίας του ήδη υφιστάμενου Ν.Π.Δ.Δ. χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των Ν.Π.Δ.Δ. όπου από τον ιδρυτικό Νόμο 343 του ΕΟΤ, διατηρείται μέρος των αρμοδιοτήτων του, (άρθρο 2, παρ. α, β, γ, δ, στ, ζ) και προστίθενται και άλλες αρμοδιότητες. Δηλαδή περιλαμβάνονται:

- A. Προβολή και Διαφήμιση Marketing, Δημόσιες Σχέσεις – P.R. (σε εσωτερικό και εξωτερικό), Γραφεία Εξωτερικού του Οργανισμού, HELLAS SAT (Σύμβαση Μακροχρόνια)
- B. Μελέτες και Έρευνες Εξελίξεις Τουριστικής Αγοράς Διεθνώς – Ε.Ε. – Βαλκανίων, Εξελίξεις Επενδυτικής Εθνικής Αγοράς Τουρισμού, Επεξεργασία Προδιαγραφών και Προτύπων για την παγκόσμια αγορά Τουρισμού.
- C. Όλες οι υπόλοιπες αρμοδιότητες πηγαίνουν στη Γ.Γ. Τουρισμού και στους φορείς του τουρισμού όπως στη Γ.Γ. Τουρισμού του ΥΠ.ΑΝ., στον Ε.Ο.Τ. (Ν.Π.Δ.Δ.), στην Ανώνυμη Εταιρεία Τουριστικού Marketing-Προβολής & Διαφήμισης, στον Ο.Τ.Ε.Κ. (Τουριστική Εκπαίδευση), στην Ε.Τ.Α. Α.Ε. (Διαχείριση-Αξιοποίηση της Δημόσιας Τουριστικής περιουσίας), στο Ελληνικό Φεστιβάλ Α.Ε. (Πολιτισμός- Τουρισμός), στο Ινστιτούτο Τουριστικής Οικονομίας Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος Αγροτουριστική Α.Ε.

2.4.3 Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού

Κύριος σκοπός του Ε.Ο.Τ. (άρθρο 1 παρ. 3 Ν.2160/93) είναι: «η οργάνωση ανάπτυξη και προώθηση του Τουρισμού στην Ελλάδα, με την αξιοποίηση όλων των υφισταμένων δυνατοτήτων της χώρας». Σύμφωνα με την πρόσφατη αυτή διάταξη, ο Ε.Ο.Τ. καθίσταται ο κύριος φορέας εισήγησης της τουριστικής πολιτικής και υλοποίησης της, με τις ακόλουθες «σφαίρες» δραστηριοτήτων/αρμοδιοτήτων:

1. Υποβάλλει προτάσεις στην Κυβέρνηση για τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής.

2. Υλοποιεί την τουριστική πολιτική που χαράσσει η Κυβέρνηση.
3. Συντονίζει τις ενέργειες των συναρμόδιων φορέων για την εξυπηρέτηση των τουριστικών σκοπών.
4. Μελετά, εκτελεί και εποπτεύει έργα τουριστικής υποδομής και ανάπτυξης και καταρτίζει σχετικά προγράμματα περιλαμβανομένης της τουριστικής αξιοποίησης λουτροπόλεων και ιαματικών πηγών.
5. Καταρτίζει και εκτελεί το πρόγραμμα τουριστικής προβολής της χώρας στο εσωτερικό και εξωτερικό και μεριμνά για την ανάπτυξη τουριστικής συνείδησης.
6. Κατασκευάζει και εκμεταλλεύεται κάθε κατηγορίας τουριστικές εγκαταστάσεις και άλλες εγκαταστάσεις τουριστικής υποδομής.
7. Έχει την ευθύνη της τουριστικής επιμόρφωσης.
8. Εποπτεύει και ελέγχει τις τουριστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες οποιασδήποτε κατηγορίας.
9. Ενισχύει δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και φυσικά ή νομικά πρόσωπα, των οποίων οι ενέργειες αποβλέπουν στην προώθηση των στόχων του Ε.Ο.Τ.
10. Αναλαμβάνει κάθε άλλη δραστηριότητα ή ενέργεια που αποβλέπει στην οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού.¹³

---

¹³ Διαδίκτυο www.gnto.gr

2.4.4 Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης

Ο Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης αποτελεί τον εξειδικευμένο κρατικό φορέα παροχής τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα. Έχει τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ. και εποπτεύεται από το Υπουργείο Ανάπτυξης. Η νέα μορφή των Σχολών σηματοδοτεί και το σύγχρονο ρόλο τους για την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στη χώρα μας και τη δημιουργία ενός σύγχρονου συστήματος πιστοποίησης των επαγγελματικών προσόντων στον τουριστικό τομέα.

Στόχοι της πολιτικής του Ο.Τ.Ε.Κ. είναι:

- Η συστηματική παρακολούθηση των συνθηκών που διαμορφώνονται στην αγορά εργασίας και η προσαρμογή του εκπαιδευτικού έργου στις ανάγκες της αγοράς αυτής.
- Η διαμόρφωση των στόχων της τουριστικής πολιτικής για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος και τη δυναμική ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Η διασύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή και η αύξηση της απορρόφησης των αποφοίτων των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης.
- Η ενίσχυση της συνεργασίας σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο με τους τουριστικούς και τους εκπαιδευτικούς φορείς.
- Η υποστήριξη της εθνικής προσπάθειας για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων και της Πολιτικής Ολυμπιάδας¹⁴.

---

¹⁴ Διαδίκτυο www.etasa.gr

2.4.5 Τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα

Τα ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ Α.Ε. (Ε.Τ.Α.) είναι η μεγάλη εταιρεία αξιοποίησης της δημόσιας τουριστικής περιουσίας. Είναι η ανώνυμη εταιρεία που διαχειρίζεται και αξιοποιεί τη δημόσια τουριστική περιουσία, κυριότητας του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, συμβάλλοντας κατ'αυτόν τον τρόπο στην αναβάθμιση και διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Στην σημερινή της μορφή υφίσταται από το έτος 2000, όταν με το νόμο 2837/2000 περιήλθε στη διοίκηση και διαχείριση της το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων του Ε.Ο.Τ. Βασικός στόχος της Ε.Τ.Α. είναι η βελτίωση αξιοποίηση του χαρτοφυλακίου ακινήτων της Δημόσιας Τουριστικής Περιουσίας με χρήση όλων των σύγχρονων χρηματοοικονομικών εργαλείων και με τελικό στόχο τη μεγιστοποίηση της αξίας του¹⁵.

2.4.6 Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος

- ◆ Λειτουργεί από το 1935 ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου.
- ◆ Είναι νομοθετημένος σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα τουρισμού.
- ◆ Έχει εκ του νόμου ως μέλη όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας.
- ◆ Διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο αιρετών αντιπροσώπων των ξενοδοχείων όλης της χώρας και εκπροσώπων του κράτους.
- ◆ Είναι μέλος της Συνομοσπονδίας των Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων.

---

¹⁵ Διαδίκτυο www.etasa.gr

ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

1. Μελέτη, υπόδειξη και εφαρμογή κάθε μέτρου που συντελεί στην ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας της χώρας.
2. Συμβουλευτική στήριξη όλων των μελών του σε θέματα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά.
3. Εκπόνηση μελετών παροχή πληροφοριών και στατιστικών δελτίων.
4. Χορήγηση συντάξεων.
5. Έκδοση και δωρεάν διανομή σε όλα τα μέλη του μηνιαίου ενημερωτικού δελτίου «ΞΕΝΙΑ».
6. Έκδοση του ετήσιου Οδηγού των Ελληνικών Ξενοδοχείων.
7. Συμμετοχή σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις.
8. Πραγματοποίηση κρατήσεων σε όλα τα ξενοδοχεία της χώρας.
9. Εστίαση των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Hotrec)¹⁶

---

¹⁶ Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

2.4.7 Αγροτουριστική Α.Ε.

Η Ελλάδα, μια χώρα με πολύμορφο φυσικό περιβάλλον και μακρόχρονες αγροτικές παραδόσεις, παρουσιάζει τεράστια πλεονεκτήματα όσον αφορά στην αγροτουριστική αξιοποίηση. Αν και τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης αγροτουριστικού προϊόντος, οι απόπειρες αυτές είναι μεμονωμένες και ανεπαρκώς προσβεβλημένες. Έτσι δεν έχουν συμβάλει στην δεν έχουν συμβάλει στην δημιουργία ενός εθνικού αγροτουριστικού προϊόντος. Σύγχρονα φαινόμενα, όπως η κρίση του μαζικού τουρισμού στην Ευρώπη, η αναζήτηση από τους τουρίστες προορισμών με αναλλοίωτα χαρακτηριστικά, και προσωποποιημένων υπηρεσιών, η διάχυση της τουριστικής κίνησης στον χρόνο και η μείωση του χρόνου παραμονής των τουριστών, δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Δεν είναι τυχαίο ότι παραδοσιακοί τουριστικοί προορισμοί όπως η Ισπανία, η Γαλλία και η Ιταλία έχουν ήδη στραφεί προς την διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος τους, ενισχύοντας και προβάλλοντας εναλλακτικές μορφές τουρισμού, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των σύγχρονων τουριστών. Στο περιβάλλον αυτό ο ελληνικός αγροτουρισμός οφείλει να παρουσιάσει διαφοροποιημένο προϊόν, υπηρεσίες υψηλού επιπέδου και να αξιοποιήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που μέχρι σήμερα έμεναν στο περιθώριο. Στο πλαίσιο αυτό, η «Αγροτουριστική Α.Ε.» στοχεύει, μέσα από τις πιλοτικές δράσεις της, στη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ώστε σε συνδυασμό με τις πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα, να καθιερωθεί ο Αγροτουρισμός ως μια εναλλακτική τουριστική δραστηριότητα και ένας διακριτός και επιτυχημένος κλάδος της τουριστικής οικονομίας της χώρας.

Ο Σκοπός

Γενικός σκοπός της ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ είναι η συντονισμένη στήριξη των προσπαθειών για την καθιέρωση του αγροτουρισμού στην ελληνική επικράτεια ως ποιοτικού, εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος, με κύριους τομείς δράσης την προώθηση προτύπων επενδύσεων, την καθιέρωση προδιαγραφών, τη δημιουργία δικτύων προβολής και προώθησης. Παράλληλα, η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ προσπαθεί να καλύψει άτυπα αλλά ενεργά το κενό ενός εθνικού φορέα συντονισμού για τον τουρισμό της υπαίθρου.

Οι Στόχοι

- ✓ Ανάπτυξη πιλοτικού δικτύου αγροτουρισμού στην Ελλάδα.
- ✓ Στρατηγικός σχεδιασμός, οργάνωση και παρακολούθηση των δράσεων αγροτουρισμού.
- ✓ Πιστοποίηση του αγροτουριστικού προϊόντος βασισμένη σε πρότυπα ποιότητας.
- ✓ Προβολή και προώθηση του αγροτουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού¹⁷.

---

¹⁷ Διαδύκτιο www.agrotour.gr

2.5 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Εναλλακτικός Τουρισμός είναι εκείνες οι μορφές τουριστικής δραστηριότητας που ξεφεύγουν από τις παραδοσιακές μορφές τουρισμού αναψυχής και οι οποίες σχετίζονται με τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής ενώ σε μερικές μορφές υπάρχει έντονο το στοιχείο της περιπέτειας.

Ο εναλλακτικός τουρισμός αποσκοπεί στην εκμετάλλευση του δυναμικού κάποιων περιοχών οι οποίες δεν συνδέονται στενά με δραστηριότητες παραδοσιακών μορφών τουρισμού. Μερικές μορφές από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι:

- ❖ Θαλάσσιος Τουρισμός
- ❖ Θεραπευτικός Τουρισμός
- ❖ Οικολογικός Τουρισμός
- ❖ Θρησκευτικός Τουρισμός
- ❖ Αγροτουρισμός
- ❖ Συνεδριακός Τουρισμός
- ❖ Οικοτουρισμός
- ❖ Γεωτουρισμός
- ❖ Τουρισμός Περιπέτειας
- ❖ Πολιτιστικός Τουρισμός

2.5.1 Θαλάσσιος Τουρισμός

Θαλάσσιος Τουρισμός είναι το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που εστιάζονται γύρω από τη θάλασσα με γνώμονα τα σκάφη αναψυχής. Η Ελλάδα με τα 15.000 χιλιομέτρων των ακτών, τα κατοικημένα νησιά και τις βραχονησίδες της, τις προστατευμένες θαλάσσιες περιοχές χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων, το ήπιο κλίμα, τα υψηλά ποσοστά ηλιοφάνειας και το ενδιαφέρον και εναλλασσόμενο τοπίο της, έχει ένα σαφές και αναμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα στο θαλάσσιο τουρισμό(κρουαζιέρες και γιώτινγκ). Το πλεονέκτημα αυτό ενισχύεται από μια ναυτική παράδοση χιλιετηρίδων.

Ευνοϊκές είναι, εξάλλου, οι απαιτούμενες για θαλάσσιους πλόες ειδικές συνθήκες: τα ελληνικά πελάγη θεωρούνται ασφαλή από τη σκοπιά των ναυτικών κινδύνων, οι αποστάσεις μεταξύ των ακτών είναι μικρές, ενώ εξίσου ευνοϊκές είναι και οι συνθήκες, που σχετίζονται με την ένταση των ανέμων και τις θερμοκρασίες περιβάλλοντος και θάλασσας. Ο θαλάσσιος τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται το 1998 κατά 11.05% έναντι του 1997 και έφθασαν τις 25.582, με αντίστοιχη διακίνηση 105.128 επιβατών και μέση διάρκεια 9 ημέρες. Το 93.0% των επιβατών ήσαν αλλοδαποί. Στο χώρο των κρουαζιέρων, τα κρουαζιερόπλοια με ελληνική σημαία που πραγματοποιούν μονοήμερες, 3ήμερες, 4ήμερες, 7 ήμερες και πολυήμερες κρουαζιέρες σε ελληνικά λιμάνια και λιμάνια άλλων χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, έχουν συνολική δυναμικότητα άνω των 10.000 επιβατών. Όμως τα ελληνικά λιμάνια επισκέπτονται και κρουαζιερόπλοια με ξένη σημαία, που, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία έφεραν στα θαλάσσια σύνορα της χώρας μας 471.908 επιβάτες το 2000.

2.5.2 Θεραπευτικός Τουρισμός

Ο θεραπευτικός τουρισμός είναι μια επιλεκτική μορφή τουρισμού με σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα. Είναι η μορφή τουρισμού που υφίσταται τις λιγότερες αρνητικές επιδράσεις από τυχόν δυσμενείς συγκυρίες και μπορεί να δώσει δωδεκάμηνη τουριστική περίοδο. Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και γενικότερα, του τουρισμού υγείας, λειτουργούν ήδη 2 κέντρα θαλασσοθεραπείας στη Κρήτη εφοδιασμένα με το ειδικό σήμα λειτουργίας του Ε.Ο.Τ. και είναι υπό κατασκευή άλλα δύο. Η Ελλάδα είναι πλούσια σε ιαματικές πηγές με νερά που έχουν ποικίλη φυσικοχημική σύσταση και ενδείκνυται για εφαρμογή στη σύγχρονη φυσική υδροθεραπεία. Σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας δηλαδή τα κέντρα που λειτουργούν είναι κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι κέντρα τουρισμού υγείας.

2.5.3 Οικολογικός Τουρισμός

Ο πλούτος και η ποικιλία των ελληνικών οικοσυστημάτων παρέχουν πλήθος ευκαιριών για εναλλακτικές εμπειρίες διακοπών. Μπορεί κανείς να περιπλανηθεί στα αισθητικά δάση όχι μόνο στην ορεινή ενδοχώρα αλλά και σε ορισμένα νησιά ή κοντά σε ποταμούς και σε λίμνες. Έχει τη δυνατότητα να απολαύσει τα υπέροχα μνημεία της φύσης, τα φαράγγια, τα σπήλαια και τους καταρράκτες. Μπορεί ακόμη να παρατηρήσει και να θαυμάσει τα σπάνια είδη πουλιών που φωλιάζουν ή καταφεύγουν στα παράκτια οικοσυστήματα και τους υγρότοπους (τις βραχώδεις ακτές και τις αμμώδεις παραλίες, τις αμμοθίνες, τα δέλτα των ποταμών, τις λίμνες, τα έλη καθώς και στα δάση). Μπορεί να μελετήσει την εξαιρετική ποικιλία της χλωρίδας στην ελληνική ύπαιθρο. Έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί τη μοναδική κοιλάδα με τις πεταλούδες στη Ρόδο, ή να επισκεφθεί το θαλάσσιο πάρκο της Αλόνησου ή της Ζακύνθου, όπου βρίσκουν, αντίστοιχα, καταφύγιο δύο προστατευόμενα είδη, η μεσογειακή φώκια μονάχους μονάχους και η θαλάσσια χελώνα καρέτα καρέτα. Οι επισκέπτες των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών οφείλουν να τηρούν προσεκτικά τις απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση, την αποφυγή κάθε

ενόχλησης των φυσικών βιοτόπων και διατάραξης της ισορροπίας των οικοσυστημάτων.

2.5.4 Συνεδριακός Τουρισμός

Η Ελλάδα το 1998 ήταν 18^η στην κατάταξη των χωρών ως προς τον αριθμό των διεθνών συνεδρίων που φιλοξενούν. Η υπάρχουσα υποδομή σε οργανωμένους χώρους συνεδρίων αναπτύσσεται συνεχώς, ανταποκρινόμενη στον δυναμισμό και τις προοπτικές του τομέα. Για την εξυπηρέτηση συνεδρίων λειτουργούν σήμερα 13 αυτοτελή (εκτός ξενοδοχείων) συνεδριακά κέντρα, που μπορούν να υποδεχθούν συνολικά περί τους 12.0000 συνέδρους. Παράλληλα, λειτουργούν συνεδριακές εγκαταστάσεις μέσα σε 51 ξενοδοχεία στο σύνολο της χώρας, με κυμαινόμενη δυναμικότητα. Υπάρχουν δύο αυτοτελή συνεδριακά κέντρα(στην Κω και στη Θεσσαλονίκη)και άλλα 11 μέσα σε ξενοδοχεία.

2.5.5 Θρησκευτικός Τουρισμός

Θρησκευτικός Τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί το σύνολο εκείνο των τουριστικών δραστηριοτήτων το οποίο συγκεντρώνει γύρω από τα μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας. Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μετά-βυζαντινές εκκλησίες, στις πόλεις και στα χωριά, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, η μοναδική μοναστική πολιτεία του Αγίου όρους, με την αξιόλογη εικονογράφηση τους, με ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και εικόνες, μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και την στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με την θρησκευτική λατρεία. Οι ευσεβείς περιηγητές, οι τουρίστες αλλά και οι θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης θα βρουν μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, τους δρόμους της επαφής με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας. Σε πολλές περιοχές θα συναντήσει κανείς κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών να συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο αποδεικνύοντας την πολιτισμικότητα του ελληνικού χώρου.

2.5.6 Αγροτουρισμός

Αγροτουρισμός ονομάζεται η εναλλακτική εκείνη μορφή τουρισμού η οποία αναπτύσσεται σε μη τουριστικά κορεσμένες αγροτικές περιοχές και συνδέεται με κοινωνίες, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες, οι οποίες επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους των περιοχών αυτών να μοιράζονται εμπειρίες. Ως δραστηριότητα αναπτύσσεται από τους μόνιμους κατοίκους των περιοχών του πρωτογενούς τομέα, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον αγροτουρισμό ως συμπληρωματική πηγή εισοδήματος.

2.5.7 Γεωτουρισμός

Ο γεωτουρισμός θεωρείται μια νέα μορφή πολιτιστικό- περιβαλλοντικού τουρισμού, που μπορεί να αναπτυχθεί σε περιοχές που διαθέτουν σημαντικά γεωλογικά μνημεία, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν πόλο προσέλκυσης τουριστών ειδικού ενδιαφέροντος. Κύριος στόχος του είναι η σύνδεση των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος με τη γεωλογική κληρονομιά κάθε τόπου, τα πολιτιστικά μνημεία και τις παραδόσεις του. Η ανάπτυξη του γεωτουρισμού απαιτεί τη δημιουργία των απαραίτητων υποδομών (ενημερωτικά περίπτερα, σήμανση διαδρομών, δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής ενημέρωσης) καθώς και παραγωγή γεωτουριστικών προϊόντων (ενημερωτικοί οδηγοί, αναμνηστικά είδη κ.τ.λ.).

2.5.8 Τουρισμός Περιπέτειας

Είναι το σύνολο εκείνων των δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται από το έντονο στοιχείο της περιπέτειας και στηρίζεται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο πραγματοποιείται. Μεταξύ των δραστηριοτήτων αυτών, περιλαμβάνονται και οι ακόλουθες:

1. Trekking
2. River trekking
3. Καγак ποταμού
4. Rafting
5. Monocraft
6. Canoe-kayak
7. Αναρρίχηση – canoyoning
8. Mountain bike
9. Σκι
10. Ιππασία
11. Καταδύσεις

2.5.9 Πολιτιστικός Τουρισμός

Είναι το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που επικεντρώνονται γύρω από τα μνημεία πολιτισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι διάφοροι με οποιοδήποτε τρόπο ασχολούμενοι με τον Ελληνικό Τουρισμό, δεν παραλείπουν σε κάθε ευκαιρία να αναφέρονται στον πολιτιστικό τουρισμό στο οποίο αποδίδεται το συγκριτικό μας πλεονέκτημα έναντι άλλων χωρών που υποδέχονται τουριστικό ρεύμα. Η άκρατη και η εντατική εμπορική εκμετάλλευση των αρχαιολογικών χώρων, των μουσείων σχετικής κληρονομιάς έχει το κίνδυνο της βλάβης στα μνημεία και την πολιτιστική μας κληρονομιάς. Από την άλλη πλευρά, πολιτιστικοί θησαυροί αποτελούν στοιχείο γνώσης και παιδείας για τους Έλληνες αλλά και για την ευρύτερη ανθρωπότητα¹⁸.

---

¹⁸ Διαδύκτιο www.agrotour.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη

Η σημασία του τουρισμού στην ανάπτυξη της υπαίθρου είναι αδιαμφισβήτητη. Ως δραστηριότητα του τριτογενούς τομέα της οικονομίας, δηλαδή του τομέα των υπηρεσιών, αποτελεί συμπληρωματική δραστηριότητα του αγροτικού τομέα, ο οποίος κυριαρχεί, όπως επανειλημμένα έχει τονιστεί, ως δραστηριότητα στην ύπαιθρο.

Η έννοια της συμπληρωματικότητας αφορά την απασχόληση και το εισόδημα των κατοίκων της περιοχής. Η διάρθρωση των καλλιεργειών κάθε περιοχής απαιτεί συγκεκριμένη απασχόληση στη διάρκεια του χρόνου και επιτρέπει την απασχόληση και σε τομείς έξω από την γεωργία. Η δυνατότητα αυτή έχει ευεργετικές συνέπειες για τις περιοχές της υπαίθρου, διότι δίνει την ευκαιρία στους ανθρώπους της να αποκτήσουν νέες γνώσεις, να αναπτύξουν νέες δεξιότητες, να αλλάξουν και να βελτιώσουν τη σύνθεση της απασχόλησης, να εξασφαλίσουν περισσότερες μορφές εργασίας, προσιτές και στο γυναικείο πληθυσμό και να διασφαλίσουν την παραμονή του πληθυσμού στις εστίες του.

Η εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος, πέρα από αυτό που απαιτείται για την επιβίωση του πληθυσμού, εξασφαλίζει και τους αναγκαίους πόρους για συμπληρωματικές επενδύσεις στις κύριες δραστηριότητες κάθε περιοχής καθώς και σε νέες μορφές δραστηριοτήτων που διασφαλίζουν και την προώθηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων στην άμεση κατανάλωση. Η παρουσία των τουριστών σε μία περιοχή έχει σημαντική επίδραση και στην ανάπτυξη του μορφωτικού επιπέδου του ντόπιου πληθυσμού όπως και στην ανάπτυξη του μορφωτικού επιπέδου του ντόπιου πληθυσμού όπως και στην ανάπτυξη του πολιτισμού του. Η συνεχής επαφή με ανθρώπους διαφόρων προελεύσεων, διαφόρου πνευματικού επιπέδου, διαφόρων επαγγελμάτων, διαφόρου εισοδήματος, διαφόρου πολιτισμού συμβάλλει στην ανάπτυξη του μορφωτικού επιπέδου των ανθρώπων που έρχονται σε καθημερινή

συναλλαγή μαζί τους και τους καθιστά περισσότερο προσιτούς σε αλλαγές και σε προσαρμοστικότητα στις απαιτήσεις των καιρών. Παράλληλα, προκειμένου να καταστήσουν ευχάριστη την παραμονή των επισκεπτών σε μια περιοχή και να τους μετατρέψουν σε διαφημιστές της περιοχής τους, η τοπική ηγεσία οργανώνει την προβολή τοπικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων, δίνοντας έτσι την ευκαιρία για την ανάπτυξη του τοπικού πολιτισμού. Αναγνωρίζοντας, λοιπόν, τη σημασία του τουρισμού για την ανάπτυξη της υπαίθρου, η τοπική αυτοδιοίκηση έχει να παίξει πολύ σημαντικό ρόλο τόσο για την εξυπηρέτηση και την ευχάριστη παραμονή των επισκεπτών στην περιοχή δράσης της όσο και για την ανάπτυξη του τουριστικού ρεύματος προς την ύπαιθρο.

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι βασικός παράγοντας της τουριστικής ανάπτυξης γιατί:

1. Καλείται να διατηρήσει το περιβάλλον ελκυστικό, πολλές φορές σε αντίθεση με τις τουριστικές επιχειρήσεις.
2. Είναι υπεύθυνη για ένα μεγάλο μέρος των υποδομών που χρησιμοποιούν οι τουρίστες.
3. Παρέχει τις βασικότερες υπηρεσίες για τον επισκέπτη.
4. Καλείται να δημιουργήσει σε συνεργασία ή όχι με τον ιδιωτικό τομέα υποδομές για τις ποιοτικές – ειδικές μορφές τουρισμού.
5. Καλείται να ρυθμίσει η να αστυνομεύσει σε πολλούς τομείς τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά και να περιορίσει τις οχλήσεις.

Από την άλλη πλευρά, σε πολλούς ΟΤΑ ο τουρισμός είναι η κυριότερη απασχόληση του πληθυσμού και η κυριότερη πηγή εισοδήματος, σε άλλους παίζει συμπληρωματικό ρόλο αλλά σημαντικό ρόλο, και σχεδόν όλοι βλέπουν σ' αυτόν έναν σημαντικό τομέα για την μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής τους.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις των διεθνών οργανισμών, ο τουρισμός θα αυξηθεί σημαντικά στη λεκάνη της Μεσογείου τα προσεχή χρόνια, αν συνεχιστούν οι τρέχουσες τάσεις στη διεθνή οικονομία.

Η πρόβλεψη είναι για 332 εκατομμύρια αφίξεις το 2020, δηλαδή περίπου διπλάσιες του 1995.

3.2 Προβλήματα Τουριστικού Σχεδιασμού

Ο τουρισμός είναι για πάρα πολλούς Ο.Τ.Α. στη χώρα μας βασικός παράγων του σχεδιασμού της ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Είναι απαραίτητο η τοπική ανάπτυξη να έχει μια πολιτική για τον τουρισμό και την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής της, ενταγμένη στην πολιτική της για ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη. Αν όχι για κάποιο λόγο, τουλάχιστον για να είναι προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που προκύπτουν από την τουριστική ανάπτυξη που δημιουργείται από την ιδιωτική πρωτοβουλία.

Καλύτερη όμως λύση είναι να έχει μια δική της επιθετική πολιτική για τη μορφή, την πορεία αλλά και τη χωροθέτηση της τουριστικής ανάπτυξης. Φυσικό είναι η τουριστική πολιτική να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Άλλη πολιτική χρειάζεται μια τουριστικά υπερανπτυγμένη περιοχή με επισκέπτες σε αριθμό ίσο ή πολύ μεγαλύτερο από αυτόν των μόνιμων κατοίκων και άλλη, μια περιοχή που θέλει να αναπτύξει έναν σχεδόν ανύπαρκτο τουρισμό.

Ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη μιας περιοχής, ένας παράγοντας που βοηθάει στη συγκράτηση του πληθυσμού, αλλά και στην επιτόπου διάθεση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα εξασφαλίζοντας την ισόρροπη ανάπτυξη.

3.3 Συνολικός Σχεδιασμός της Τουριστικής Ανάπτυξης

Το πρώτο ερώτημα που τίθεται είναι ποιος είναι ποσοτικά και ποιοτικά ο βασικός στόχος της τουριστικής ανάπτυξης για μια περιοχή. Ποιος είναι ο μέγιστος ή ο επιθυμητός αριθμός επισκεπτών που μπορεί να σηκώσει το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, η χωρητικότητα της, χωρίς να επέλθει τόσο μεγάλη αλλοίωση που θα καταστήσει ανεπιθύμητη για τους επισκέπτες και δυσάρεστη για τους κατοίκους. Συνοφασμένο με αυτό το ερώτημα τι είδους επισκέπτες είναι επιθυμητοί

Η χάραξη πολιτικής στο τομέα αυτό είναι δύσκολη γιατί από τη μία το κράτος δεν παρέχει αλλά ούτε και το ίδιο έχει τη ικανότητα και επαρκή εργαλεία για να κατευθύνει προς την επιθυμητή κατεύθυνση την ανάπτυξη. Από την άλλη, λόγω απουσίας ολοκληρωμένου τουριστικού σχεδιασμού, δεν γνωρίζει και ποια είναι αυτή η επιθυμητή κατεύθυνση. Επιπλέον, σε μεγάλο βαθμό το είδος τουρισμού καθορίζεται από μεγάλους ταξιδιωτικούς πράκτορες. Μπορεί όμως, η Τ.Α. να παίζει σημαντικό ρόλο επηρεάζοντας, όσο είναι δυνατόν, το είδος των τουριστικών επενδύσεων που γίνονται στη περιοχή.

Αν θεωρήσουμε ότι το ιδανικό είναι μια ισόρροπη ανάπτυξη, το πρώτο βήμα είναι μια σοβαρή μελέτη για την περιοχή που θα προσδιορίσει τα ποσοστά του ακαθάριστου προϊόντος που θα πρέπει να συνεισφέρουν οι διάφοροι τομείς της οικονομίας και τους τρόπους με τους οποίους θα προσεγγιστεί ο στόχος αυτός.

3.4 Ο Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ανάπτυξη και Προβολή του Τουρισμού

Η μέχρι σήμερα η εμπειρία έχει δείξει ότι η Τ.Α. δεν είναι επιτυχημένος επιχειρηματίας.εξάλλου, αυτός δεν είναι ο βασικός της στόχος. Έτσι, είναι σπατάλη να προσπαθεί να αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα πρωτογενώς στο τουρισμό. Μπορεί και πρέπει να δημιουργήσει τις υποδομές για τις ειδικές μορφές τουρισμού, οι οποίες μπορούν να είναι κερδοφόρες ή τουλάχιστον αυτοσυντηρούμενες. Για παράδειγμα, με τη δημιουργία ενός δικτύου μονοπατιών για τον περιπατητικό τουρισμό και τη δημιουργία περιπτέρων πληροφόρησης για τους επισκέπτες, στα οποία να πωλούνται χάρτες ή αναμνηστικά της περιοχής. Οι τομείς όμως που η Τ.Α. έχει σημαντικό πλεονέκτημα και είναι απαραίτητο για την τουριστική ανάπτυξη είναι η σύνδεση τουρισμού και πολιτισμού και η τουριστική προβολή.

Ο τοπικός, εξάλλου, πολιτισμός είναι βασικό στοιχείο αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος και είναι δύσκολο και οικονομικά ανέφικτο, εκτός των πολύ μεγάλων επιχειρήσεων να προσφέρουν πολιτιστικά προϊόντα κάποιας ποιότητας στους επισκέπτες.

Η Τ.Α. αντίθετα με τη σχέση που έχει με τους φορείς που αγωνίζονται να διασώσουν τον τοπικό πολιτισμό, τους ενισχύει συνήθως και οικονομικά. Μπορεί να συντονίσει την παραγωγή πολιτιστικών αγαθών και τη σχέση των φορέων με τους τοπικούς επιχειρηματίες. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να κάνει τους φορείς πιο βιώσιμους οικονομικά αλλά και να εξασφαλίσει σε ομάδες νέων ένα συμπληρωματικό εισόδημα.

Εκεί όμως, που η Τ.Α. μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο, και που και η ιδιωτική πρωτοβουλία μπορεί να της ζητήσει να συμμετάσχει, είναι ο τομέας της προβολής του τουρισμού. Μόνο η Τ.Α. μπορεί να προβάλλει συνολικά μια περιοχή ως τουριστικό προορισμό. Στο τομέα αυτό ο ρόλος της μπορεί να είναι συντονιστικός, πείθοντας τους τουριστικούς επιχειρηματίες για την ανάγκη συνεργασίας μεταξύ τους αλλά και για την οικονομία που γίνεται με τη συντονισμένη δράση προβολής. Αλλά

και πέρα από το συντονισμό μπορεί καλύτερα από κάθε άλλον να εκπροσωπήσει την περιοχή σε τουριστικές εκθέσεις.

Βασική αρχή της πολιτικής για την προβολή πρέπει να είναι η συμμετοχή των τουριστικών επιχειρηματιών τόσο στο κόστος όσο και στις αποφάσεις και στη διαχείριση πόρων.

Η συνεργασία των τουριστικών φορέων και της Τ.Α. είναι αναγκαία για τη τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής και πρέπει να βασίζεται στην ειλικρίνεια, στην ισοτιμία και στις ξεκάθαρες συνεννοήσεις. Πέρα όμως από την προβολή, η Τ.Α. μπορεί να βοηθήσει την τουριστική οικονομία υποδεικνύοντας νέους τομείς τουριστικής ανάπτυξης και ενδεχομένως χρηματοδοτώντας τις σχετικές μελέτες.

3.5 Τοπική Αυτοδιοίκηση και Ανθρώπινος Παράγοντας

Δυο είναι οι ρόλοι που πρέπει να περιλαμβάνει ο σχεδιασμός της Τ.Α. σχετικά με τον ανθρώπινο παράγοντα. Ο ένας αφορά στη βοήθεια που μπορεί να προσφέρει στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού και ο άλλος είναι η θωράκιση της κοινωνίας, ώστε να μην αποκοπεί από την ιστορία και την παράδοση της.

Όσον αφορά στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού σε όλα τα επίπεδα είναι από τα βασικά ζητήματα που αντιμετωπίζει ο τουρισμός στη χώρα μας, πρόβλημα που είναι έντονος στις μικρές ή και οικογενειακές επιχειρήσεις. Στο τομέα αυτό η Τ.Α. μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο, προτείνοντας προγράμματα και εκμεταλλευόμενη αυτά που συνεχώς προκηρύσσονται και τα οποία με το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης θα είναι ακόμα περισσότερα.

Οι μεγάλες τουριστικές μονάδες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, ενώ οι μικρές και δεν μπορούν και πολλές φορές αγνοούν τις δυνατότητες που υπάρχουν αλλά και το πόσο μπορεί να τις βοηθήσει στην απόδοση της. Ειδικά στον τουρισμό, που στις περισσότερες περιοχές της χώρας υπάρχει μια νεκρή

περίοδος 4 έως 6 μηνών, υπάρχει απεριόριστη δυνατότητα για υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης τους χειμερινούς μήνες. Αναλαμβάνοντας έναν τέτοιο ρόλο, η Τ.Α. μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη.

Πρώτον, ένα καλύτερο ανθρώπινο δυναμικό, άρα καλύτερης ποιότητας υπηρεσίες και συνεπώς αναβάθμιση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Δεύτερον, τη δημιουργία μιας αναβαθμισμένης σχέσης με τις μικρομεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής κι έτσι τη δυνατότητα να βελτιώσει τη συνεργασία μαζί τους και στους υπόλοιπους τομείς προβολή, προστασία του περιβάλλοντος, ακόμη και μεγαλύτερη συνέπεια στις οικονομικές σχέσεις τους με το δήμο.

Σχετικά με το ρόλο της θωράκισης της κοινωνίας η εμπειρία από περιοχές με έντονη τουριστική ανάπτυξη δείχνει ότι αυτή συνοδεύεται τις περισσότερες φορές από αρνητικά κοινωνικά φαινόμενα. Η χαλάρωση των οικογενειών δεσμών, η επικράτηση της νοοτροπίας του άμεσου και μεγάλου κέρδους με αδιαφορία για το μέλλον, η έλλειψη στόχων και προοπτικής ιδιαίτερα στη νεολαία, η μη ενασχόληση των γονιών με τα παιδιά τους και η αντίληψη ότι ο μόνος ρόλος τους είναι η εξασφάλιση υλικών αγαθών, και τέλος η απώλεια των πολιτιστικών στοιχείων, που σε τελευταία ανάλυση αποτελούν το στοιχείο ταυτότητας ενός τόπου αλλά και των ανθρώπων, είναι κάποια από τα κυριότερα. Στον τομέα αυτό η Τ.Α. είναι η μόνη που μπορεί και η μόνη που υπάρχει για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Χρειάζεται φαντασία και η προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες. Οι δρόμοι είναι πολλοί. Πρώτα, η δημιουργία υποδομών, ώστε οι εργαζόμενες να μπορούν να εμπιστευτούν τα παιδιά τους. Στέκια για νέους το χειμώνα που είναι άνεργοι, με την προσφορά και δυνατοτήτων δημιουργικής απασχόλησης. Σχολές γονέων για τις εργαζόμενες μητέρες από τις οποίες θα πάρουν τα εφόδια ώστε να αναπληρώσουν τις αναγκαστικά λιγότερες ώρες που περνούν με τα παιδιά τους. Πολιτιστικές εκδηλώσεις που θα προκαλούν τη συμμετοχή των νέων ώστε να γνωρίσουν, να αγαπήσουν και να διατηρήσουν την παράδοση του τόπου. Ενίσχυση των αθλητικών σωματείων όχι με στόχο την άνοδο της τοπικής ποδοσφαιρικής ομάδας σε ανώτερη κατηγορία αλλά την όσο το δυνατόν ευρύτερη συμμετοχή. Με όλες αυτές τις δραστηριότητες η Τ.Α. θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη ζωή των δημοτών της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Σύνδεση της Τουριστικής Ανάπτυξης με τον Πρωτογενή Τομέα

Στις περισσότερες τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές συμβαίνει με την ανάπτυξη του τουρισμού να εγκαταλείπεται ο πρωτογενής τομέας κι έτσι πολλά αγροτικά προϊόντα, που προηγουμένως παράγονταν επιτόπου, να εισάγονται. Δημιουργείται, λοιπόν, το παράδοξο να υπάρχει σε μια περιοχή η πελατεία για να καταναλώσει τα προϊόντα και να μην υπάρχουν πια τα προϊόντα. Πέρα από τις οικονομικές επιπτώσεις που προκαλεί αυτή η κατάσταση, κυρίως δεν συμβάλλει στη δημιουργία και προσφορά ενός καλύτερου τουριστικού προϊόντος. Το λάδι, το κρασί, το μέλι, το τυρί και τα λαχανικά μιας περιοχής μπορούν να αποτελέσουν βασικά προσόντα για την προσέλκυση τουριστών, εξασφαλίζοντας παράλληλα μια ισόρροπη, ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Προς αυτή την κατεύθυνση, της αξιοποίησης του πρωτογενούς τομέα, προσανατολίζεται η εναλλακτική μορφή τουρισμού, ο Αγροτουρισμός.

4.2 Αγροτουρισμός

Αντιπροσωπευτικό είδος των νέων υπό εξέλιξη στη χώρα μας μορφών τουρισμού είναι ο Αγροτουρισμός, που αποτελεί και το θέμα του παρόντος πονήματος, καθώς και η αξιοποίηση του από την Τοπική Αυτοδιοίκηση για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Επειδή κατά καιρούς έχουν δει το φως της δημοσιότητας μια σειρά από ορισμούς που απαντούν στο « τι είναι αγροτουρισμός», γεγονός που καθιστά απαγορευτική μια έστω και επιγραμματική αναφορά σ'αυτούς, θα αρκεστούμε σε έναν ορισμό που είχαν δώσει εδώ και χρόνια δύο κατ' εξοχήν αγροτοσυνεταιριστικές οργανώσεις της ΕΕ.

Σύμφωνα με αυτές «αγροτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού στον οποίο όχι μόνο αλλάζει ο γεωγραφικός χώρος μετακίνησης και προορισμού του τουριστικού ρεύματος αλλά και οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται και οι διευκολύνσεις που παρέχονται για την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών στη διάρκεια των διακοπών».

Η πρακτική μορφή που παίρνει ο αγροτουρισμός στις διάφορες χώρες όπου αναπτύσσεται εξαρτάται από πολλούς ιστορικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, που είναι στενά δεμένοι με τις επιμέρους ιδιομορφίες που υπάρχουν σ' αυτές τις χώρες.

Ο αγροτουρισμός, μπορεί να οριστεί υπό στενή έννοια, «φιλοξενία μέσα στη γεωργική εκμετάλλευση». Η μορφή αυτή κυριαρχεί στη Β. Ευρώπη και στη Β. Αμερική, όπου αγρόκτημα για διακοπές χαρακτηρίζεται κάθε αγροτική ιδιοκτησία που νοικιάζει ιδιαίτερα δωμάτια σε τουρίστες ή σε ξεχωριστά σπίτια εντός του αγροκτήματος.

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτού του είδους αγροτουρισμού αποτελεί η ύπαρξη μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών στις οποίες μπορεί ο ιδιοκτήτης να οργανώσει και να προσφέρει πέρα από τον ύπνο και το πρόγευμα ποικίλες δραστηριότητες στους τουρίστες, που θα κάνουν δελεαστική και αρκετά ενδιαφέρουσα την παραμονή τους σε αυτές.

Στην Ελλάδα με τον μικρό κατακερματισμένο κλήρο δεν υπάρχει φυσικά κατάλληλο έδαφος για την συγκεκριμένη μορφή αγροτουριστικής εκμετάλλευσης. Κατ' αντιδιαστολή του αγροτουρισμού «υπό στενή έννοια», αγροτουρισμός υπό ευρεία έννοια ορίζεται γενικά η προσφορά διακοπών σε καταλύματα στην ύπαιθρο. Γενικεύοντας λίγο και εξετάζοντας τον αγροτουρισμό σε συνάρτηση με την υπάρχουσα κατάσταση και τις τελευταίες εξελίξεις στους τομείς του τουρισμού, της γεωργίας, του περιβάλλοντος και όχι μόνο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι μια ορθολογική εφαρμογή των ήδη υφιστάμενων προγραμμάτων προώθησης του και μια παράλληλη αξιοποίηση των οικονομικών κυρίως μέτρων που έχει στη διάθεση της η Τοπική Αυτοδιοίκηση για μία ταχύτερη ανάπτυξη του, θα μας βοηθούσαν σημαντικά

στην επιδίωξη σειράς φιλόδοξων στόχων, που ο μικρότερος ή μεγαλύτερος βαθμός επίτευξης τους πιθανόν να έδινε μια κάποια λύση στα χρόνια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι προαναφερόμενοι τομείς της οικονομίας και μια νέα δυναμική στους Ο.Τ.Α. που τόσο την έχει ανάγκη ο τόπος. Δηλαδή, περισσότερο απλά ειπωμένο, από τη μια πλευρά έχουμε τον αγροτουρισμό ως μια δυναμική εξελίξιμη οικονομική δραστηριότητα στον ευρύτερο αγροτουριστικό χώρο και από την άλλη τρεις βασικούς τομείς της οικονομίας, που αγγίζουν και επηρεάζουν την τύχη των κατοίκων της υπαίθρου άμεσα και καθοριστικά: τη γεωργία, τον τουρισμό και το περιβάλλον.

Αν λοιπόν καταφέρουμε με τη βοήθεια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να χρησιμοποιήσουμε τον αγροτουρισμό σαν εργαλείο και να αξιοποιήσουμε κατά το δυνατό τα προγράμματα που ήδη υπάρχουν για την ενίσχυση του θα μπορέσουμε να επιδιώξουμε και να πετύχουμε τη μερική έστω λύση προβλημάτων που ταλαιπωρούν τους προαναφερόμενους τομείς.

Εξετάζοντας τώρα τα πράγματα με τη σειρά τους, μπορούμε να δούμε ποιες μπορεί να είναι οι άμεσες επιδιώξεις μας και οι στόχοι μας, μέσα από έναν καλά οργανωμένο αγροτουριστικό τομέα στον ευρύτερο γεωργικό χώρο. Ξεκινάμε με αυτό το χώρο λόγω της άμεσης σχέσης που έχουμε λίγο πολύ οι περισσότεροι από εμάς μαζί του και της έντονης ευαισθησίας μας για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει εδώ και χρόνια είναι γνωστά, καθώς και οι λόγοι που δεν προωθούνται τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπισή τους. Θα μπορούσαμε ίσως ακόμα και σήμερα να θεωρητικολογήσουμε, εντοπίζοντας αδυναμίες και προτείνοντας λύσεις εφικτές ή ανέφικτες, αν το τοπίο που αφορά την Κ.Α.Π. έμενε αναλλοίωτο, με τον ποταμό των επιδοτήσεων να συνεχίζει να ρέει ασταμάτητα στον αγροτικό μας τομέα, αν η ανταγωνιστικότητα των αγροτικών μας προϊόντων δεν είχε υποχωρήσει επικίνδυνα, αν η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού δεν οδηγούσε σε απαισιόδοξες σκέψεις εξαιτίας του επικείμενου κινδύνου κατάρρευσης του κοινωνικού ιστού της υπαίθρου και αν η προσεχής διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν προαναγγέλλονταν ανακατατάξεις σε πολλές πολιτικές της, εκείνο, λοιπόν, που προέχει, πιστεύουμε, σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είναι μια γρήγορη και οριστική απαγκίστρωση του από το τέλμα την υπανάπτυξης.

Με το δίκιο του λοιπόν, ο κάθε καλοπροαίρετος αναγνώστης θα διερωτηθεί: πως είναι δυνατόν να σπάσουμε αυτό το φαινόμενο της οπισθοδρόμησης που παρατηρείται στην ύπαιθρο εδώ και χρόνια, αν δεν υπάρχουν χρήματα, αφράτα χώματα στα χωράφια, μεγάλος κλήρος, μπόλικά τρεχούμενα νερά, δρόμοι, εργοστάσια για την μεταποίηση των προϊόντων, οργανωμένοι συνεταιρισμοί και ένα σωρό άλλα πράγματα και υλικά μέσα που λείπουν δραματικά έως απελπιστικά, σε πολλές περιοχές της χώρας μας.

Πράγματι, έτσι είναι και θα έχει απόλυτο δίκιο. Μόνο που ξεχάσαμε κάτι πολύ σημαντικό που αποτελεί βασική νότα αισιοδοξίας και τον ουσιαστικότερο ίσως παράγοντα που σίγουρα μπορεί να οδηγήσει στην ανατροπή της προαναφερόμενης αρνητικής κατάστασης και που δεν είναι παρά ο ανθρώπινος παράγοντας, με «Α» κεφαλαίο. Ο άνθρωπος δηλαδή, ως μοναδική αναπτυξιακή παράμετρος, που μεταπολεμικά άρχισε να παίρνει τη σωστή θέση σ'όλες τις οικονομικές θεωρίες.

Με τις συντονισμένες, λοιπόν, προσπάθειες εμπνευσμένων ανθρώπων που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη και την προκοπή του τόπου τους και της υπαίθρου γενικότερα έχουν υλοποιηθεί σε πολλές περιοχές προγράμματα αγροτουριστικής ανάπτυξης. Η περίπτωση του δήμου Πάργας είναι η επιβεβαίωση της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Λαμβάνοντας υπόψη την υπάρχουσα κατάσταση τόσο σε φυσικό περιβάλλον όσο και σε ανθρωπογενές μέσα από τις αγροτουριστικές δραστηριότητες δίνεται έμφαση στα δυνατά και αδύνατα όπως και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής. Έτσι με γνώμονα μια πρώτη ανάλυση και προσέγγιση μέσα από προσωπική επαφή, εμπειρία και σε συνδυασμό με τις γενικότερες τοποθετήσεις φορέων αλλά και άλλων γενικότερα μελετών στοχεύετε μέσα από την παρούσα εργασία να εξασφαλισθεί μια όσο το δυνατόν πλησιέστερη εικόνα του τουριστικού «είναι» και του τουριστικού γίνεσθαι του Δήμου Πάργας, ούτως ώστε να πραγματοποιηθούν μελλοντικές ενέργειες που θα στοχεύουν σε μια ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη και προβολή της περιοχής με τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

ΜΕΡΟΣ Β

Β1. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ

Β.1.1 ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (ΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ)

Η Ήπειρος καταλαμβάνει μια από τις πλέον «περιφερειακές» και απομακρυσμένες θέσεις στον Ελληνικό χώρο, τόσο από καθαρά γεωγραφική άποψη όσο και σε σχέση με το ισχύον σύστημα προσβάσεων. Ακόμη, πέραν της γεωγραφικής απομόνωσης, απέχει σημαντικά και από τον κεντρικό αναπτυξιακό άξονα που οριοθετούν οι δύο ελληνικές μητροπόλεις της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Η Ήπειρος βρίσκεται στην χαμηλότερη θέση της Ελλάδας αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως κύριο δείκτη ανάπτυξης.

Οι χαμηλοί δείκτες ανάπτυξης της Περιφέρειας αντανακλούν το καθεστώς απομόνωσης και χαμηλής οικονομικής δραστηριότητας που χαρακτήριζε την περιοχή μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1990. Μια σειρά από μεγάλα έργα ωστόσο, τα οποία είτε ολοκληρώθηκαν είτε βρίσκονται σε εξέλιξη ή προγραμματίζονται, αναμένεται να μετατρέψουν την προβληματική γεωγραφική θέση της Περιφέρειας από μειονέκτημα σε πλεονέκτημα. Η κατασκευή της Εγνατίας οδού, του Δυτικού Άξονα, του διεθνών προδιαγραφών λιμένα της Ηγουμενίτσας, οι ζεύξεις Ρίου – Αντιρρίου και Ακτίου – Πρέβεζας, η βελτίωση των αεροπορικών και η δημιουργία σιδηροδρομικών συνδέσεων, δημιουργούν ένα σύνολο προσβάσεων και αναπτυξιακών ευκαιριών που ανατρέπουν ριζικά την σχέση της Ηπείρου με το εγγύς και ευρύτερο χωρικό και αναπτυξιακό της περιβάλλον. Επίσης τα τηλεπικοινωνιακά και ενεργειακά δίκτυα προς την Δ. Ευρώπη, τα οποία είτε ολοκληρώθηκαν (οπτικές ίνες), είτε προγραμματίζονται (φυσικό αέριο) υπογραμμίζουν περαιτέρω τον ρόλο της Ηπείρου ως « πύλης και γέφυρας».

Η δυναμική της γεωγραφικής θέσης της Περιφέρειας και του Νομού εξελίσσεται παράλληλα με την εξέλιξη των μεταφορικών υποδομών και των πολιτικών σχέσεων. Η Ήπειρος, ως πύλη προς την νότια, δυτική και κεντρική Ευρώπη, αποτελεί δυνητικά κόμβο του άξονα Ανατολής – Δύσης, ο οποίος είναι δυνατόν να ενώσει με συνδυασμένο σύστημα μεταφορών τη νοτιοδυτική Ευρώπη (Ισπανία) με την Ασία και τον Εύξεινο Πόντο μέσω Κωνσταντινούπολης. Από την άλλη μεριά, αποτελεί εν εξέλιξη κόμβο του διπλού Βόρειο-Δυτικού άξονα, ο οποίος υποδηλώνει ένα διπλό διάδρομο ανάπτυξης, με αφετηρία την Πελοπόννησο και κατάληξη το Μόναχο, διατρέχοντας την ενδοχώρα της Αδριατικής από Ανατολάς. Ο δυτικός κλάδος του άξονα αυτού.. ο οποίος διέρχεται από την Ιταλία, προτείνεται και από το Ευρωχωροταξικό Σχέδιο ως βασικός αναπτυξιακός άξονας.

Στον εθνικό χώρο, η Ήπειρος εξελίσσεται σε κομβικό σημείο συνάντησης αφενός του δυτικού αναπτυξιακού άξονα ο οποίος, όταν ολοκληρωθεί ο Δυτικός Άξονας θα διατρέχει την δυτική ακτή από Νότο προς Βορρά και θα φθάνει στο Ν.Πρέβεζας μέσω της παρά – Ιόνιας Οδού, και αφετέρου του άξονα της Εγνατίας Οδού, η οποία όταν ολοκληρωθεί θα διατρέχει την χώρα από Δύση προς Ανατολάς, με αφετηρία την Ηγουμενίτσα και απόληξη την Αλεξανδρούπολη και τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Ο Νομός Πρεβέζης και ο Δήμος Φαναρίου συνδέονται με εθνικό οδικό δίκτυο με την Ηγουμενίτσα καθώς και με τα Ιωάννινα , όπου και συναντούν την Εγνατία Οδό σε άλλο κόμβο.

Οι στρατηγικοί στόχοι τους οποίου θέτει το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) Ηπείρου 2000-2006 αξιοποιούν τις παραπάνω προοπτικές και εξειδικεύουν τον βασικό αναπτυξιακό στόχο που είναι: « Η ευρύτερη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η θέση της Περιφέρειας αλλά και ο πολιτιστικός και φυσικός πλούτος της για την έξοδο της από της απομόνωση». Οι ειδικότεροι στρατηγικοί στόχοι είναι:

- ◆ Αναπτυξιακή αξιοποίηση των μεγάλων έργων μεταφορών που καθιστούν την Περιφέρεια «Δυτική Πύλη» για την Β. Ελλάδα.
- ◆ Ενεργοποίηση της πόλης των Ιωαννίνων ως Περιφερειακού- Διακρατικού Πόλου Ανάπτυξης.

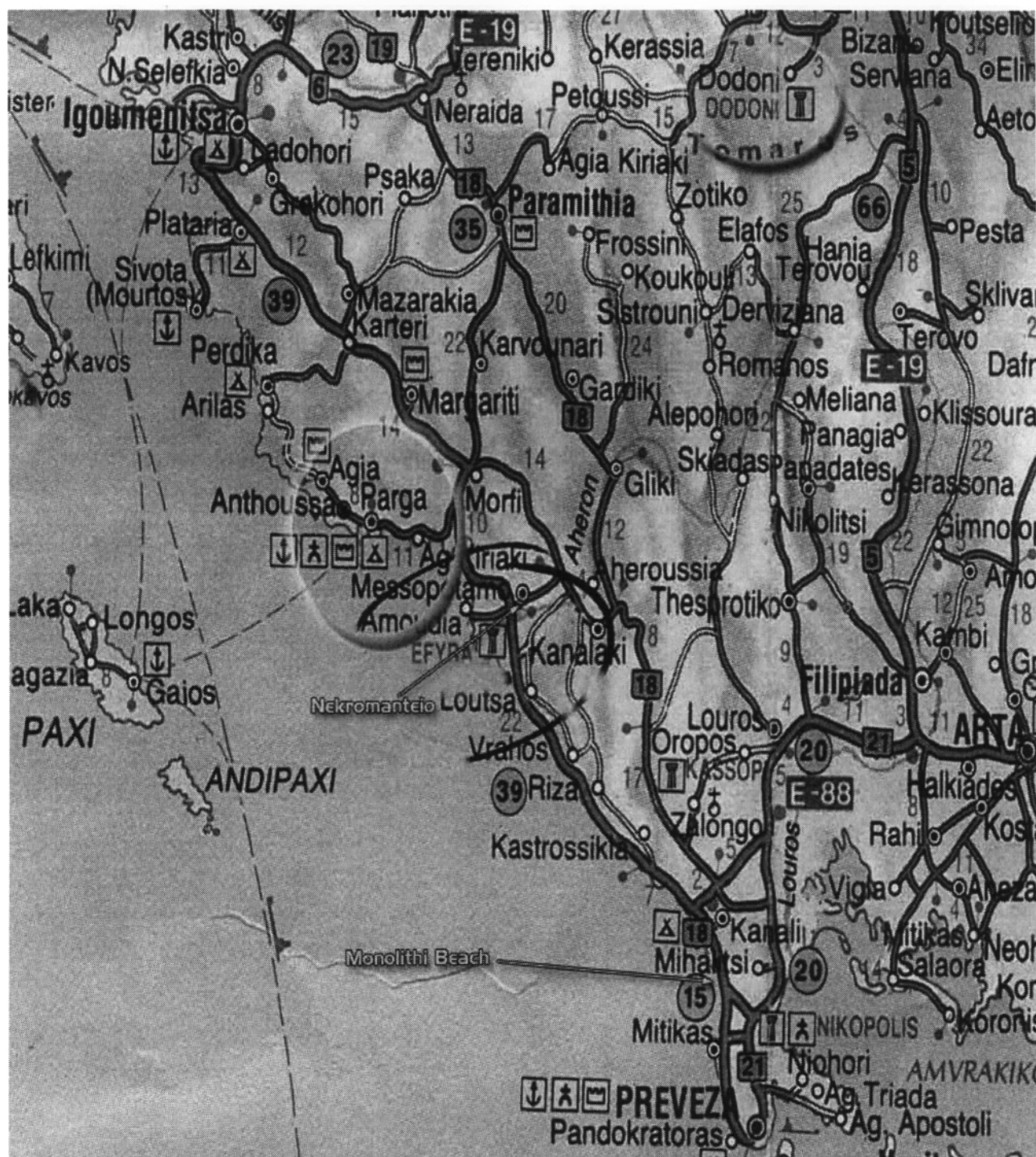
- ◆ Ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος του ορεινού χώρου.
- ◆ Αξιοποίηση των νέων προοπτικών της Ηπείρου από τις πεδινές και παράκτιες περιοχές της.
- ◆ Εξασφάλιση κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού προσαρμοσμένου στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται για την Ήπειρο.

Εξάλλου η μελέτη του Χωροταξικού Σχεδίου με χρονικό ορίζοντα το 2011, θέτει τους εξής στρατηγικούς στόχους :

- ◆ Επίτευξη της σύγκλισης της Περιφέρειας Ηπείρου με τις άλλες εθνικές και ευρωπαϊκές περιφέρειες.
- ◆ Αξιοποίηση των αναπτυξιακών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της.
- ◆ Εφαρμογή ενός προτύπου αειφόρου ανάπτυξης. Αυτό προϋποθέτει την συνολική προστασία των παραγωγικών, οικολογικών και πολιτιστικών πόρων.

Ως προς το Νομό Πρέβεζας η ίδια μελέτη εκτιμά ότι η εξειδίκευση του Νομού στον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό, παράλληλα με τους τομείς του εμπορίου και της μεταποίησης, σε συνδυασμό με την γεωγραφική του θέση, προσδιορίζουν τον ρόλο του ως νομαρχιακού πόλου ανάπτυξης ή και περιφερειακού πόλου στον τομέα του τουρισμού. Η ολοκλήρωση των μεγάλων μεταφορικών υποδομών της Περιφέρειας (Εγνατία, Δυτικός Άξονας) και η βελτίωση της παραλιακής οδού Πρέβεζας – Ηγουμενίτσας, σε συνδυασμό με τη βελτίωση του λιμανιού της Πρέβεζας και τη ζεύξη Ακτίου – Πρέβεζας, θα βελτιώσουν την πρόσβαση τους και από το Νομό σε σχέση με τη Δυτική Ευρώπη, τη Δυτική Βαλκανική και την Κεντρική Ελλάδα και θα έχουν θετικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα και των τριών τομέων της

οικονομίας. Απαραίτητη προϋπόθεση πάντως για την πλήρη αξιοποίηση από το Νομό Πρέβεζας του νέου οδικού δικτύου της Περιφέρειας, είναι η αναβάθμιση της εθνικής οδού Πρέβεζας- Βόνιτσας – Αμφιλοχίας και του αεροδρομίου του Ακτίου στο

Ν. Αιτωλοακαρνανίας.

Χάρτης 1 Η γεωγραφική θέση της Πάργας σε επίπεδο Νομού.

B.1.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ

Ιστορική Εξέλιξη

Η Πάργα είναι σύμφωνα με ορισμένους συνδεδεμένη με την αρχαία Τορόνη, που βρισκόταν στην σημερινή τοποθεσία της πόλης και καταστράφηκε το 168 π.Χ. από τον Αιμίλιο Παύλο. Άλλοι πάλι την συνδέουν με ένα από τα κορυφαία λιμάνια της Ηπείρου, την αρχαία Ελαία, συνδέοντας την δημιουργία των μικρών νησιών και σκοπέλων που βρίσκονται στο θαλάσσιο χώρο που απλώνεται μπροστά στην Πάργα, με τον καταποντισμό της αρχαίας πόλης. Σύμφωνα με τα ευρήματα της περιοχής πρέπει να άκμασε οικονομικά και πολιτιστικά.

Από τον πρώτο οικισμό Αγία Κυριακή μέχρι την Ανθούσα υπάρχουν σκόρπια τείχη, πολυγωνικά λιθάρια και λαξευτοί τάφοι. Στην περιοχή Αγία Παρασκευή της Ανθούσας θα πρέπει να βρισκόταν ολόκληρο αρχαίο νεκροταφείο σύμφωνα με τα συμπεράσματα των αρχαιολόγων κατόπιν της εύρεσης λαξευτού τάφου με αρκετά κτερίσματα.

Η πανέμορφη τοποθεσία της πόλης ήταν η αιτία να βρίσκεται συνεχώς σε αλλεπάλληλη κατοχή από τους μυκηναϊκούς χρόνους μέχρι της ενσωμάτωσης στο Ελληνικό κράτος. Η ύπαρξη της πρώτης πόλης εμφανίζεται το 1320 μ.Χ., όπου γίνεται αντικείμενο συναλλαγής μεταξύ Βενετών και Δεσποτάτου της Ρωμανίας. Από ιστορικό του Βυζαντίου – κατά πάσα πιθανότητα τον Ιωάννη Κατακουζηνό το 1337 αναφέρεται ότι η Πάργα ήταν μια από τις πιο οχυρές πόλεις της Ηπείρου. Ήταν κτισμένη στο λόφο Πεζόβολος, που σήμερα σώζονται σκόρπια ερείπια και ονομάζονται Παλαιόπαργα. Η πρώτη της ονομασία ήταν Παράγειρος ή Παραγαία από την λέξη *parg*, που σημαίνει λιμάνι. Στην σημερινή της τοποθεσία κτίστηκε το 1365 μαζί το κάστρο και βρισκόταν υπό την προστασία των Νορμανδών. Έκτοτε οι Παργινοί καταβάλλουν διπλωματικές και αγωνιστικές προσπάθειες για να βρίσκονται υπό την προστασία ελαστικότερων τυράννων. Το 1400 μ.Χ. εγκαταλείπεται από τους Νορμανδούς και καταλαμβάνεται από τον Αλβανοσερβοβλάχο Μπογκόη. Από τότε συνεχείς ληστρικές επιδρομές την εξασθενίζουν κι αναγκάζεται να ζητήσει την

βοήθεια των Ενετών. Έτσι υπογράφεται στην Κέρκυρα από τον Μπαύλο Αζαρίνο και μιας Επιτροπής Παργινών της οποίας προίσταται ο Πρωτόπαπας Ιω. Βασιλάς στις 21 Μαρτίου το 1401. Συνθήκη που διάρκεσε 400 περίπου χρόνια και παρείχε πολλά προνόμια στους προστατευόμενους. Έκτοτε διοικούνταν από τη Γενική Συνέλευση των Πατρικών και από τον Κυβερνήτη- διοικητή που ασκούσε τη διοικητική και δικαστική εξουσία κι αντλούσε τη δύναμη του από την προστασία των Ενετών.

Κατά την περίοδο που η Πάργα βρίσκεται υπό την προστασία των Ενετών δέχεται αλλεπάλληλες επιθέσεις από τους Τούρκους χωρίς καμία επιτυχία.

Στις 21/07/1718 με τη συνθήκη Πασάροβιτς η Πάργα τίθεται υπό την προστασία των Βενετών και καθίσταται καταφύγιο των κυνηγημένων Ελλήνων, αλλά και τόπος εφοδιασμού των επαναστατημένων οπλαρχηγών. Εδώ βρήκαν καταφύγιο ο Λάμπρος Κατσώνης, ο Μπουκουβάλας και ο Ανδρούτσος. Αυτό εξοργίζει τον Αλή Πασά που προσπαθεί με κάθε τρόπο να κυριεύσει την Πάργα αλλά δεν το κατορθώνει διότι οι Παργινοί με του Σουλιώτες αποκρούουν τις εκάστοτε επιθέσεις του.

Το 1797 με τη συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο Η Γαλλία γίνεται ο νέος προστάτης της Πάργας. Ο Αλή Πασάς εκστρατεύει με 6000 στρατιώτες εναντίον της Πάργας και οι Παργινοί για να σωθούν ζητούν την προστασία του Ρωσοτουρκικού στόλου που προΐστανται οι ναύαρχοι Ουζάκωφ-Ρώσος και Καντίρ Μπέης – Τούρκος και υψώνουν τις σημαίες των πατρίδων τους. Ο Ρώσος ναύαρχος στέλνει Ρωσοτουρκική φρουρά και αναλαμβάνει την προστασία της Πάργας.

Κατά το Ρωσοτουρκικό πόλεμο το 1806 ο Αλή Πασάς στέλνει το γιο του Αλή στην Πάργα και με δελεαστικές προτάσεις ζητά από τους Παργινούς να του παραδώσουν την πόλη, αλλά αυτοί περήφανα του αρνούνται. Οργισμένος ο Αλή Πασάς το 1807 με 20000 Αλβανούς πολιορκεί την Πάργα, αλλά δεν κατορθώνει να την καταλάβει διότι με τη συνθήκη του Τιλσίτ η Επτάνησος και η Πάργα τίθενται υπό την προστασία της Γαλλίας. Ο Αλή Πασάς ζητά τη συγκατάθεση του διοικητή της Κέρκυρας στρατηγού Καίσαρα Μπερτιέ- Γάλλου, ο οποίος ειδοποιεί σχετικά το Ναπολέοντα και του ζητά να αρνηθεί του Αλή Πασά. Ο Μ. Ναπολέων αρνείται στον Αλή Πασά και η απάντηση του φέρεται σε μια επιγραφή στο μικρό Καστράκι «defence de la partie».

Μετά τη συντριβή του Μ. Ναπολέοντα στην εκστρατεία του κατά της Ρωσίας το 1812, ο Αλή Πασάς στέλνει το γιο του Μουχτάρ, τον Ομέρ Βρυώνη και τον Αγά Βασιάρη με 6000 Αλβανούς και πολιορκούν την Αγιά την καταλαμβάνουν την καταστρέφουν και κτίζουν το φρούριο πάνω από την Ανθούσα για να το χρησιμοποιήσουν σαν ορμητήριο κατά της Πάργας.

Ο Αλή Πασάς πολιορκεί την Πάργα από στεριά και θάλασσα με στόλο που ήρθε από την Πρέβεζα αλλά οι Παργινοί συντρίβουν τον επιδρομέα.

Οι Γάλλοι ηττημένοι από τους Άγγλους παραχωρούν τις κτήσεις τους στα Ιόνια νησιά και στα παράλια της Ηπείρου στους Άγγλους. Έτσι το 1815 οι Άγγλοι είναι κύριοι των Επτανήσιων εκτός της Κέρκυρας που την κατέχουν οι Γάλλοι. Ο Αλή Πασάς υπόσχεται βοήθεια στους Άγγλους εάν του παραχωρήσουν τη Λευκάδα και την Πάργα.

Το 1816 υπογράφεται συνθήκη μεταξύ Αγγλίας και Ρωσίας όπου οι Άγγλοι γίνονται οι κύριοι των Επτανήσιων. Ο Αλή Πασάς κατηγορεί την Πάργα στο Σουλτάνο και στους Άγγλους ότι είναι φωλιά κακοποιών και ότι οι Παργινοί με τους Σουλιώτες είναι επικίνδυνοι για την Πύλη. Τους ισχυρισμούς του Αλή Πασά επιβεβαιώνει και ο Άγγλος διοικητής της Κέρκυρας Θωμάς Μαίτλαντ, που για την φιλοτουρκική πολιτική του αποκαλούνταν Σουλτάν Θωμάς.

Στις 17/05/1817 υπογράφεται συνθήκη στα Γιάννενα εκ μέρους των Άγγλων με τον Άγγλο Πρόξενο του Μωρία Τζων Καρτράιτ και εκ μέρους των Τούρκων του Βεζίρη Χαμίτ Μπέη, κατά την οποία παραχωρείται η Πάργα στους Τούρκους και η Τουρκία παραιτείται κάθε απαίτησης από τα Επτάνησα. Κατά τη συνθήκη ο Αλή Πασάς θα εγγυούταν τη ζωή την ασφάλεια και την περιουσία των Παργινών. Όποιος Παργινός εγκατέλειπε την Πάργα θα αποζημιωνόταν και το ύψος της αποζημίωσης οριζόταν από τη συνθήκη και ανερχόταν σε 150.000 λίρες. Στις 15/04/1819 οι Παργινοί εγκαταλείπουν την πατρίδα τους και μπαίνουν στα πλοία για αναζήτηση καινούργιας γης αφού πρώτα ξεθάβουν τα οστά των νεκρών από το νεκροταφείο και τα καίνε παίρνοντας μαζί τους τις στάχτες ώστε να μην μείνει Παργινός στα χέρια του Αλή ούτε ζωντανός ούτε νεκρός. Ο Μαίτλαντ πήρε την αποζημίωση 620 χιλιάδες τάλιαρα και 20 χιλιάδες χρυσούς Ρουμπινέδες κι έφυγε με το πλοίο Γανυμήδης για την

Κέρκυρα χωρίς ποτέ να δώσει αποζημίωση στους Παργινούς, την πράξη τους αυτή, για την Πάργα την καταδίκασαν και οι ίδιοι οι Άγγλοι. Ο λόρδος Λάντερ Νταλέ και ο στρατηγός Ριχάρδος Τζωρτζ έγραψαν: «κάναμε έγκλημα που πουλήσαμε τους Παργινούς στους Τούρκους», ο διάσημος Ιταλός ποιητής Τυρταίος υμνούσε την προσφυγιά και καταδίκασε την πράξη των Άγγλων στο ποίημά του «οι πρόσφυγες της Πάργας». Ο Ηπειρώτης λογοτέχνης υπολοχαγός Κραψίτης έγραψε: «Ένας λαός που έκανε αθάνατο σύμβολο τη λεβεντιά και τη φιλοπατρία πουλιέται από τους Άγγλους στους Τούρκους». Η δημοτική μούσα θρήνησε το πούλημα της Πάργας. Το 1913 ο ελληνικός στρατός καταφέρνει μετά από αγώνες και απελευθερώνει τελικά την πόλη.

Γενική Φυσιογνωμία

Ο Δήμος Πάργας βρίσκεται την δυτική ακτή της Περιφέρειας Ηπείρου και κατέχει το Β.Δ. τμήμα του Νομού Πρέβεζας, όπου και ουσιαστικά αποτελεί θύλακα στην Θεσπρωτία, καθώς περιβάλλεται από αυτήν. Η πόλη της Πάργας διαθέτει υποτυπώδες λιμάνι, το οποίο και υπολειτουργεί, λόγω έλλειψης βασικών υποδομών και κυρίως κυματοθραύστη. Παράλληλα υπάρχει και αλιευτικό καταφύγιο στην θέση Βάλτος, όπου κατά την καλοκαιρινή περίοδο φιλοξενεί και περιορισμένο αριθμό τουριστικών σκαφών. Σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται προβληματική η θαλάσσια μεταφορά και ελλειμματική η λιμενική υποδομή στο σύνολο του Δήμου. Τα όρια του Δήμου επί στεριάς οριοθετούνται φυσικά από Β προς Ν από την νέα εθνική οδό Ηγουμενίτσας – Πρέβεζας (παραθαλάσσια χάραξη), καθώς και διατρέχεται από την παλαιά εθνική οδό Ηγουμενίτσας – Πρέβεζας (μεσόγεια χάραξη). Ο ρόλος του στην δομή και λειτουργία της Περιφέρειας και του Νομού, είναι ανάλογος του μεγέθους του κατά το χειμώνα και πολύ μεγαλύτερος κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Αυτό οφείλεται στο τεράστιο μέγεθος επισκεπτών που φιλοξενεί στους παράλιους οικισμούς και γενικότερα στην τουριστική του δραστηριότητα που αποτελεί και την ουσιαστική απασχόληση των κατοίκων. Η αγροτική παραγωγή μειώνεται όλο και περισσότερο κατά την πάροδο του χρόνου και προσδιορίζεται κυρίως στην εκμετάλλευση της ελιάς και στην λιγιστή κτηνοτροφία.

Οι διασυνδέσεις και εξαρτήσεις του Δήμου καθορίζονται από την διοικητική διάρθρωση, το οδικό δίκτυο, και τις οικονομικές δραστηριότητες, και είναι πιο

έντονες κατ' αρχάς, με την πρωτεύουσα του Νομού και στην συνέχεια με τον οικισμό του Καναλλακίου όπου και αποτελεί δίπολο, την Ηγουμενίτσα και τα Ιωάννινα.

Η Πρέβεζα είναι το διοικητικό κέντρο του Νομού και είναι φυσικό να εξασκεί την μεγαλύτερη επιρροή στον Δήμο Πάργας. Μια μορφή σχέσεων υπάρχει και με την Ηγουμενίτσα και τους όμορους Δήμους του Ν. Θεσπρωτίας. Συχνά μετακίνηση παρατηρείται ωστόσο μεταξύ οικισμού Αγιάς και Πέρδικας και αντίστοιχα Λειβαδαρίου και Ελευθερίου , περιοχές που γειτνιάζουν και δεν εξαρτώνται τόσο διοικητικά , όπως λόγου χάρη η Πάργα. Αντίθετα, ασθενείς είναι οι σχέσεις με τους ανατολικούς δήμους του Ν. Πρέβεζας, λόγω προβληματικής οδικής διασύνδεσης.

Ως προς τις οικονομικές δραστηριότητες οι διασυνδέσεις και εξαρτήσεις του Δήμου Πάργας είναι σαφώς ευρύτερες, δηλαδή προς την Περιφέρεια Ηπείρου, την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό. Καθορίζονται από την παροχή τουριστικών δραστηριοτήτων και από την διατήρηση της φυσιογνωμίας της περιοχής.

B.1.3 ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΛΛΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Σύμφωνα με την Μελέτη Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Ηπείρου η Πρέβεζα είναι οικιστικό κέντρο 2^{ου} επιπέδου (νομαρχιακό) από το οποίο εξαρτώνται ως κέντρα 3^{ου} επιπέδου το Καναλλάκι, η Πάργα και η Φιλιπιάδα. Το Θεσπρωτικό και ο Λούρος είναι ενισχυμένα κέντρα 4^{ου} επιπέδου τα οποία εξαρτώνται από την Φιλιπιάδα πέραν της εξάρτησης τους από την πρωτεύουσα του νομού. Παρατηρείται η ιδιαίτερη σχέση μεταξύ Πάργας και Καναλλακίου, όπου και ορίζουν ένα δίπολο εξαιτίας της εξυπηρέτησης βασικών υπηρεσιών αλλά και της αυξημένης τουριστικής κίνησης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Παράλληλα Παρατηρείται η εξάρτηση 4^{ου} επιπέδου κέντρου Πέρδικα Ν. Θεσπρωτίας με την Πάργα. Οι έδρες των υπολοίπων νέων δήμων στο Ν. Πρέβεζας είναι κέντρα 4^{ου} επιπέδου.

Οι μετακινήσεις για εργασία και παροχή υπηρεσιών από τα δημοτικά διαμερίσματα του Δ. Πάργας, εικονογραφούν ως ένα βαθμό τις παραπάνω εξαρτήσεις. Σε ενδοδημοτικό επίπεδο υπάρχουν μετακινήσεις από και προς την Πάργα, από τα υπόλοιπα Δημοτικά Διαμερίσματα της περιοχής μελάτης και από την Πέρδικα με καθημερινά δρομολόγια παρόλο που βρίσκεται εκτός ορίων Δήμου και Νομού. Σε ενδονομαρχιακό επίπεδο οι μετακινήσεις κατά 80% γίνονται από και προς την Πρέβεζα, ενώ ένας μικρός αριθμός ατόμων μετακινείται κατά 20% προς την Ηγουμενίτσα και το Καναλλάκι. Σε εποχιακή βάση, κατά την καλοκαιρινή περίοδο, οι μετακινήσεις αυξάνουν λόγω τουριστών και κυρίως η γραμμή προς Ηγουμενίτσα εξαιτίας της κίνησης του Λιμανιού. Παρατηρούνται μετακινήσεις προς τον Δήμο Πάργας τόσο από το εξωτερικό μέσω του διεθνούς αεροδρομίου του Ακτίου και από το νέο Λιμάνι Ηγουμενίτσας, όσο και από το εσωτερικό της χώρας και κυρίως από την περιφέρεια Ηπείρου.

B.1.4 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ / ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΔΙΚΤΥΑ

Ο Δήμος Πάργας συμμετέχει σε ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα πόλεων. Αποτελεί Αδελφή Πόλη με το Abesberg της Γερμανίας και συμμετέχει στο Ιόνιο δίκτυο παραθαλάσσιων περιοχών. Οι ευρωπαϊκές / διεθνείς σχέσεις του δεν περιορίζονται μόνο σε αυτές που έχουν οικονομικό υπόβαθρο λόγω του τουρισμού αλλά διευρύνονται και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις.

B.2 ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ

B.2.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (1951-2001)

Ο πληθυσμός του Δήμου Πάργας κατά την τελευταία απογραφή του 2001 καταγράφηκε σε 4.033 κατοίκους, αριθμός που αντιστοιχεί στο 6,8% του συνολικού πληθυσμού του Νομού Πρέβεζας του οποίου ο πληθυσμός βρέθηκε να είναι 59.356 κάτοικοι. Κατά την τελευταία πεντηκονταετία ο πληθυσμός του Δήμου παρουσιάζει κατά περιόδους αυξητικές αλλά και φθίνουσες τάσεις. Έτσι παρατηρώντας το πίνακα β.2.1.1 με την εξέλιξη του πληθυσμού παρατηρούμε σημαντική πληθυσμιακή αποδυνάμωση του Δήμου κατά την διάρκεια την τριακονταετίας από το 1951 έως το 1981, κατά την πιο πάνω περίοδο ο πληθυσμός του δήμου από 3.774 φτάνει στους 3.569, σε όλη την διάρκεια της περιόδου αυτής οι ρυθμοί μεταβολής παραμένουν συνεχώς αρνητικοί. Η ίδια τάση επικρατεί, με πιο έντονου ρυθμούς τόσο στο σύνολο του Ν. Πρέβεζας όσο και στην Περιφέρεια Ηπείρου.

Πίνακας Β.2.1.1 Εξέλιξη πληθυσμού

	1951	1961	1971	1981	1991	2001
Δήμος Πάργας	3774	3964	3719	3573	3569	4033
Νομός Θεσπρωτίας	56779	62523	56586	55915	58628	59356
Περιφέρεια Ηπείρου	330543	352640	310334	324541	339728	353820
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	7632801	8388553	8768641	9740417	10259900	10964020

(Πηγή :ΕΣΥΕ)

Αν επικεντρώσουμε την ανάλυση μας στην κατανομή των ποσοστών της εκπαίδευσης μεταξύ των Δημοτικών Διαμερισμάτων τότε και με την βοήθεια του αντίστοιχου χάρτη πολύ εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι αυτή δεν είναι ομοιογενής. Το Δ.Δ. Πάργας εμφανίζει πολύ υψηλότερα ποσοστά ατόμων υψηλότερης εκπαίδευσης από τα άλλα δημοτικά διαμερίσματα με ποσοστό δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πολύ μεγαλύτερη από τα υπόλοιπα Δ.Δ. και ποσοστά αναλφαβητισμού τα οποία είναι μικρότερα και από τα εθνικά ποσοστά 3,7%. Πάντως και στο δημοτικό διαμέρισμα Πάργας την μεγαλύτερη εκπροσώπηση με 43% την έχει η πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Σε αντίθετη ακριβώς κατάσταση βρίσκονται τα υπόλοιπα Δ,Δ, στα οποία τα ποσοστά της πρωτοβάθμιας φτάνουν στο 62% για την Αγιά 57% για την Ανθούσα και 58% για το Λιβαδάρι ενώ τα ποσοστά δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας είναι ακόμη πιο συρρικνωμένα.

Πυκνότητα πληθυσμού

Αναφορικά με την πυκνότητα πληθυσμού μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο Δήμος Πάργας με πυκνότητα η οποία το 2001 υπολογίζεται σε 59 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο είναι όμοια με αυτήν του Νομού, μεγαλύτερη από αυτήν της Ηπείρου η οποία είναι 39 αλλά σαφώς μικρότερη από αυτή του συνόλου της χώρας η οποία εκτιμάται σε 84 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Η έκταση του Δήμου υπολογίζεται σε 68.67 τετρ. Χμ. και σε σχέση με την έκταση του συνόλου του Νομού Πρεβέζης αποτελεί το 7%.

Η κατανομή της πυκνότητας πληθυσμού δεν είναι ομοιογενής σε όλη την έκταση του Δήμου και αυτό οφείλεται στην διαφορετική έκταση του κάθε Δ.Δ. αλλά και στην ανομοιογενή κατανομή του πληθυσμού. Αναλυτικά το Δ.Δ. Αγιάς το οποίο καταλαμβάνει και την μεγαλύτερη έκταση με 40.88 τετρ. Χμ καταλαμβάνει ποσοστό 60% επί του συνόλου του Δήμου, εμφανίζοντας πυκνότητα 21 ατόμων ανά τετρ. Χμ. Το Δ.Δ. Ανθούσας με έκταση 9.34 τετρ. Χμ αποτελεί το 14% της συνολικής έκτασης Δήμου, η πυκνότητα πληθυσμού του οποίου υπολογίζεται σε 73.76 άτομα ανά τετρ.χμ. το Λιβαδάρι αποτελεί το μικρότερο σε έκταση Δημοτικό Διαμέρισμα του

B.2.1.1 ΛΟΙΠΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Επίπεδο εκπαίδευσης

Σε ότι έχει να κάνει με το επίπεδο εκπαίδευσης στον Δήμο Πάργας και με την βοήθεια της απογραφής του 2001 παρατηρούμε ότι το 9,4% των κατοίκων του Δήμου είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποσοστό που είναι σαφώς χαμηλότερο από το αντίστοιχο του συνόλου της χώρας χαμηλότερο από το αντίστοιχο του συνόλου της χώρας (16,5%) της Περιφέρειας και του Νομού. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση συμπεριλαμβάνονται άτομα τα οποία είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ ΚΑΤΕ – ΚΑΤΕΕ).

Το ποσοστό των ατόμων τα οποία έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση φτάνει στο 34,6% ποσοστό το οποίο είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο του Νομού και της Περιφέρειας αλλά χαμηλότερο από αυτό της Χώρας. Από αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε ότι μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση από ότι στην Περιφέρεια και τον Νομό άλλα δεν συνεχίζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον είναι λίγες και οι θέσεις απασχόλησης στον Δήμο οι οποίες απαιτούν άτομα με τριτοβάθμιες σπουδές τα οποία συγκεντρώνονται σε μεγάλο αστικά κέντρα και συνήθων σε κέντρα Νομών και Περιφερειών.

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι η βαθμίδα με την μεγαλύτερη εκπροσώπηση στο Δήμο φτάνοντας στο 50% , 10% περισσότερο από το εθνικό ποσοστό και ελαφρώς υψηλότερο από το ποσοστό της Ηπείρου, αλλά χαμηλότερο από αυτό του Νομού. Τέλος το ποσοστό αναλφαβητισμού στον Δήμο είναι 5,9% μεγαλύτερο κατά 2 μονάδες από αυτά της Χώρας αλλά μικρότερο από το αντίστοιχο της Ηπείρου και Νομού Πρεβέζης.

Δήμου και με έκταση 3.94 τετρ. Χμ καταλαμβάνει μόλις το 6% της έκτασης του Δήμου. Επιπλέον η πυκνότητα πληθυσμού του είναι και αυτή η μικρότερη του Δήμου και υπολογίζεται σε 17 άτομα ανά τετρ. Χμ. Τέλος το Δ.Δ. Πάργας καταλαμβάνει το 21% του συνόλου του Δήμου με έκταση 14.52 τετρ. Χμ. Αντίθετα με όλα τα προηγούμενα Δ.Δ. η πυκνότητα πληθυσμού είναι σε αυτήν την περίπτωση αρκετά μεγάλη και υπολογίζεται για το 2001 σε 168 άτομα ανά τετρ. Χμ.

Συμπερασματικά:

- ❖ Ανομοιογενή κατανομή της στην έκταση του δήμου.
- ❖ Πυκνοκατοικημένο και πληθυσμιακά δυναμικό το νότιο τμήμα του δήμου το οποίο γειτνιάζει με την θάλασσα.
- ❖ Αραιοκατοικημένο, πληθυσμιακά προβληματικό, και συνεχώς φθίνον το βόρειο τμήμα του δήμου το οποίο είναι αποκομμένο από την θάλασσα.

2.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

B 2.2.1 ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Τα στατιστικά στοιχεία τα οποία είναι διαθέσιμα για την διερεύνηση της παραγωγικής δραστηριότητας και διάρθρωση μιας περιοχής είναι το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυτής, με το οποίο διερευνούμε τον βαθμό οικονομικής ανάπτυξης της και κατά συνέπεια την οικονομική της ευημερία, αλλά και η κατανομή της απασχόλησης στους επιμέρους παραγωγικούς τομείς.

Τα στοιχεία για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν είναι διαθέσιμα για το χωρικό επίπεδο των δήμων και των δημοτικών διαμερισμάτων παρά μόνον για το νομαρχιακό επίπεδο, το οποίο είναι και η πιο σωστή εκτίμηση για την περιοχή μελέτης, μέχρι την περίοδο του 2002. Έτσι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας Β2.2.1.1: κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε νομαρχιακό επίπεδο

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Μ.Ο. ΕΥΡΩΠΗΣ 15	17766	18613	19543	20415	21433	22778	23479	24261
ΕΛΛΑΔΑ	8453	9148	9939	10058	10829	11282	11992	12894
ΗΠΕΙΡΟΣ	6139	6579	7683	7885	8704	8950	9505	10298
Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ	6400	6876	7755	7843	8553	8995	9724	10563
Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	6332	6753	8481	8768	9623	9938	10476	11274
Ν. ΑΡΤΑ	5703	6144	6297	6450	7248	7153	7546	8125
Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	5850	6296	7037	7143	7968	8308	8929	9892

(Πηγή : Νομαρχία Θεσπρωτίας)

Από τον πιο πάνω πίνακα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Ν. Πρέβεζας σε γενικές γραμμές από το 1995 και έπειτα βρίσκεται πάνω από τον μέσο όρο της περιφέρειας Ηπείρου (103% το 2002) αλλά απέχει τόσο από τον εθνικό μέσο όρο περίπου 82% και σαφώς αποκλίνει, όπως και το σύνολο της Περιφέρειας από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής ένωσης των 15, με την Ήπειρο να βρίσκεται περίπου στο 50% του ευρωπαϊκού μέσου όρου των 15 χωρών.

Σε ότι αφορά την σύνθεση του ΑΕΠ σε επίπεδο Δήμου και ανά κλάδο παραγωγής αυτό μπορεί να γίνει μόνο με αναγωγή του ΑΕΠ του Νομού με βάση τα στοιχεία την απασχόλησης του Δήμου αλλά και της διάρθρωσης της στους τρεις παραγωγικούς τομείς.

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία τα οποία είναι διαθέσιμα για την απασχόληση στον Δήμο Πάργας είναι αυτά της απογραφής του 2001 και τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά στους πίνακες του παραρτήματος. Στον πιο κάτω πίνακα παρουσιάζεται η κατανομή

του συνόλου των απασχολούμενων στους τρεις παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, καθώς και ο αριθμός των απασχολούμενων σε κάθε χωρικό επίπεδο. από τα πιο κάτω γίνεται σαφές ότι η κατανομή του εργατικού δυναμικού και επομένως και η παραγωγική βάση του Ν. Πρέβεζας και του Δήμου Πάργας διαφέρουν από την κατανομή της Περιφέρειας Ηπείρου. Παρουσιάζονται λοιπόν υψηλότερα ποσοστά στον πρωτογενή τομέα για την Πάργα και τον Νομό με 31% και 27% σε σχέση με το 20% και χαμηλότερα ποσοστά στον τριτογενή τομέα 57% έναντι 62% της Περιφέρειας. Τα ποσοστά του δευτερογενούς τομέα παραγωγής και στις τρεις περιπτώσεις παραμένουν σε ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά κάτω από το 18% με τον Δήμο Πάργας να καταλαμβάνει την χαμηλότερη θέση με 12%.

Πίνακας Α.2.2.1.2: Σύνολο απασχολούμενων ανά τομέα παραγωγής στο Δήμο Πάργας.

	Σύνολο απασχολούμενων	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Περιφέρεια Ηπείρου	138223	20%	18%	62%
Νομός Πρέβεζας	24024	27%	16%	57%
Δήμος Πάργας	1627	31%	12%	57%
Δ.Δ.Αγιάς	370	61%	9%	30
Δ.Δ.Ανθούσας	304	37%	12%	52%
Δ.Δ. Λιβαδαρίου	24	50%	4%	46%
Δ.Δ.Πάργας	929	17%	14%	69%

(Πηγή : ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001)

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε την μεγάλη διακύμανση την οποία παρουσιάζει η κατανομή των απασχολούμενων στα τέσσερα δημοτικά διαμερίσματα του δήμου Πάργας. Με τα στοιχεία του πιο πάνω πίνακα μπορούμε να κατατάξουμε τα δημοτικά διαμερίσματα σε δύο κατηγορίες με εντελώς διαφορετική παραγωγική βάση. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει το Λιβαδάρι και την Αγιά η παραγωγική βάση των οποίων στηρίζεται σε πολύ μεγάλο ποσοστό στον πρωτογενή τομέα και όπως θα αναλυθεί και πιο κάτω πιο συγκεκριμένα στην γεωργία και την κτηνοτροφία. Στην Αγιά από τους 370 απασχολούμενους που απογράφηκαν το 2001, το 61% από αυτούς ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα ποσοστό τριπλάσιο από το αντίστοιχο της Περιφέρειας, ενώ στον τριτογενή τομέα το αντίστοιχο ποσοστό είναι μόλις 30%. Τα αντίστοιχα ποσοστά στο Λιβαδάρι είναι 50% και 46% αλλά με μόλις 24 απασχολούμενους.

Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει την Πάργα και την Ανθούσα με την Πάργα, κατά κύριο λόγο, να έχουν προσανατολισμένη την παραγωγική τους βάση πιο πολύ προς τον τομέα της παροχής υπηρεσιών με ποσοστά για Αγιά και Ανθούσα 52% και 69% αντίστοιχα. Επιπλέον πολύ χαμηλές τιμές παρουσιάζουν τα ποσοστά του πρωτογενούς τομέα στην Πάργα 17% ενώ στην Ανθούσα είναι αρκετά υψηλό με 37%. Συνολικά η Πάργα είναι αποκλειστικά προσανατολισμένη στον τριτογενή τομέα και πιο ειδικά στον τουρισμό. Μια τάση η οποία τις τελευταίες δεκαετίες είναι τόσο έντονη ώστε σχεδόν να έχει εγκαταλειφθεί η γεωργία. Η αντίστοιχη τάση προς την Ανθούσα δεν έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε να έχει εγκαταλειφθεί εντελώς ο πρωτογενής τομέας, οπότε και παρουσιάζει ακόμη ένα σημαντικό ποσοστό 37%.

B.2.2.2 Πρωτογενής Τομέας Παραγωγής

Στην περιοχή μελέτης τον κυρίαρχο ρόλο στον πρωτογενή τομέα παίζει η γεωργική παραγωγή, ενώ μειωμένος σε σχέση με τα ποσοστά του Νομού της Περιφέρειας και του συνόλου της χώρας είναι τόσο η κτηνοτροφία όσο η αλιεία η δασοκομία και οι λατομικές δραστηριότητες.

Η διάρθρωση του πρωτογενούς τομέα του Δήμου διαφέρει από την τυπική κατάσταση του Νομού και της Περιφέρειας. Στην Πάργα κυριαρχούν με ποσοστό

87% οι αμιγώς γεωργικές δραστηριότητες. Το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο Νομού και Περιφέρειας είναι μόλις 54% και 47% αντίστοιχα. Το ποσοστό των αμιγώς κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων είναι πολύ χαμηλό 2% αντίστοιχο με το ποσοστό του Νομού.

Γεωργία

Στον Δήμο Πάργας σύμφωνα με την στατιστική υπηρεσία το 87% της συνολικής έκτασης του αποτελείται από αγροτική γη, η κυριότερη γεωργική καλλιέργεια στον δήμο είναι αυτή της ελιάς ενώ τα εσπεριδοειδή, τα κηπευτικά και τα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι αυτά τα οποία έχουν μικρότερη σημασία για την γεωργική οικονομία της περιοχής. Η καλλιέργεια της ελιάς στον δήμο Πάργας σύμφωνα με τις δενδρώδεις καλλιέργειες στην περιοχή μελέτης καταλαμβάνουν το 97% όταν τα αντίστοιχα ποσοστά του Νομού της Περιφέρειας και του συνόλου της Χώρας είναι 34%,26% και 26% αντίστοιχα. Στην πράξη η κατηγορία των δενδρωδών καλλιεργειών για τον δήμο σχεδόν κατά αποκλειστικότητα αποτελείται από ελαιώνες ενώ πολύ μικρό είναι το ποσοστό των εσπεριδοειδών στην περιοχή τα οποία επίσης εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία.

Παρόλα αυτά μικρή είναι η εκμηχάνιση της αγροτικής παραγωγής στην περιοχή μελέτης με τα γεωργικά μηχανήματα τα οποία υπάρχουν στην περιοχή να αποτελούν μικρά σκαπτικά μηχανήματα τα οποία χρησιμοποιούνται στην καλλιέργεια της ελιάς και μπορούν να προσεγγίσουν τους ελαιώνες οι οποίοι βρίσκονται συνήθως σε εδάφη με μεγάλες κλίσεις.

Οι γεωργικές εκτάσεις στην περιοχή μελέτης σχεδόν στο σύνολο τους είναι μη αρδευόμενες καθώς δεν υπάρχουν αρδευτικά έργα. Εξάιρεση αποτελούν μόνο μεμονωμένες περιοχές στην περιοχή του Βάλτου όπου υπάρχουν ανεξέλεγκτες γεωτρήσεις για την άρδευση γεωργικών καλλιεργειών. Στην ίδια περιοχή επίσης υπάρχουν και μεμονωμένες και μικρής δυναμικότητας καλλιέργειας θερμοκηπίων. Επιπλέον στην περιοχή δεν υπάρχουν οποιουδήποτε είδους εγχειοβελτικά έργα, ενώ δεν υπάρχει χαρακτηρισμένη γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας στην περιοχή μελέτης.

Κτηνοτροφία

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω η κτηνοτροφική δραστηριότητα στην περιοχή δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και δεν αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην οικονομική δραστηριότητα την περιοχή. Πιο συγκεκριμένα οι αμιγώς κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις είναι μόλις 15 και αποτελούν το 2% των εκμεταλλεύσεων του πρωτογενούς τομέα και οι 7 από αυτές βρίσκονται στο Δ.Δ.Αγιάς ενώ οι μικτές γεωργο-κτηνοτροφικές μονάδες στην περιοχή είναι 85 ποσοστό 10% από το σύνολο των εκμεταλλεύσεων.

Αλιεία

Η αλιεία στην περιοχή παρά της πολλές δυνατότητες ανάπτυξης της εξασκείται σε πολύ μικρό βαθμό και μόνον στο Δ.Δ. Πάργας. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία στην περιοχή υπήρχαν το 2001 18 μηχανοκίνητα επαγγελματικά αλιευτικά σκάφη παράκτιας θαλάσσιας αλιείας με μηχανή κινήσεως μέχρι 19 ίππων από τα οποία και αλιεύτηκαν 21 τόνοι αλιευμάτων.

Δασοπονία

Η δασοπονία δεν εξασκείται μιας και δεν υπάρχουν στην περιοχή παραγωγικά δάση. Εξαιρεση αποτελούν περιστασιακές υλοτομήσεις για ατομικές ανάγκες.

B.2.2.3 Δευτερογενής τομέας παραγωγής

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ το 12% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον Δήμο απασχολείται στον δευτερογενή τομέα ποσοστό το οποίο είναι μικρότερο από

τον Νομό και την Περιφέρεια (16% και 18% αντίστοιχα). Πάντως όπως αναφέραμε και πιο πάνω ο δευτερογενής τομέας παραγωγής εμφανίζει το μικτότερο ποσοστό στον Δήμο Πάργας 12% έναντι 31% και 57% του πρωτογενή και τριτογενή αντίστοιχα.

Σχετικά με τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή τόσο για τον δευτερογενή όσο και για τον τριτογενή τομέα η ανάλυση στηρίχθηκε στα στοιχεία του Εμπορικού επιμελητηρίου Ν. Πρέβεζας .

Η πλειοψηφία των μεταποιητικών μονάδων στην περιοχή μελέτης ασχολούνται με την επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και τις κατασκευές δευτερευόντως. Στην πλειοψηφία τους πρόκειται για μικρής δυναμικότητας οικογενειακές επιχειρήσεις με μικρό αριθμό απασχολούμενων μονάδες βιοτεχνικού χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του εμπορικού επιμελητηρίου και σε σύνολο 775 επιχειρήσεων οι οποίες είναι καταγεγραμμένες στον Δήμο Πάργας στο βιοτεχνικό τμήμα αποτελούν το 9% του συνόλου. Αναλυτικά αυτές οι επιχειρήσεις έχουν ως εξής:

- 9 αρτοποιεία
- 8 ελαιοτριβεία
- 6 επιχειρήσεις επεξεργασίας δερμάτων
- 11 επιχειρήσεις ξυλουργείων και επεξεργασίας ξύλου
- 6 σιδηρουργεία
- 8 συνεργεία αυτοκινήτων
- 1 εταιρία τυποποίησης ελαιολάδου
- 1 εταιρία αναγόμωσης πυροσβεστήρων
- 22 εταιρίες κατασκευών και χωματοουργικών εργασιών

Η κατανομή των πιο πάνω επιχειρήσεων στον δήμο δεν είναι ισομερείς, πιο συγκεκριμένα η Πάργα φιλοξενεί τις 43 από αυτές, η Αγιά τις 21 από τις οποίες τις 5 επιχειρήσεις επεξεργασίας δέρματος τα 4 ελαιουργεία και το ένα τυποποιητήριο ελαιολάδου καθώς και 6 επιχειρήσεις χωματοουργικών και κατασκευαστικών εργασιών. Τέλος οι λιγότερα επιφορτισμένες περιοχές σχετικά με την εγκατάσταση βιοτεχνιών είναι οι περιοχές της Ανθούσας με 8 επιχειρήσεις της Αγ. Κυριακής με 9 ενώ στο Λιβαδάρι δεν έχει εγκατασταθεί καμία βιοτεχνική εγκατάσταση.

Ο δευτερογενής τομέας είναι στην περιοχή λιγότερο ανεπτυγμένος σε σύγκριση με τον πρωτογενή και τον τριτογενή και κρίνεται ότι είναι για το συμφέρον της περιοχής να στραφεί σε επεξεργασία των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα με αποτέλεσμα την υπεραξία από την τυποποίηση και επεξεργασία των γεωργικών προϊόντων να την καρπώνονται οι κάτοικοι της περιοχής και να υπάρχουν πολλαπλασιαστικά φαινόμενα οικονομικής ανάπτυξης. Αυτή βέβαια η εντατικοποίηση και επεξεργασία των παραδοσιακών προϊόντων της περιοχής δεν πρέπει να γίνει σε βάρος της προστασίας του περιβάλλοντος αλλά αναπτύσσοντας φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους και αφού έχουν εξασφαλιστεί οι κατάλληλες υποδομές για την προστασία του περιβάλλοντος.

Λατομεία

Στην περιοχή δεν υπάρχουν λατομικές ζώνες αν και φαίνεται ότι η λατομική δραστηριότητα αποτελεί για τους κατοίκους της Αγιάς, σε μικρό πάντως βαθμό. Μια παραγωγική δραστηριότητα. Πιο συγκεκριμένα Βορειοανατολικά αλλά και γύρω από τον οικισμό της Αγιάς υπάρχουν παλιά και ανενεργά λατομεία αδρανών υλικών και αμμοληψιών τα οποία λειτουργούσαν με άδειες κατά περίπτωση, χωρίς αυτό να συνιστούσε ιδιαίτερο περιβαλλοντικό πρόβλημα. Στην συγκεκριμένη περιοχή μάλιστα γίνεται προσπάθεια από τον Δήμο να οριοθετηθεί και να λειτουργήσει μια λατομική ζώνη.

B.2.2.4 Τριτογενής τομέας παραγωγής

Ο τριτογενής τομέας όπως αναφέραμε και πιο πάνω σε σχέση με την απασχόληση καταλαμβάνει το 57% των απασχολούμενων στον Δήμο, ποσοστό το οποίο είναι όμοιο με το αντίστοιχο του Νομού και κατά πέντε μονάδες μικρότερο από αυτό της Περιφέρειας. Το ποσοστό αυτό κατανέμεται ανομοιογενώς στο εσωτερικό του Δήμου με το Δ.Δ. Πάργας να φτάνει στο 69% και της Αγιάς μόλις στο 30%. Αυτή η υψηλή διακύμανση οφείλεται κατά βάση στην ανομοιογένεια των τουριστικών δραστηριοτήτων.

Για την ανάλυση της δομής του τριτογενή τομέα στηριχτήκαμε όπως και για τον δευτερογενή στην απογραφή του Εμπορικού Επιμελητηρίου¹⁹. Σύμφωνα με τα πιο πάνω στην περιοχή μελέτης το 91% των επιχειρήσεων ανήκουν στον τριτογενή τομέα που αντιστοιχεί σε 703 επιχειρήσεις. Από αυτές οι 159 (23%) ανήκουν στον εμπορικό κλάδο οι 305 (43%) στον τουριστικό κλάδο και οι 239(34%) στο επαγγελματικό τμήμα του επιμελητηρίου.

Εμπορικές επιχειρήσεις

Ακόμη πιο λεπτομερώς αν θέλουμε να αναλύσουμε τις 159 εμπορικές επιχειρήσεις, σχετικά με την χωρική κατανομή του τότε πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι 139 (93%) από αυτές βρίσκονται στον οικισμό της Πάργας. Το υπόλοιπο 7% κατανέμεται με 8 εμπορικά καταστήματα στην Αγιά, 4 στην Αγ. Κυριακή, 5 στην Ανθούσα και από ένα στο Βάλτο Λύχνο και Λιβαδάρι.

Σχετικά με την κατανομή τους σε διάφορους εμπορικούς κλάδους αυτή παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα από όπου και είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο

---

¹⁹ ΓΠΣ Δήμου Πάργας με παραλ στην απογραφ. του Εμπορ. Επιμελητηρίου

ποσοστό καταλαμβάνουν οι επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου και ειδών διατροφής και ακολουθούν οι επιχειρήσεις τουριστικών ειδών και λαϊκής τέχνης.

Πίνακας Β.2.2.4.1 Κατανομή των εμπορικών επιχειρήσεων στους διάφορους κλάδους

Περιγραφή επιχείρησης	Αρ. Επιχειρήσεων	Ποσοστό
Βενζινάδικο-εμπόριο λιπαντικών	6	4%
Λιανικό εμπόριο Είδη διατροφής – παντοπωλεία	53	33%
Εμπόριο ενδυμάτων- υποδημάτων	23	14%
Εμπόριο οικοδομικών υλικών-σιδήρου	17	11%
Εμπόριο τουριστικών ειδών και ειδών λαϊκής τέχνης	38	24%
Κοσμηματοπωλείο	12	8%
Λοιπές κατηγορίες	10	6%
Σύνολο	159	100%

(πηγή: ΕΟΤ Ηγουμενίτσας)

Επαγγελματικές επιχειρήσεις

Οι επιχειρήσεις οι οποίες καταγράφονται από το εμπορικό επιμελητήριο στην περιοχή μελέτης είναι 239 και αποτελούν το 34% των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τριτογενή τομέα. Η χωρική κατανομή αυτών των επιχειρήσεων είναι αρκετά πιο διασπαρμένη σε όλον τον δήμο με τον οικισμό της Πάργας βέβαια να φιλοξενεί την συντριπτική τους πλειοψηφία. Η κατανομή των επιχειρήσεων στις διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες του επαγγελματικού κλάδου παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα. Σύμφωνα με αυτόν το μεγαλύτερο ποσοστό με 43%

καταλαμβάνουν οι χώροι εστίασης οποιασδήποτε μορφής. Ενώ σημαντική εκπροσώπηση έχουν και οι καφετέριες και τα κάθε είδους καφενεία με 29% τέλος τα κρεοπωλεία και τα ιχθυοπωλεία εκπροσωπούνται με ένα ποσοστό 5%.

Πίνακας Β.2.2.4.2 Κατανομή επιχειρήσεων με βάση τον επαγγελματικό κλάδο

Περιγραφή επιχείρησης	Αριθμός επιχειρήσεων	ποσοστό
Ασφαλιστικές υπηρεσίες	3	1%
Ηλεκτρολόγος- υδραυλικός - ψυκτικός	10	4%
Καφετέριες	70	29%
Κρεοπωλείο-ιχθυοπωλεία-οπωροπωλεία	13	5%
Λογιστικές – φορολογικές υπηρεσίες	3	1%
Μελετητικό γραφείο	3	1%
Νυκτερινά κέντρα	3	1%
Υπηρεσίες κομμωτηρίων	7	3%
Υπηρεσίες βρεφονηπιακών σταθμών	2	1%
Φροντιστήρια	5	2%
Χώροι εστίασης	103	43%
Λοιπά	17	7%
Σύνολο	239	100%

(πηγή: ΕΟΤ Ηγουμενίτσας)

Τουριστικές επιχειρήσεις

Οι επιχειρήσεις που καταγράφονται στον κλάδο των τουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή μελέτης είναι 305 και αποτελούν το 43% των επιχειρήσεων του τριτογενούς τομέα. Η χωρική τους κατανομή στους διάφορους οικισμούς της περιοχής παρουσιάζει αντίστοιχη διασπορά με τις επιχειρήσεις του επαγγελματικού κλάδου. Πάντως στην Πάργα υπάρχει το 75% του συνόλου των τουριστικών επιχειρήσεων.

Πίνακας Β2.2.4.3 Κατανομή επιχειρήσεων τουριστικών δραστηριοτήτων

Περιγραφή επιχείρησης	Αριθμός επιχειρήσεων	ποσοστό
Γενικό γραφείο τουρισμού	10	3%
Είδη λαϊκής τέχνης	3	1%
Εκμίσθη τουριστικών σκαφών	6	2%
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	245	80%
Ενοικιάσεις ξαπλώστρων – ομπρελών	28	9%
Ενοικιάσεις αυτών και μοτοποδηλάτων	8	3%
Θαλάσσια σπορ	1	0,3%
Κάμπινγκ	2	1%
Μεταφορές τουριστών – εκδρομές	2	1%
Σύνολο	305	100%

(πηγή: ΕΟΤ Ηγουμενίτσας)

B.2.2.5 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Θεσμικό πλαίσιο-Κορεσμός

Ο Δήμος της Πάργας και γνώρισε την τουριστική ανάπτυξη πολύ νωρίς σε σχέση με τις γειτονικές περιοχές αλλά και την υπόλοιπη Ήπειρο εξαιτίας του ιδιαίτερου φυσικού περιβάλλοντος αλλά και της ιδιαίτερης πολιτιστικής παράδοσης και την ιστορία της περιοχής. Η παραπάνω ανάπτυξη εντοπίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τα υπόλοιπα Δ.Δ. σε αυτό της Πάργας και ειδικότερα στον οικισμό της. Η Πάργα ανακηρύχθηκε ως Τουριστικός Τόπος το 1976 και ως ζώνη δεύτερης κατοικίας το 1977.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1970-1980 ο δήμος Πάργας γνωρίζει πολύ μεγάλη μεγέθυνση του τουρισμού. Δυστυχώς η μεγέθυνση αυτή έγινε άναρχα και είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση κυρίως των ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων τουριστικές υποδομές οι οποίες δεν υποστηρίζουν υψηλής ποιότητας παρεχόμενες τουριστικές υπηρεσίες.

Το 1986 η περιοχή του οικισμού της Πάργας κηρύσσεται ως κορεσμένη τουριστικά περιοχή, διάταξη η οποία έχει σαν αποτέλεσμα να απαγορευτεί η κατασκευή και η λειτουργία στην περιοχή νέων ξενοδοχειακών μονάδων ή άλλων τουριστικών καταλυμάτων, ενώ επιτρέπει μόνον την ανακατασκευή και τον εκσυγχρονισμό των ήδη υπαρχόντων εγκαταστάσεων. Η λογική του παραπάνω διατάγματος ήταν η προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της Πάργας μέσω της μείωσης της ανάγκης δημιουργίας νέων οικοδομών στην περιοχή μιας και δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σαν τουριστικά καταλύματα.

Το Διάταγμα κορεσμού Δε κατάφερε να επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα, καθώς Δε μπόρεσε να μειώσει ούτε την αυξημένη ζήτηση των ιδιωτών να κατασκευάσουν τουριστικά καταλύματα, με στόχο την αύξηση του εισοδήματός τους, αλλά ούτε λειτούργησαν οι υπάρχοντες μηχανισμοί ελέγχου της πραγματικής χρήσης για την οποία κατασκευάζονταν οι διάφορες οικοδομές. Απέτυχε να αποτρέψει την δημιουργία νέων καταλυμάτων τα οποία συνέχισαν να κατασκευάζονται παράνομα. Ουσιαστικά, έθεσε τροχοπέδη στην προώθηση του «τουριστικού προϊόντος» της περιοχής, παρεμποδίζοντας τη βελτίωση του αποθέματος τουριστικών καταλυμάτων (π.χ. απαγορεύοντας την κατασκευή υψηλής κατηγορίας τουριστικών καταλυμάτων κλπ.). υποβάθμισε έτσι, την Πάργα σε παροχή μέσου έως χαμηλού επιπέδου τουριστικών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα την εισροή πελατών χαμηλού εισοδηματικά επιπέδου και την έλλειψη ενδιαφέροντος από πλευράς μεγάλων ταξιδιωτικών πρακτορείων.

Σύμφωνα λοιπόν με τα πιο πάνω η κατασκευή ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων ξεκίνησε με αργούς ρυθμούς κατά τη δεκαετία του 1970 και κορυφώθηκε στην δεκαετία του 1980 και 1990. Έπειτα από το 1986 δεν σταμάτησε η κατασκευή ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων τα οποία χρησιμοποιούσαν

οικοδομική άδεια για κατασκευή κατοικίας. Όλες οι νέες μονάδες που δημιουργήθηκαν την περίοδο μετά το 1986 ήταν παράνομες και χωρίς άδεια. Το γεγονός αυτό υποβάθμισε επιπλέον τόσο την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών λόγω της κακής ποιότητας των διαμερισμάτων μιας και δεν προβλέπονταν να κατασκευαστούν οι απαιτούμενοι κοινόχρηστοι χώροι, αλλά την υποβάθμιση του ίδιου του περιβάλλοντος εξαιτίας της άναρχης δόμησης.

Το 1993 στα περισσότερα από τα παράνομα ενοικιαζόμενα δωμάτια δόθηκε άδεια λειτουργίας όταν η κυβέρνηση έδωσε τη δυνατότητα εγγραφής τους στον Ε.Ο.Τ. και χορήγησης σήματος μετά από καταβολή κάποιου προστίμου. Η ενέργεια αυτή του δημοσίου είχε ως αποτέλεσμα την νομιμοποίηση της υποβαθμισμένης παροχής υπηρεσιών στον τουρισμό και δημιούργησε τις προσδοκίες για νομιμοποίηση στο μέλλον όλων των νέων αυθαίρετων καταλυμάτων. Οι μονάδες οι οποίες κατασκευάστηκαν μετά το 1993 παραμένουν, ως σήμερα παράνομες και αποτελούν ένα σημαντικό μέρος των παρεχόμενων τουριστικών καταλυμάτων, τα οποία δεν είναι γνωστά από τον Ε.Ο.Τ. και για τα οποία δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία αλλά μόνον κάποιες εκτιμήσεις.

Η κατάσταση η οποία περιγράφηκε πιο πάνω έχει σαν αποτέλεσμα την αδυναμία των υπηρεσιών να καταγράψουν τα πραγματικά μεγέθη των ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων και την τουριστική κίνηση, επειδή οι παράνομες μονάδες δεν απογράφονται από τον Ε.Ο.Τ. Αυτή η αδυναμία των στατιστικών απογραφικών υπηρεσιών μπορεί αν αντιμετωπιστεί μόνον με μία υπόθεση εργασίας. Η συντριπτική πλειοψηφία των παράνομων κλινών εντοπίζεται στο Δ.Δ. την Πάργας. Σύμφωνα με τις επιτόπιες έρευνες αλλά και τις επαφές με τα τουριστικά γραφεία της περιοχής οι συνολικές κλίνες στην Πάργα υπολογίζονται σε 8000 με 8500, ενώ αυτές που έχουν απογραφεί από τον Ε.Ο.Τ. ανέρχονται σε μόλις 5035 κλίνες. Σύμφωνα με αυτά λοιπόν στην περιοχή οι πραγματικές κλίνες είναι κατά 45% περισσότερες.

Για τις επιπλέον αυτές κλίνες δεν είναι διαθέσιμη η κατανομή τους στις διάφορες κατηγορίες αλλά από τις εκτιμήσεις της ομάδας τα παράνομα τουριστικά διαμερίσματα μπορεί η κατασκευή τους και το εσωτερικό των δωματίων να πληρούν κάποια ποιοτικά κριτήρια αλλά εξαιτίας της αρχικής οικοδομικής τους άδειας έχουν πλήρη έλλειψη κοινόχρηστων χώρων (χώρους υποδοχής στάθμευσης), χώρων

εξυπηρετήσεων καθώς και δυσκολίες πρόσβασης στα διαμερίσματα. Πολλές φορές η πρόσβαση γίνεται μέσω αδιάνοικτων δρόμων οι οποίοι είναι ιδιωτικοί, ενώ και οι χώροι στάθμευσης είναι σχεδόν ανύπαρκτοι, η παραπάνω κατηγορία τουριστικών καταλυμάτων επομένως δεν μπορεί να εντοπιστεί ούτε χωρικά αλλά ούτε και ποιοτικά. Για τον λόγο αυτό στο επόμενο στάδιο της μελέτης τα διαθέσιμα στοιχεία δεν απεικονίζουν την πραγματική κατάσταση της τουριστικής υποδομής της περιοχής αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι ένας αριθμός 3000 με 3500 κλινών δεν αναλύονται γεγονός το οποίο μπορεί να επιβαρύνει επιπλέον την εικόνα της περιοχής.

Τουριστικές κλίνες

Ο Δήμος Πάργας παρουσιάζει την μεγαλύτερη προσφορά τουριστικών καταλυμάτων σε όλον τον Νομό Πρέβεζας. Η περιοχή μελέτης περιλαμβάνει το 40% των ξενοδοχειακών μονάδων και το 56% των ενοικιαζομένων δωματίων. Τα παραπάνω ποσοστά αντιστοιχούν σε 5.449 συνολικά κλίνες από το σύνολο των 11.552 του Νομού Πρέβεζας οι 5.449 κατά 78% αποτελούνται από κλίνες ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων ενώ μόλις το 12% από αυτές βρίσκονται σε ξενοδοχεία.

Σχετικά με την χωρική κατανομή των διαφόρων μονάδων – δωματίων και κλινών ενδεικτικός είναι ο πιο κάτω πίνακας σύμφωνα με τον οποίο στον οικισμό της Πάργας χωροθετούνται το 61% των ενοικιαζομένων διαμερισμάτων το 67% των δωματίων και το 68% των κλινών της περιοχής μελέτης. Ο Βάλτος είναι η δεύτερη περιοχή με τον μεγαλύτερο αριθμό ενοικιαζομένων καταλυμάτων και συγκεντρώνει το 15% των διαμερισμάτων, το 10% των δωματίων και το 10% των κλινών της περιοχής. Σε αυτό το σημείο χρειάζεται να τονίσουμε οι δύο αυτές περιοχές οι οποίες και χωρικά συγκεντρώνουν το 78% των τουριστικών κλινών του Δήμου. Τέλος η περιοχή του Λίχνου συγκεντρώνει το 18% των διαμερισμάτων και το 8% των κλινών από το σύνολο του δήμου.

Οι περιοχές εκτός δημοτικού διαμερίσματος Πάργας συγκεντρώνουν μόλις το 10% από το σύνολο του Δήμου με την Ανθούσα η οποία με 203 κλίνες να καταλαμβάνει το 7% ενώ στην περιοχή του Σαρακήνικου υπάρχουν 83 τουριστικές κλίνες οι οποίες αντιστοιχούν στο 2%. Από όλα τα πιο πάνω αναδεικνύεται ο κυρίαρχος ρόλος του οικισμού της Πάργας αλλά και συνολικά αναδεικνύεται ο κυρίαρχος ρόλος του

οικισμού της Πάργας αλλά και συνολικά του δημοτικού διαμερίσματος της, επομένως και της ανάγκης η τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή να διαχυθεί και στους υπόλοιπους οικισμούς της περιοχής.

Πίνακας Β.2.2.5.1: Κατανομή ξενοδοχειακών καταλυμάτων ανά περιοχή.

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ
Πάργα Αριθμός	224	1318	2873
Πάργα Ποσοστό	61%	67%	
Ανθούσα Αριθμός	13	135	299
Ανθούσα Ποσοστό	4%	7%	7%
Αγ. Κυριακή Αριθμός	0	97	203
Αγ. Κυριακή Ποσοστό	0%	5%	5%
Αγιά Αριθμός	0	5	10
Αγιά Ποσοστό	0%	0%	0,2%
Βάλτος Αριθμός	54	196	
Βάλτος Ποσοστό	15%	10%	
Λύχνος Αριθμός	68	167	348
Λύχνος Ποσοστό	18%	9%	8%
Σαρακήνικο Αριθμός	9	39	83
Σαρακήνικο Ποσοστό	2%	2%	2%
Δήμος Πάργας	368	1957	4250

(Πηγή: ΕΟΤ Ηγουμενίτσας)

Οι ξενοδοχειακές μονάδες παρουσιάζουν και αυτές την ίδια χωρική κατανομή που περιγράψαμε πιο πάνω με το σύνολο των ξενοδοχείων να βρίσκεται στο δημοτικό διαμέρισμα της Πάργας. Τα περισσότερα από αυτά εντός οικισμού ενώ μερικά βρίσκονται στο Λύχνος και στον Βάλτο.

Αναλύοντας την ποιότητα των παρεχομένων τουριστικών υπηρεσιών στον δήμο θα πρέπει να σχολιάσουμε το μικρό ποσοστό, μόλις 4% των ξενοδοχειακών δωματίων και κλινών Α κατηγορίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό, 40% καταλαμβάνουν οι ξενοδοχειακές κλίνες που ανήκουν στην Β κατηγορία. Τέλος το 56% των ξενοδοχειακών κλινών χαρακτηρίζονται ως κλίνες Γ, Δ, και Ε κατηγορίας. Με ποσοστά 28%, 18%, 9% αντίστοιχα.

Πίνακας Β.2.2.5.2: Κατανομή ξενοδοχείων και κλινών

**ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΔΩΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΚΛΙΝΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ**

Κατηγορία	Αρ. Μονάδων	Δωμάτια	Κλίνες
A	1	23	43
B	5	237	457
Γ	9	165	312
Δ	6	105	207
E	2	55	120

(Πηγή: ΕΟΤ Ηγουμενίτσας)

Παρατηρούμε λοιπόν και από τον πιο πάνω πίνακα ότι οι ξενοδοχειακές κλίνες στην περιοχή μελέτης είναι χαμηλής κατηγορίας με αποτέλεσμα να μην προσελκύονται τουρίστες υψηλού εισοδήματος οι οποίοι θα έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην οικονομία της περιοχής. Αυτή η διαπίστωση γίνεται ακόμη πιο αρνητική γιατί οι ξενοδοχειακές κλίνες είναι αυτές που κατά βάση μπορούν να φιλοξενήσουν υψηλό εισοδηματικά τουρισμό και όχι τα ενοικιαζόμενα καταλύματα.

Το συμπέρασμα είναι ότι τόσο τα ενοικιαζόμενα καταλύματα όσο και οι ξενοδοχειακές μονάδες παρουσιάζουν ένα χαμηλό επίπεδο παρεχομένων υπηρεσιών, τα οποία μαζί με τον μεγάλο αριθμό παράνομων και μη καταγεγραμμένων τουριστικών καταλυμάτων επιδεινώνουν την πιο πάνω εκτίμηση.

Τέλος στο δημοτικό διαμέρισμα της Πάργας λειτουργούν και τέσσερα κάμπινγκ δύο από αυτά γειτονικά με τον οικισμό της Πάργας ενώ λειτουργούν ένα ακόμη στο Βάλτο και ένα στο Λίγνο. Συνολικά και οι τέσσερις μονάδες έχουν την δυνατότητα να φιλοξενήσουν 1737 επισκέπτες.

Τουριστική περίοδος

Ένα χρήσιμο στοιχείο για την τουριστική κίνηση μιας περιοχής είναι ο χρόνος παραμονής των τουριστών στην περιοχή μελέτης. Σύμφωνα λοιπόν με τα πιο πάνω

στοιχεία στην διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας στην περιοχή μελέτης ο μέσος όρος των διανυκτερεύσεων ήταν 2-3 ημέρες για τους έλληνες επισκέπτες και 6-9 για τους ξένους με συνολικές επομένως διανυκτερεύσεις 4-8 ημέρες ανά επισκέπτη (τα πιο πάνω στοιχεία προέρχονται από έρευνα των επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό στην Πάργα που έγινε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος EDEN για τις ανάγκες του οποίου έγινε μια στοχευόμενη στον τουρισμό μελέτη). Είναι λοιπόν φανερό ότι οι ξένοι επισκέπτες της περιοχής μελέτης διαμένουν στην περιοχή περισσότερα βράδια από ότι οι έλληνες.

Επιπλέον ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι η τουριστική περίοδος στην Πάργα είναι σχετικά μικρή και ιδιαίτερα η περίοδος τουριστικής αιχμής περιορίζεται στους τρεις καλοκαιρινούς μήνες. Σύμφωνα με αυτήν την έρευνα και σε ανάλυση δείγματος τουριστικών καταλυμάτων και ξενοδοχείων το 70% των ξενοδοχείων λειτουργούν 4-6 μήνες ετησίως. Το αντίστοιχο ποσοστό στα ενοικιαζόμενα δωμάτια είναι 79% με μόλις 8% να λειτουργούν σε όλη την διάρκεια του έτους.

Παραλίες

Στην περιοχή μελέτης η έκταση και ο αριθμός των παραλιών είναι μικρός, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στην περιοχή το μεγαλύτερο μέρος των ακτών είναι απόκρημνο και βραχώδες. Πάντως όλες οι παραλίες της περιοχής χαρακτηρίζονται από την καθαρότητα των νερών, ενώ το τοπίο γύρω από αυτές είναι υψηλής αισθητικής αξίας.

Στην περιοχή υπάρχουν μόλις τρεις παραλίες οι οποίες μπορούν να φιλοξενήσουν σημαντικό αριθμό τουριστών και αυτές είναι οι παραλίες του Λίχνου και του Βάλτου και σε μικρότερο βαθμό η παραλία στον οικισμό της Πάργας. Όλες οι παραπάνω παραλίες είναι οργανωμένες και υπάρχουν σε αυτές πλήρεις υπηρεσίες εστίασης και εξυπηρέτησης για του λουόμενους. Οι παραλίες αυτές φιλοξενούν το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών της περιοχής, η πρόσβαση σε αυτές γίνεται χωρίς πρόβλημα ενώ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες βρίσκονται στα όρια της φέρουσας ικανότητας τους.

Υπάρχουν ακόμη τρεις μικρότερου μεγέθους παραλίες αυτή του όρμου του ΑΙ Γιαννάκη, του Σαρακήνικου και του Κρυνονερίου στον οικισμό της Πάργας. Στις δυο από αυτές υπάρχουν πλήρεις υπηρεσίες εστίασης και βοηθητικών υπηρεσιών ενώ στον ΑΙ Γιαννάκη δεν υπάρχουν οργανωμένες υπηρεσίες εστίασης παρά μόνο ενοικίασης ομπρελών. Οι παραλίες αυτές μπορούν να λειτουργήσουν σαν σημεία αποκέντρωσης της τουριστικής ζήτησης και ιδιαίτερα το Σαρακήνικο το οποίο μπορεί να λειτουργήσει σαν ένας πόλος τουριστικής αναζήτησης.

Τέλος στην περιοχή υπάρχουν και μια σειρά από μικρές παραλίες όπως του Αγίου Σώστη της Σπαρτίλας και άλλων οι οποίες είναι αξιόλογες από αισθητική άποψη αλλά η πρόσβαση σε αυτές είναι σχεδόν αδύνατη και γίνεται μόνο με πλοiάρια.

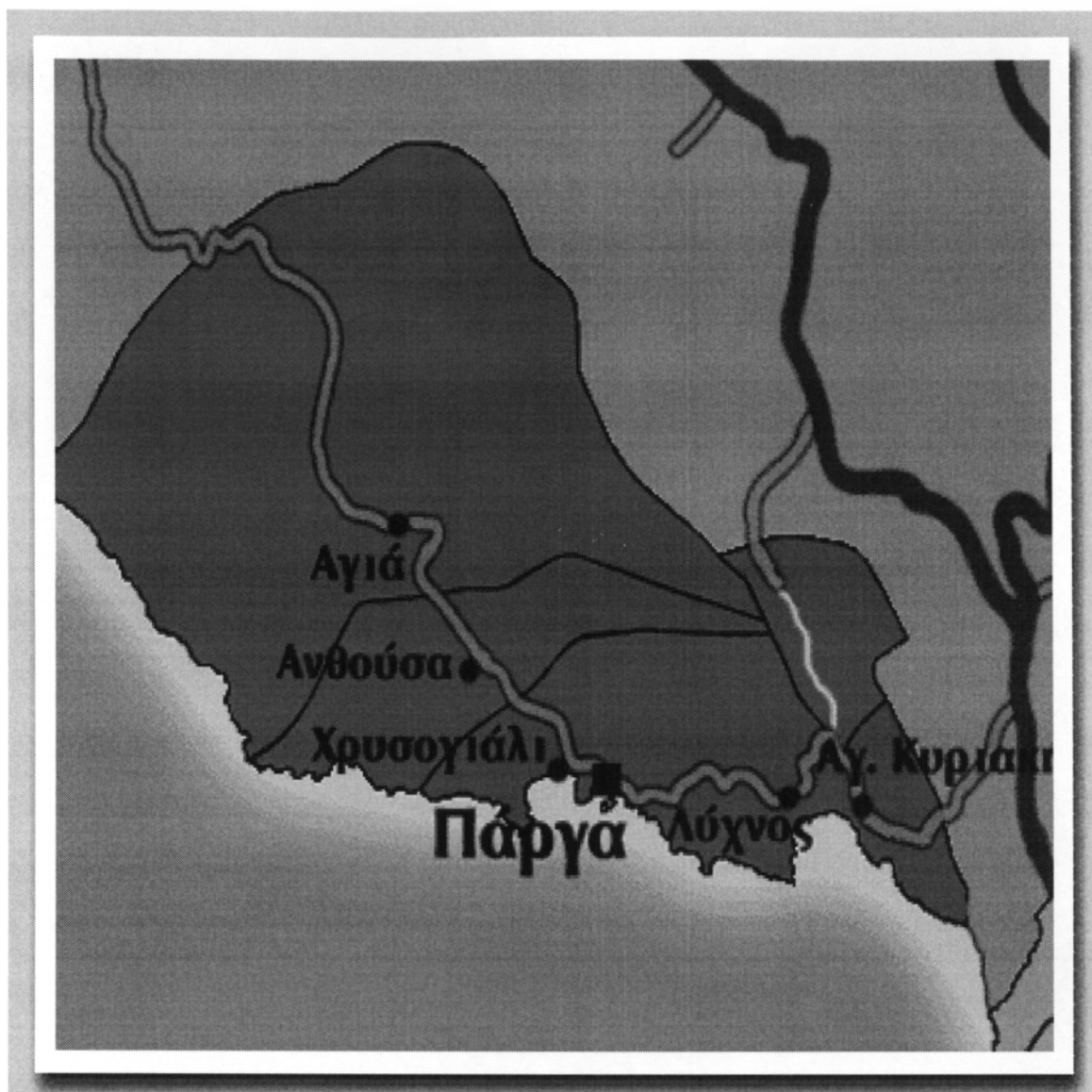
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Στην περιοχή δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Παρόλα αυτά στην περιοχή υπάρχουν μια σειρά από μονοπάτια ιδιαίτερου ενδιαφέροντος τα σημαντικότερα από αυτά είναι:

- ❖ καραβοστάσι προς την Πέρδικα
- ❖ Δημόκαστρο – Σαρακήνικο Πάργα- Αγία Ελένη- Λίχνος
- ❖ Πάργα-Αγία Ελένη- Λίχνος
- ❖ Κύπερη-Αγία Κυριακή- Λιβαδάρι- Έλος Καλοδικίου

Στο πλαίσιο του προγράμματος TERRA coastlink έχει κατασκευαστεί το μονοπάτι από το κάστρο το οποίο είναι εύκολα προσβάσιμο και αποτελεί τμήμα του μονοπατιού Βάλτος προς Κάστρο Πάργας, το οποίο έχει συνολικό μήκος 4500μ.

Χάρτης 2 Η Πάργα σε τοπικό επίπεδο

B.2.2.6 ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΤΟΠΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ **ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ**

Στο τοπικό επίπεδο βασικός θεσμός είναι ο Δήμος Πάργας. Ο Νέος Δήμος Πάργας συγκροτήθηκε με βάση το Σχέδιο «Καποδίστριας» από τις πρώην κοινότητες Πάργας, Αγιάς, Ανθούσας, και Λιβαδαρίου. Οι πρώην κοινότητες αποτελούν σήμερα τα Δημοτικά Διαμερίσματα του Νέου Δήμου και εκπροσωπούνται στο Δημοτικό Συμβούλιο από τους προέδρους των Τοπικών Συμβουλίων των διαμερισμάτων. Θεσμικός στόχος του Σχεδίου «Καποδίστριας» είναι η ισόρροπη ανάπτυξη των δημοτικών διαμερισμάτων με βασικά μέσα:

- ◆ Την εκπόνηση Τεχνικού Προγράμματος για κάθε δημοτικό διαμέρισμα και την ένταξη τους στον ενιαίο σχεδιασμό και προγραμματισμό ανάπτυξης του Δήμου.
- ◆ Την κατανομή πόρων από τον προϋπολογισμό του Δήμου για κάθε δημοτικό διαμέρισμα σαφώς αυξημένων σε σχέση με τα ποσά που θα απορροφούσαν αν είχαν παραμείνει κοινότητες.
- ◆ Την άμεση επέκταση σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα των υπηρεσιών του δήμου (καθαριότητα, δίκτυο ηλεκτροφωτισμού, ύδρευση, κλπ.).
- ◆ Την ενίσχυση του τομέα εξυπηρέτησης του πολίτη.
- ◆ Την εκχώρηση αρμοδιοτήτων στα Τοπικά Συμβούλια και την διοικητική ανασυγκρότηση του Δήμου με την δημιουργία νέου οργανογράμματος για τον Δήμο και τις Δημοτικές Επιχειρήσεις και Οργανισμούς.

Όσον αφορά το οργανόγραμμα του Δήμου Πάργας η διοικητική υπηρεσία συγκροτείται από τα ακόλουθα τμήματα, η στελέχωση των οποίων κρίνεται ικανοποιητική.

Πίνακας Β 2.6.1.: Οργανόγραμμα Δήμου Πάργας

ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΥ ΠΑΡΓΑΣ							
Διοικητική οικονομική υπηρεσία		Τεχνική υπηρεσία		Υπηρεσία καθαριότητας		Υπηρεσία ύδρευσης	
ΔΕ	ΤΕ	ΠΕ	ΤΕ	ΔΕ	Υποχρ/κή εκπ/ση	ΔΕ	Υποχ/κη Εκπ/ση
6	1	1	1	2	6	1	2

Πηγή: Δήμος Πάργας

Οι λοιπές υπηρεσίες που συγκροτούν το τοπικό δυναμικό της Πάργας συμπεριλαμβάνουν τους εξής φορείς: Αστυνομικό τμήμα, Γραφείο Γεωργική Ανάπτυξης, Γραφείο ΔΕΗ, Εφορία Δ.Ο.Υ., Γραφείο ΕΛ.ΤΑ, Κέντρο Υγείας, Γραφείο Ο.Τ.Ε., Γραφείο Ι.Κ.Α., Τράπεζες (εθνική – Αγροτική- Εμπορική), Αναπτυξιακή Εταιρεία Δήμου Πάργας, Πρόγραμμα Βοήθειας στο Σπίτι και Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ). Το βασικό επίπεδο παροχής υπηρεσιών των προαναφερόμενων ικανοποιεί σε αρκετά καλό βαθμό το επίπεδο των καθημερινών αναγκών του πληθυσμού της ευρύτερης περιοχής.

Β.2.3 ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Δήμος Πάργας αφορούν την λειτουργία κάποιων μεταποιητικών μονάδων, με κυρίαρχη την εποχιακή λειτουργία των ελαιοτριβείων που έχει ως αποτέλεσμα την ρύπανση των υδάτινων αποδεκτών. Η ρύπανση προέρχεται κυρίως από τα υγρά απόβλητα, αποτελώντας κίνδυνο για την δημόσια υγεία. Ο Δήμος θα πρέπει να λάβει μέτρα παρακολούθησης και ελέγχου της ρύπανσης των υπάρχοντων εγκαταστάσεων, προωθώντας ταυτόχρονα την δημιουργία

ελεγχόμενης περιοχής – ζώνης ανάπτυξης των μονάδων αυτών, τους λεγόμενους ΒΙΟΠΑ, κάνοντας χρήση κοινών εγκαταστάσεων απορρύπανσης.

Εξίσου σημαντικά προβλήματα ρύπανσης προέρχονται από την ανεξέλεγκτη διάθεση των αστικών αποβλήτων, φαινόμενο που εντείνεται κατά την θερινή περίοδο με την αύξηση της τουριστικής κίνησης. Ωστόσο το πρόβλημα αυτό αναμένεται να αντιμετωπιστεί με την λειτουργία του βιολογικού καθαρισμού. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι αποτέλεσμα της έντονης τουριστικής κίνησης στο παρελθόν ήταν η συγκέντρωση τουριστικών μονάδων και κατοικιών σε ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές, επιβαρύνοντας τον αιωνόβιο ελαιώνα και αλλοιώνοντας το φυσικό τοπίο. Ο τελευταίος μαζί με τις ακτές, τα δάση, τα υδατορέμματα και του υδροβιότοπους της υπό μελέτη περιοχής αποτελούν προστατευτέα αντικείμενα φυσικού περιβάλλοντος, η προστασία και διατήρηση των οποίων κρίνεται αναγκαία.

Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία, που αποτελούν ιδιαίτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον πρέπει να περιβληθούν από ζώνες προστασίας εξειδικευμένες ανά περίπτωση, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, ενώ προβλήματα εξάντλησης των φυσικών πόρων που προστατεύονται από την υπάρχουσα γενική και ειδική νομοθεσία, δεν αναμένονται μελλοντικά. Τέλος πρέπει να τονιστεί ότι σύμφωνα με την γεωλογική μελέτη προέκυψαν προβλήματα φυσικής καταλληλότητας στον οικισμό της Ανθούσας και στην περιοχή γύρω από την Αγιά, τα οποία πρέπει να αντιμετωπισθούν με ειδικές ρυθμίσεις.

B.2.4 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ-ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

B.2.4.1. Προστατευόμενα Στοιχεία Πολιτιστικού Αποθέματος

Η ονομασία της Πάργας προέρχεται από παράφραση των ονομάτων Παράγειρος, Παραγαία, Υπαγωγός και Ύπαργος, το οποίο ήταν και το αρχαίο όνομα της πόλης. Η

Πάργα διαθέτει ένα σημαντικό κεφάλαιο από αρχαιολογικά ευρήματα και ιστορικά μνημεία, που μαρτυρούν μια συνεχή και δυναμική πορεία στο χώρο της Ηπείρου από την αρχαιότητα μέχρι τους νεότερους χρόνους. Τέτοια αξιόλογα μνημεία είναι το κάστρο και τα ερείπια της ακρόπολης της Πάργας, οι μυκηναϊκοί θολωτοί τάφοι, τα πολυγωνικά τείχη κλπ., θέσεις και μνημεία, τα οποία ελέγχονται και προστατεύονται από τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Η ανάλυση που ακολουθεί βασίστηκε στους καταλόγους που παραχωρήθηκαν από την 8^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, την ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και τέλος την Υπηρεσία Νεότερων μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου.

Κλασσικές Αρχαιότητες

Σύμφωνα με την ΙΒ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων στην υπό μελέτη περιοχή έχουν κηρυχθεί οι ακόλουθες περιοχές, ως περιοχές ιδιαίτερου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος (αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία):

- Ερείπια Αρχαίας Ακρόπολης στο Ενετικό και Τούρκικο Φρούριο Πάργας (ΦΕΚ 35/B/2.2.62)

Ένα από τα πιο αξιόλογα κτίρια μέσα στο κάστρο της Πάργας είναι ασφαλώς τα οχυρά της Ακρόπολης, τα οποία βρίσκονται στο υψηλότερο σημείο της χερσονήσου. Λόγω των συνεχών αναμορφώσεων η Ακρόπολη έχει χάσει την αρχική της οψη του 16^{ου} αιώνα, ενώ σε καλή κατάσταση μέχρι σήμερα σώζονται τα κτιστά στόμια από τις δυο τουλάχιστον στέρνες που βρίσκονταν στα δύο οχυρά, τα οποία ήταν οπλισμένα από πυροβόλα μεγάλης όγκης, καλύπτοντας ολόκληρο το κάστρο και την γύρω από αυτό περιοχή.

Από τα δύο οχυρά που απαρτίζουν την Ακρόπολη, το εσωτερικό αποτελεί τον πυρήνα της τελευταίας, ενώ τα αρχιτεκτονικά του χαρακτηριστικά μαρτυρούν ότι είναι έργο

του 18^{ου} αιώνα, με το σχήμα του σε κάτοψη να θυμίζει «Γ». Η τοιχοποιία γύρω από την Ακρόπολη είναι πολυγωνική, ενώ έχει αποσπασθεί σε ορισμένα σημεία.

➤ Θολωτός Μυκηναϊκός Τάφος (ΦΕΚ 35/2.2.62)

Έχει εντοπιστεί στην θέση «Κίπερη», μεταξύ Πάργας και Αγίας Κυριακής. Γύρω από την περιοχή του τάφου έχουν βρεθεί θεμέλια κυκλικών οικοδομημάτων και λείψανα τα οποία προέρχονται από πιθανά τείχη.

➤ Ερείπια Αρχαίας Ακρόπολης στην Κοινότητα Αγίας Κυριακής (Σεντιέλα) (ΦΕΚ 35/Β/2.2.62)

➤ Λείψανα Αρχαίων Αναλημματικών Τειχών στην «Μποστάνια» περιοχή Πάργας (ΦΕΚ 404/Β/6.7.65)

Πίνακας Διάσπαρτα κινητά και ακίνητα ευρήματα στο Δήμο Πάργας

ΚΙΝΗΤΑ & ΑΚΙΝΗΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ	ΘΕΣΗ
Δ.Δ. Πάργας	
Ταφικός περίβολος με κιβωτιόσχημους τάφους κλασικών χρόνων	Οικόπεδο ιδιοκτησίας «Διαμάντη»
Κιβωτιόσχημος τάφος – πολυγωνικό τείχος	Πλησίον της Εκκλησίας Αγίου Γερασίμου
Αρχαίοι τάφοι και ταφικοί περίβολοι ελληνιστικών χρόνων	«Βάλτος»
Δ.Δ. Ανθούσας	
Τάφοι ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων – λείψανα ταφικού ελληνιστικού περιβάλλου	Περίβολος Εκκλησίας – Περίβολος Δ. Σχολείου
Αρχαίοι τάφοι	Μεταξύ Ανθούσας και Πάργας
Δ.Δ. Αγιάς	

<p>Παλαιολιθική θέση διάσπαρτη με παλαιολιθικά εργαλεία και επιφανειακά αρχαία όστρακα με επιτύμβια περιγραφή ρωμαϊκών χρόνων</p>	<p>«Οξίνη» πλησίον γηπέδου Δ.Δ. Αγιάς</p>
---	---

(Πηγή: Προσωπική Εφαρμογή Πεδίου)

Βυζαντινές Αρχαιότητες

Σύμφωνα με την 8^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, στον Δήμο Πάργας έχουν καταγραφεί τα ακόλουθα κηρυγμένα μνημεία . σημειώνεται ότι ολόκληρος ο οικισμός του Δ.Δ. Πάργας έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός οικισμός και τον διέπουν ειδικοί όροι και κανόνες δόμησης.

❖ Δ.Δ. Πάργας

Ένα από τα σημαντικότερα μνημεία του Δ.Δ. Πάργας είναι το φρούριο, το οποίο αρχικά ήταν δημιούργημα των Ενετών, τον 14^ο αιώνα, ενώ στην πορεία των χρόνων γκρεμίστηκε και ξανά κτίστηκε αρκετές φορές από επιδρομές των Τούρκων. Τα τείχη του φρουρίου τα οποία προστάτευαν την Πάργα από τους χερσαίους και θαλάσσιους εισβολείς, περιβάλλουν ακόμα περιμετρικά το άνω τμήμα της βραχώδους

χερσονήσου, στο εσωτερικό των οποίων υπήρχαν περίπου 400 σπίτια, μικρού εμβαδού.

Το φρούριο διέθετε ένα σύνθετο σύστημα εισόδου το οποίο βρίσκεται στην ανατολική πλευρά των τειχών. Η εξωτερική πύλη του κατέληγε σε τρεις οξυκόρυφες απολήξεις, που όμως δεν σώζονται σήμερα, ενώ εμφανή είναι η εντοιχισμένη δυσανάγνωστη λατινική επιγραφή με ημερομηνία 1707 πάνω από το άνοιγμα της πύλης. Η μονόφυλλη θύρα της εσωτερικής πύλης σώζεται μέχρι σήμερα, κατασκευασμένη από σφυρήλατες σιδερένιες ράβδους, διασταυρωμένες μεταξύ τους. Στο εσωτερικό του φρουρίου υπάρχουν διάσπαρτα πολυβόλα, το παλαιότερο από τα οποία χρονολογείται τον 17^ο αιώνα.

Ωστόσο εκτός από το φρούριο της Πάργας, αξιόλογα μνημεία είναι οι Ιεροί Ναοί Αγ. Αποστόλων του 19^{ου} αιώνα, Αγ. Νικολάου και Αγ. Γερασίμου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η Μονή Βλαχερνά με τη Χερσόνησο. Ενώ σύμφωνα και με την Υπηρεσία Νεώτερων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου, έχουν χαρακτηριστεί κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία ο Λόφος Αγίου Αθανασίου μετά της οικίας Αντωνιάδου, η οικία Σ. Παπασταύρου και τέλος το κτίριο «Βασιλά» ιδιοκτησίας του Δ.Δ. Πάργας.

❖ Δ.Δ. Αγιάς

Στο Δ.Δ. Αγιά αξιόλογα μνημεία έχουν χαρακτηριστεί οι Ι.Ν. Αγ. Παρασκευής, Αγ. Αθανασίου και Αγ. Γεωργίου καθώς και το πολυγωνικό κτίσμα στον περίβολο της Αγίας Παρασκευής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζει το φρούριο που δεσπόζει πάνω από τον οικισμό της Αγιάς, η αρχιτεκτονική του οποίου είναι ιδιότυπη και ανταποκρίνεται απόλυτα στις ανάγκες της πολεμικής τέχνης της εποχής.

Η τοξωτή πύλη του φρουρίου βρίσκεται στην βορειοδυτική πλευρά του και πλαισιώνεται από δύο τετράγωνους σε τομή προμαχώνες. Στο εσωτερικό αναπτύσσονται διάφορα οικοδομήματα, ενώ οι κεραμικοί σωλήνες που διοχέτευαν νερό καθώς και οι ισόγειοι σκεπαστοί χώροι που εξυπηρετούσαν τους φρουρούς διατηρούνται σχεδόν ανέπαφα. Εγκαταλελειμμένα υπάρχουν δύο πυροβόλα του

τέλους του 18^{ου} αιώνα, ρώσικης προέλευσης, από τα οποία το ένα φέρει την χρονολογία 1779. Τέλος σημειώνεται ότι η τοιχοποιία του φρουρίου έχει κατασκευαστεί με αργολιθοδομή, τα βαθιά ρήγματα της οποίας αποτελούν κακούς οιωνούς για το μέλλον, παρά το γεγονός ότι συνολικά το φρούριο διατηρείται σε καλή κατάσταση.

❖ Δ.Δ. Ανθούσας

Αξιόλογο μνημείο του Δ.Δ. Ανθούσας είναι το μοναστήρι της Παναγίας των Βλαχερνών που κτίστηκε τον 12^ο αιώνα, ενώ στην ίδια περιοχή βρίσκονται απομεινάρια του φρουρίου της Ανθούσας το οποίο ήταν δημιούργημα των Ενετών. Ανάλογο ενδιαφέρον παρουσιάζουν το εκκλησάκι του Αγ. Γεωργίου και ο Ι.Ν. Αγ. Σωστή, όπως και τα ερείπια ενός υδρόμυλου στην ευρύτερη περιοχή.

Β.3 Λοιπά Αξιόλογα Στοιχεία Πολιτισμού – Αρχιτεκτονικού – Ιστορικού Περιβάλλοντος

Η περιοχή μελέτης και κυρίως η Πάργα έχει δεχθεί επιρροές από την αρχιτεκτονική της Ενετοκρατίας, αποτελώντας σήμερα έναν εξαιρετικό παραδοσιακό οικισμό, χτισμένο αμφιθεατρικά προς την θάλασσα. Ειδικότερα η αρχιτεκτονική της μορφή είναι νησιώτικη με στενά λιθόστρωτα δρομάκια, η οποία δένει πολύ λίγο με αυτήν της Ηπείρου. Τα σπίτια είναι παραδοσιακά, χτισμένα κάτω από το Βενετσιάτικο κάστρο, μικρά κατά κανόνα, με πολύ λίγο ελεύθερο χώρο για πράσινο. Τα ολόασπρα μικρά σπιτάκια, τα αρχοντικά και τα στενά δρομάκια παραπέμπουν σε νησιώτικη και κοσμοπολίτικη αύρα, παρά το γεγονός ότι η Πάργα ανήκει στην Ηπειρωτική Ελλάδα.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται κυρίως κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Από τον Ιούλιο έως το Σεπτέμβριο γίνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις με το γενικό τίτλο «Νικοπόλεια» ενώ οι εκδηλώσεις κορυφώνονται με την γιορτή της σαρδέλας, που συγκεντρώνει πολύ κόσμο.

ΜΕΡΟΣ Γ

Προσωπική Έρευνα Πεδίου- Συμπεράσματα -Προτάσεις

Ταυτότητα Έρευνας

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον Δήμο Πάργας, στο ερωτηματολόγιο μας απαντήσανε 30 άτομα προερχόμενα από όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα, εκ των οποίων 17 άτομα από τους ερωτηθέντες ήταν άντρες και 13 γυναίκες. Όσον αφορά την καταγωγή, οι περισσότεροι είναι ντόπιοι εκτός από ορισμένους οι οποίοι κατοικούν χρόνια στην περιοχή και έχουν εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον και ανησυχία για την πορεία της περιοχής. Παρακάτω αναλύονται οι ερωτήσεις που τέθηκαν καθώς και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την έρευνα.

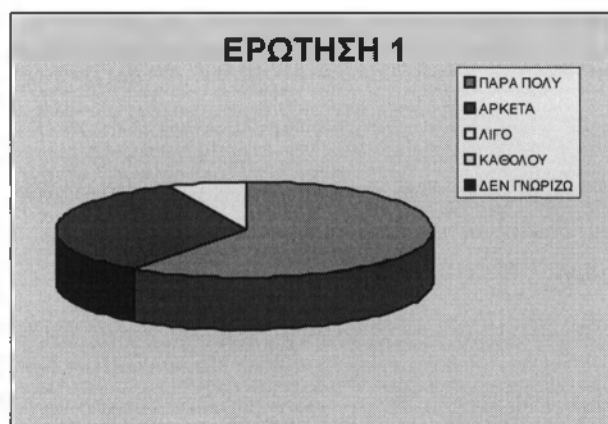
Ανάλυση Ερωτηματολογίου

1) θεωρείτε πως υπάρχουν προοπτικές αξιόλογης ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος στην περιοχή;

Πίνακας 1

	Πάρα πολύ	Αρκετά	Λίγο	καθόλου	Δεν γνωρίζω /δεν απαντώ
Ερωτηθέντες	18	10	2	-	-

Γράφημα 1

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία Στοιχείων Προσωπικής Έρευνας Πεδίου

Όπως βλέπουμε από τον παραπάνω πίνακα οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες πιστεύουν ότι υπάρχουν προοπτικές ανάπτυξης στην περιοχή. Ειδικότερα όσον αφορά την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του Δήμου, αυτή ευνοείται από την ύπαρξη τουριστικής υποδομής καταλυμάτων, εστίασης και αναψυχής, που μπορεί να αποτελέσει την βάση για την κατασκευή νέων επιχειρήσεων βελτιωμένων προδιαγραφών (τουρισμός υψηλότερων εισοδημάτων), που θα προασπίζουν την αειφόρο ανάπτυξη του Δήμου.

2) Σε ποιους τομείς του τουρισμού εκτιμάτε ότι παρουσιάζεται ικανοποιητική ανάπτυξη;

Οι τομείς που παρουσιάζουν ιδιαίτερη ανάπτυξη στην περιοχή του Δήμου Πάργας είναι:

Ο θαλάσσιος τουρισμός, που κατέχει και την κυρίαρχη θέση λόγω της γεωγραφικής θέσης της περιοχής, η οποία περιβάλλεται από υπέροχες παραλίες οι οποίες επιτρέπουν την διεξαγωγή διάφορων θαλάσσιων σπορ.

Ο πολιτιστικός τουρισμός που κατέχει εξίσου σημαντική θέση, καθότι η περιοχή έχει πλούσια πολιτιστική παράδοση. Στα πλαίσια ανάδειξης της παράδοσης αυτής διοργανώνονται κάθε χρόνο πολιτιστικές εκδηλώσεις κυρίως κατά την διάρκεια του καλοκαιριού και συγκεκριμένα από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο. Οι εκδηλώσεις αυτές ονομάζονται Νικοπόλεια, κορυφαίο γεγονός θεωρείται η αναπαράσταση της απελευθέρωσης των Παργινών από τους Τούρκους και η επιστροφή τους στην Πόλη το 1913. Η εκδήλωση αυτή πραγματοποιείται στις 15 Αυγούστου και συγκεντρώνει πάρα πολύ κόσμο και είναι ένα γεγονός που έχει κάνει ιδιαίτερα γνωστή την Πάργα τόσο σε Ελληνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο θρησκευτικός τουρισμός, στην Πάργα υπάρχει μια κεντρική μεγάλη εκκλησία και ένα εκκλησάκι το οποίο είναι κτισμένο σε ένα νησάκι απέναντι από το λιμάνι σε κοντινή απόσταση από την Πόλη το οποίο είναι ιδιαίτερο όμορφο και αποτελεί πόλο

έλλξης για τους τουρίστες, τόσο για την θέση στην οποία βρίσκεται όσο και για την θρησκευτική του σημασία.

3)Υπάρχουν κάποιοι τομείς που θεωρείτε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί ανάλογα;

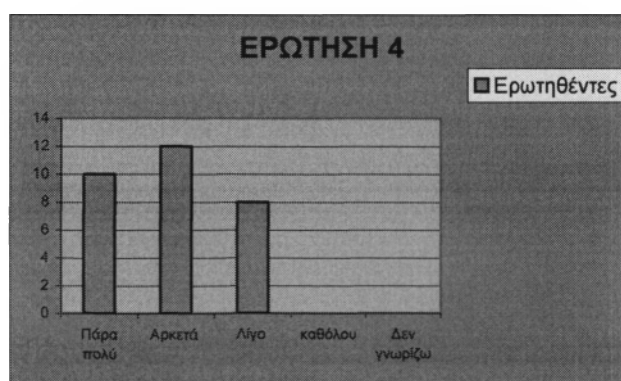
Δεδομένου των φυσικών χαρακτηριστικών τις περιοχής, της ιστορίας και του πολιτισμού της πιστεύεται ότι οι τομείς τουρισμού που παρουσιάζονται στην περιοχή είναι αρκετά ανεπτυγμένοι χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω βελτίωση.

4)Είστε ικανοποιημένοι από την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής της Πάργας;

Πίνακας 2

	Πάρα πολύ	Αρκετά	Λίγο	καθόλου	Δεν γνωρίζω /δεν απαντώ
Ερωτηθέντες	10	12	8	-	-

Γράφημα 2

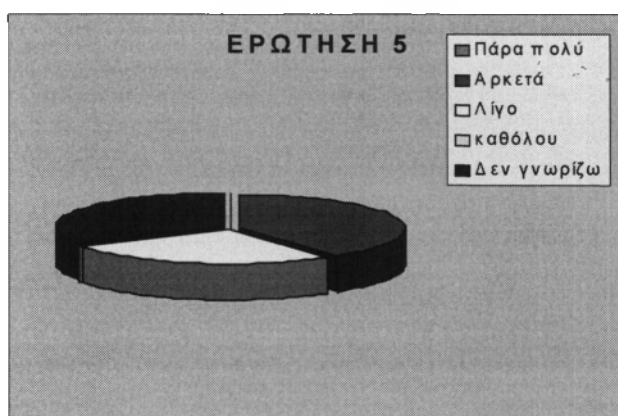
Πηγή: Ίδια Επεξεργασία Στοιχείων Προσωπικής Έρευνας Πεδίου

5 α) Μέσο των ευρωπαϊκών προγραμμάτων ή κοινοτικών πρωτοβουλιών έχουν ενισχυθεί δράσεις που συμβάλλουν στην Τουριστική Ανάπτυξη;

Πίνακας 3

	Πάρα πολύ	Αρκετά	Λίγο	καθόλου	Δεν γνωρίζω /δεν απαντώ
Ερωτηθέντες		12	8	-	10

Γράφημα 3

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία Στοιχείων Προσωπικής Έρευνας Πεδίου

5β) Αν ναι με ποιους τρόπους (π.χ. LEADER κλπ)

Υποστηρικτικοί – χρηματοδοτικοί μηχανισμοί

- 1) TERRA COASTLINK**
- 2) LEADER PLUS**
- 3) Ταμείο Συνοχής**
- 4) Π.Ε.Π. Ηπείρου**

Παρακάτω αναφέρονται οι άξονες στους οποίους δραστηριοποιούνται μερικοί από τους χρηματοδοτικούς φορείς που αναφέρθηκαν παραπάνω.

6 α) Έχουν υλοποιηθεί κάποιες δομές εναλλακτικών μορφών τουρισμού;

Όπως αναφέραμε και παραπάνω οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή είναι ο θαλάσσιος τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός.

7) Πιστεύετε ότι η στροφή προς τον εναλλακτικό τουρισμό προωθεί την τοπική ανάπτυξη;

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες ο εναλλακτικός τουρισμός έχει να κάνει με τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής και βοηθάει στο να αναπτυχθούν δραστηριότητες, οι οποίες ξεφεύγουν από τις παραδοσιακές μορφές τουρισμού αναψυχής, δίνοντας περισσότερη βαρύτητα στα στοιχεία της περιοχής τόσο φυσικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά, κοινωνικά και άλλα που παρουσιάζονται από περιοχή σε περιοχή. Γίνεται, έτσι αντιληπτό ότι η στροφή προς τον εναλλακτικό τουρισμό επιτρέπει σε μια περιοχή να αναδείξει και άλλα στοιχεία πέρα της ψυχαγωγίας, που μπορεί να προσφέρει σε έναν επισκέπτη επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον και σε άλλα πράγματα, τα οποία μπορεί να κεντρίσουν περισσότερο το ενδιαφέρον κάποιου και τα οποία θα αναδεικνύουν στοιχεία της περιοχής, ενισχύοντας έτσι την τοπική ανάπτυξη. Πράγμα που σημαίνει, ότι της δίνεται η δυνατότητα να ανταποκριθεί σε ένα μεγαλύτερο πλήθος τουριστών καλύπτοντας τις διαφορετικές προτιμήσεις του καθενός.

8) Αξιολογήστε τα βασικότερα κριτήρια γύρω από τα οποία θα πρέπει να επικεντρωθεί η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής

Στην παραπάνω ερώτηση το σύνολο των ερωτηθέντων μας υπόδειξαν τρεις βασικούς τομείς, οι οποίοι θα πρέπει να ενισχυθούν έτσι ώστε να βελτιωθεί η τουριστική

ανάπτυξη της περιοχής και δίνουν την ίδια βαρύτητα και στους τρεις αυτούς τομείς, γιατί όλοι μαζί θα συντελέσουν σε μια νέα και καλύτερη εικόνα της Πάργας

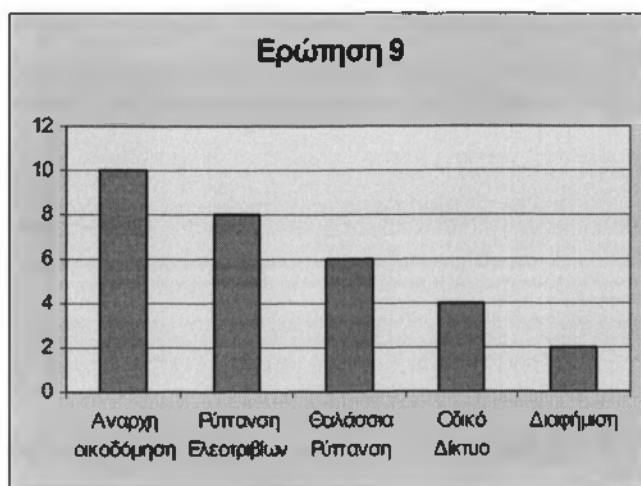
- ❖ Θετικές προοπτικές ανάπτυξης εισροών και εκροών δημιουργούνται από την υλοποίηση μεγάλης κλίμακας μεταφορικών βασικών υποδομών, βελτιώνοντας την πρόσβαση του Δήμου στο ευρύτερο εξωτερικό οικονομικό περιβάλλον.
- ❖ Σημαντικές δυνατότητες περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης και προσέλκυσης τουριστικής επένδυσης στην παραθαλάσσια ζώνη του Δήμου, στο Λύγγο, στο Βάλτο και στο Σαρακήνικο.
- ❖ Την προστασία των πολιτιστικών πόρων του Δήμου. Η μεγάλη ποικιλία μνημείων, τα οποία χρονολογούνται από τους προϊστορικούς έως τους νεότερους χρόνους, αποτελεί ένα ξεχωριστό πλεονέκτημα για το Δήμο, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί για την προσέλκυση γενικού όσο και ειδικού τουρισμού.

9) Πως θα ιεραρχούσατε τα πέντε βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής;

Από την έρευνα που έγινε προκύπτουν τα εξής πέντε προβλήματα τα οποία οι ερωτηθέντες κρίνουν ότι είναι άκρως απαραίτητο να ληφθούν υπόψιν και να λάβουν άμεσης αποκατάστασης προκειμένου να ξεπεραστούν τα προβλήματα που δημιουργούνται κυρίως την περίοδο του καλοκαιριού. Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται πως ιεραρχούνται τα πέντε αυτά προβλήματα

- 1) Άναρχη επέκταση των τουριστικών καταλυμάτων εις βάρος του αιωνόβιου ελαιώνα και των αρχαιολογικών χώρων.
- 2) Προβλήματα ρύπανσης από την εποχιακή λειτουργία των ελαιοτριβείων
- 3) Επιβάρυνση του ρυπαντικού φορτίου λόγω αυξημένης τουριστικής ζήτησης – έλλειψη υποδομών, επεξεργασίας λυμάτων, διάθεσης απορριμμάτων και ύδρευσης, κυρίως κατά την καλοκαιρινή περίοδο (αδυναμία κάλυψης καθημερινών αναγκών).
- 4) Προβλήματα στο οδικό επαρχιακό δίκτυο της περιοχής.
- 5) Μη επαρκής διαφήμιση της περιοχής στο εξωτερικό και εσωτερικό της χώρας.

Γράφημα 4

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία Στοιχείων Προσωπικής Έρευνας Πεδίου

10) Πως θα ιεραρχούσατε τα πέντε βασικότερα πλεονεκτήματα για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής;

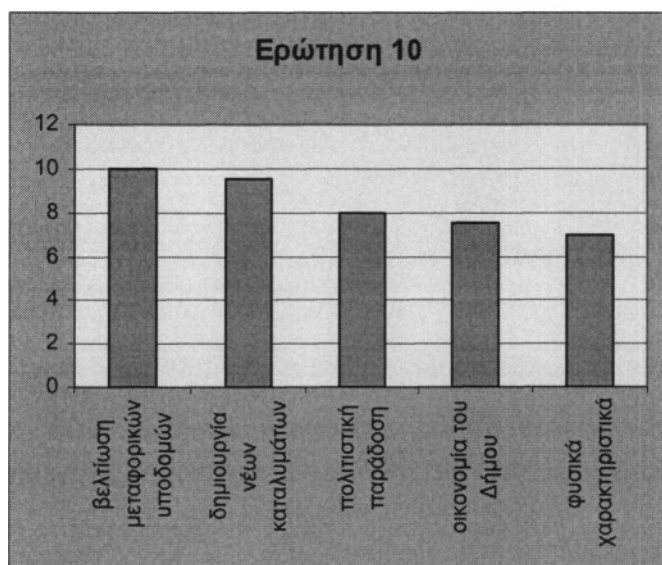
Το σύνολο των ερωτηθέντων βλέπουν την πορεία της περιοχής ως κάτι αναμενόμενο και πιστεύουν ότι η περιοχή έχει όλα εκείνα τα στοιχεία - εφόδια τα οποία είναι απαραίτητα για την επίτευξη του στόχου της. Παρακάτω αναλύονται τα κυριότερα από αυτά:

- θετικές προοπτικές ανάπτυξης του τουρισμού δημιουργούνται από την υλοποίηση μεγάλης κλίμακας μεταφορικών βασικών υποδομών, βελτιώνοντας την πρόσβαση του Δήμου στο ευρύτερο εξωτερικό οικονομικό περιβάλλον. Αυτά αφορούν το βελτιωμένο κι αναβαθμισμένο αεροδρόμιο του Ακτίου, τη προβλεπόμενη σύνδεση Καρτέρι – Εγνατία Οδός και την αναβάθμιση του παραθαλάσσιου άξονα (Λευκάδα- Πρέβεζα-Ηγουμενίτσα) ο οποίος προγραμματίζεται, την αναβάθμιση της προβλήτας της Πάργας και την κατασκευή κυματοθραύστη, η οποία μετά την προγραμματισμένη κατασκευή και αναβάθμιση της θα αποτελέσει το ενδιάμεσο κέντρο μεταξύ Κέρκυρας και Λευκάδας – Πρέβεζας και το σημείο μεταφοράς προς τους Παξούς. Βάση των νέων μεταφορικών δεδομένων η Πάργα αναμένεται να λειτουργήσει ως κέντρο στο Βόρειο Ιόνιο σύμπλεγμα, δημιουργώντας ένα νέο ρεύμα επισκεπτών.
- Έντονες τάσεις ανάπτυξης της τουριστικής κίνησης – δυνατότητες νέων ξενοδοχειακών καταλυμάτων στις παραθαλάσσιες περιοχές του Λύχνου, του Βάλτου και του Σαρακήνικου. Ο ρυθμός αύξησης που παρατηρείται στις νέες οικοδομές, με βάση την προηγούμενη δεκαετία και σύμφωνα με την αναμενόμενη αύξηση του πληθυσμού για την δεκαετία (2005-2015), υπολογίζεται ότι θα είναι 1000 νέες άδειες οικοδομών. Εκτιμάτε ότι στις περιοχές αυτές την τρέχουσα δεκαετία θα έχουμε αύξηση 100% σε παραθεριστές και τουρίστες ενώ για την επόμενη εκτιμώνται αντίστοιχες αυξήσεις της τάξης του 50-60%.
- Η πλούσια πολιτιστική παράδοση της περιοχής, η μεγάλη ποικιλία μνημείων, τα οποία αποτελούν ένα ξεχωριστό πλεονέκτημα για το Δήμο, μπορούν να αξιοποιηθούν για περαιτέρω προσέλκυση γενικού και ειδικού τουρισμού.

- Πλεονέκτημα, ωστόσο, αποτελεί και η υγιή οικονομία του Δήμου, η οποία είναι από τις δυναμικότερες στο Νομό, που δημιουργεί καλές προϋποθέσεις για την ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.
- Εξίσου πολύ σημαντικό πλεονέκτημα, για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής αποτελεί η φυσική ομορφιά που την περιβάλλει. Η Πάργα είναι κτισμένη αμφιθεατρικά προς τη θάλασσα και αποτελεί ένα εξαιρετικό παραδοσιακό οικισμό. Ειδικότερα η αρχιτεκτονική της μορφή παραπέμπει περισσότερο σε νησιώτικη μορφή, με τα στενά λιθόστρωτα δρομάκια, με μικρά ολόασπρα κατά κανόνα σπιτάκια τα οποία είναι κτισμένα κάτω από το Βενετσιάνικο κάστρο, θυμίζουν νησιώτικη κοσμοπολίτικη αύρα, η οποία δένει πολύ λίγο με την υπόλοιπη Ήπειρο. Γεγονός που την κάνει ξεχωριστή και ιδιαίτερα αγαπητή σε όλη την Περιφέρεια.

Γράφημα 5

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία Στοιχείων Προσωπικής Έρευνας Πεδίου

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αν και η Ήπειρος δεν είναι ανεπτυγμένη και γενικά είναι «απομονωμένη» από την υπόλοιπη Ελλάδα, η περιοχή μελέτης παρουσιάζει διαφορετική εικόνα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η ανάπτυξη της είναι ικανοποιητική. Θεωρείται μια από τις πιο ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές και είναι ένας από τους πιο αυτάρκεις οικονομικά Δήμους. Δυστυχώς ευρύτερη περιφέρεια δεν υποστηρίζεται από το Κράτος όσο θα έπρεπε και έτσι είναι πολλές περιοχές είναι αναγκασμένες να αυτοσυντηρούνται και να προσπαθούν να αναπτυχθούν με τη βοήθεια των τοπικών αυτοδιοικήσεων και των φορέων δημόσιων και ιδιωτικών.

Η Πάργα είναι μια περιοχή που μπορεί να αναδειχθεί μέσω του Τουρισμού, προβάλλοντας το φυσικό περιβάλλον, τον πολιτισμό και την παράδοση. Είναι μια περιοχή όπου μπορούν να ευδοκιμήσουν πολλές μορφές τουρισμού όπως ο θαλάσσιος τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας, κλπ.

Η προβολή των τριών παραπάνω στοιχείων ως κύριων στην χάραξη και εφαρμογή της τουριστικής πολιτικής θα προσελκύσει το ενδιαφέρον του τουριστικού κοινού. Υπάρχουν όμως και άλλοι παράγοντες που είναι σκόπιμο να ληφθούν υποψιν έτσι ώστε και οι υπηρεσίες που θα μπορούν να έχουν οι κατά καιρούς επισκέπτες της περιοχής να χρίζουν της καλύτερης μεταχείρισης. παρακάτω θα αναφερθούν μερικά μέτρα τα οποία είναι απαραίτητα για την βελτίωση της εικόνας της περιοχής:

- 1) Η εκτός σχεδίου δόμηση τουριστικών μονάδων, δίχως τα απαιτούμενα έργα υποδομής και χωρίς να πληρούνται οι απαιτούμενες προδιαγραφές οδήγησαν στην υποβάθμιση του «τουριστικού πακέτου». Ο κορεσμός σε ξενοδοχειακά καταλύματα αποδείχθηκε καταστροφικός, αφού δημιουργήθηκαν και δημιουργούνται ακόμα και σήμερα καταλύματα με την χρήση «κατοικίας», χωρίς να πληρούν τις απαιτούμενες τουριστικές προδιαγραφές και προσφέροντας πολλές φορές ελλιπείς υπηρεσίες. Η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων

υψηλών προδιαγραφών είναι πολύ σημαντικό γιατί έτσι θα έχουμε να προσφέρουμε ένα ολοκληρωμένο τουριστικό πακέτο πράγμα που σημαίνει ότι θα αυξηθεί και ο τουρισμός υψηλότερων εισοδημάτων.

- 2) Η κάλυψη καθημερινών αναγκών όπως, ύδρευσης, αποχέτευσης, η δημιουργία χώρων στάθμευσης, η ρύπανση (που προκαλείται από τον μεγάλο όγκο σκουπιδιών που συσσωρεύονται καθημερινά),είναι απλά προβλήματα τα οποία την καλοκαιρινή περίοδο λόγω της ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού αποτελούν σοβαρό πρόβλημα πολλές φορές δύσκολο να αντιμετωπιστεί.
- 3) Η τουριστική ανάπτυξη των γύρω περιοχών όπως Βάλτος, Σαρακήνικο, Αγία Κυριακή θα βοηθήσει στην αξιοποίηση των περιοχών στην παραθαλάσσια ζώνη και την αποκέντρωση από το κέντρο της Πάργας δημιουργώντας έτσι ένα νέο προορισμό και ταυτόχρονα την καλύτερη διαβίωση του πληθυσμού στο κέντρο της περιοχής.
- 4) Η στροφή προς άλλες μορφές τουρισμού θα αποτελούσε ένα ισχυρό στοιχείο για την Πάργα, τέτοιες μορφές τουρισμού είναι ο τουρισμός περιπέτειας ο οικολογικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός. Η στροφή προς νέες μορφές τουρισμού σημαίνει την προσέλκυση διαφόρων ειδών τουριστών που ο καθένας αναζητάει κάτι διαφορετικό. Η οργάνωση και διεκπεραίωση ενός πανελλήνιου ή και διεθνούς συνεδρίου ή σεμιναρίου με θέμα τον τουρισμό θα έφερνε πολύ σημαντικούς ανθρώπους σε μια πρώτη επαφή με την περιοχή.
- 5) Να συμμετέχει αλλά και να εκπροσωπεί τον Νομό σε εκθέσεις διεθνούς κύρους τόσο τουριστικές όσο και άλλες σχετικές όπως :AGROTICA, PHILOXENIA και άλλα.
- 6) Βελτίωση και ενίσχυση των προβληματικών σημείων και ελλείψεων των τεχνικών υποδομών των οικισμών, όπως αυτά αναφέρθηκαν σε προηγούμενες παραγράφους (όπως το αποχετευτικό). Για την υλοποίηση τέτοιων πρωτοβουλιών, υπάρχουν πολλοί εθνικοί και χρηματοδοτικοί μηχανισμοί, οι οποίοι μπορούν να αξιοποιηθούν εφόσον υπάρξει έγκαιρη και ολοκληρωμένη προετοιμασία.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Πάργας είναι αρκετά ικανοποιητική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Πρόκειται για μια μικρή περιοχή πληθυσμιακά και όμως μια από τις πιο εύπορες περιοχές του Νομού. Η εξέλιξη της παρά τα χρόνια που βρισκόταν υπό την προστασία ξένων ηγετών είναι άξια λόγου όσο και η ιστορία της. Ενώ η πορεία της στο μέλλον θα είναι ακόμη καλύτερη δεδομένου των έργων που προγραμματίζονται στην περιοχή και εφόσον ληφθούν υπόψιν και όλα τα παραπάνω μέτρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◆ Ηγουμενάκης Ν.- Κραβαρίτης Κ.- Λύτρας Π.,(1998), εισαγωγή στον τουρισμό σελ:45-58. εκδ. Interbooks Αθήνα
- ◆ Χατζηνικολάου Ε.,(1995) «Η τουριστική προβολή σε επίπεδο Νομού»σελ:31-35 και67-76. εκδ. ΕΕΤΑΑ, Αθήνα
- ◆ Παρδάλης Νίκος, Εναλλακτικές μορφές τουρισμού ιδέες και προτάσεις, Οκτώβριος 2001, Συμμετρία, Αθήνα σελ:84-96.
- ◆ Προβατάς Δ. (2002) Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου ο ρόλος της Τ.Α., Παπαζήσης, Αθήνα. σελ:44-53
- ◆ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
- ◆ Υπουργείο Τουρισμού
- ◆ ΕΟΤ Ηγουμενίτσας
- ◆ Γενικό πολεοδομικό σχέδιο Δήμου Πάργας , Πάργα 2005
- ◆ Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο 2006.

INTERNET

- ◆ Ελληνική διαδικτυακή πύλη://WWW.in.gr/argo/
- ◆ Ελληνική διαδικτυακή πύλη//WWW.ellada.GR
- ◆ Ελληνική διαδικτυακή πύλη//WWW.diakopon.gr
- ◆ Ελληνική διαδικτυακή πύλη//WWW.agrotour.gr